

Република Македонија
Министерство за земјоделство,
шумарство и водостопанство

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ 2016

МИНИСТЕРСТВО ЗА
ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2016

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ

2016 година

ПРЕДГОВОР

Почитувани,

Пред Вас е Годишниот земјоделски извештај на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, публикација која ги содржи активностите на Министерството, анализи и остварувања на земјоделско-прехранбениот сектор на Република Македонија за 2016 година.

Извештајот се состои од десет поглавја во кои се претставени политиките на развој на земјоделството и руралните средини, прилагодувањето кон Европската унија и меѓународната соработка, како и хоризонталните и административно-контролните прашања. Воедно, даден е осврт на макро економската состојба во Република Македонија со фокус на земјоделско-прехранбениот сектор, вредноста на земјоделското производство, остварените производствени резултати по потсектори, вклучувајќи го и органското производство, како и трговијата со земјоделско-прехранбени производи. Во извештајот се третираат и аспектите на безбедност на храна и одржливо управување со природните ресурси, а опфатени се и трендовите во образованието, науката и трансферот на знаења.

При изготвувањето на извештајот користени се повеќе извори на податоци, пред сè извештаи изработени од секторите и управите во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство како и релевантните податоци на Државниот завод за статистика на Република Македонија. Покрај објавените публикации и официјални извори, во некои делови на извештајот се користат и стручни процени.

Се надевам дека Годишниот земјоделски извештај за 2016 година ќе продолжи да биде корисна референца и ќе најде на широка употреба меѓу учесниците во земјоделско-прехранбениот сектор.

Со почит,

Министер за земјоделство,
шумарство и водостопанство

Потпис
Љупчо Николовски

СОДРЖИНА

I. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ	5
1. Политика за земјоделство и рурален развој	5
2. Политика за поддршка на руралниот развој	7
4. ИПАРД програма - Програма за земјоделство и рурален развој	7
Спроведување на ИПАРД во 2016 година	9
5. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	11
II. ЕУ интергративен процес и меѓународна соработка	12
1. ЕУ интеграција	12
2. Меѓународна соработка	21
III. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА	27
1. Институционална поставеност на МЗШВ	27
1.1. Воспоставување на Интегриран Систем за Администрација и Контрола ИСАК (IACS)	28
1.2. Единствен регистар на земјоделски стопанства (ЕРЗС)	29
1.3. Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели	30
IV. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР	33
1. Географски карактеристики, клима и население	33
2. Макроекономска рамка	34
3. Општи состојби во агрокомплексот	35
4.1. Типологија на земјоделските стопанства	36
4.2. Структурно истражување за земјоделските стопанства	38
5. Карактеризација на руралните средини	38
5.1. Образование во руралните средини	39
5.2. Вработување во земјоделството и руралните средини	40
V. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР	41
VI. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА	45
1. Растително производство	45
1.1. Житни култури	46
1.2. Индустриски култури	48
1.3. Фуражни култури	50
1.4. Градинарски култури	52
1.5. Овощарство	55
1.6. Лозарство и винарска индустрија	56
1.6.1. Регистар на лозови насади при МЗШВ	59
1.6.2. Производство на вино	59
2. Сточарско производство	59
2.1 Говедарство	60
2.2. Овчарство	61
2.3. Козарство	63
2.4. Свињарство	64
2.5. Живинарство	64
2.6. Пчеларство	65
2.7. Одгледување на полжави	66
3. Политика на квалитет и органско земјоделство	67
3.1. Политика за квалитет	67
4. Рибарство	70
5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи	72
5.2. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи	72
VII. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА	79
1. Фитосанитарна политика	80
2.1 Фитосанитарна управа	80
2.2 Управа за семе и саден материјал	82
2. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ)	82
Државен инспекторат за шумарство и ловство	87

VIII. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ.....	89
1. Земјоделско земјиште	89
3. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство	90
2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор	90
2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор	90
2.3. Меѓународни активности во однос на шумарството	92
2.4. Ловство и ловен туризам	92
4. Управа за водостопанство	92
3.1 Закон за водостопанство.....	93
3.3 Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување	93
3.4. Капитални проекти во водостопанството	95
5. Управа за хидрометеоролошки работи.....	98
4.1 Климатски подрачја во Република Македонија	98
4.2 Агрометеоролошка анализа на временските услови во Република Македонија во периодот јануари-декември 2016 година	99
IX. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ	101
1. Образование во биотехничките науки	101
1.1 Земјоделски средни училишта	101
1.2 Високо образование во земјоделството	101
2. Наука и истражување	103
3. Советодавни и консултативни услуги	104
3.1 Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)	104
4. Систем на обуки (неформално образование).....	105
X. КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ	106

I. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

Земјоделството (заедно со шумарството и рибарството) е третиот најголем економски сектор по секторот на услуги и индустријата во Република Македонија.

Зголемениот конкурентски притисок во процесите на интензивна интеграција во меѓународните текови на размена на стоки, а првенствено со пристапувањето на Република Македонија кон Светската трговска организација и потпишувањето на други билатерални и мултилатерални договори за слободна трговија, е сериозен предизвик за македонското земјоделство.

Во следниот среднорочен период, македонскиот земјоделско-прехранбен сектор и релевантните институции, по своите перформанси, организација и развој треба значително да се приближат кон нивото определено со стандардите дефинирани во регулативите од Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ кои во процесот на пристапување кон ЕУ претставуваат најтешко и најсложено поглавје од преговарачкиот процес. Следејќи ги националните интереси, реалните состојби и потребите во секторот, реформите кои ќе се имплементираат преку три главни области: реформи на политиката, институционални реформи и реформи на правната регулатива, ќе ја имаат превид и потребата за ублажување на негативните ефекти со кои ќе се соочи дел од земјоделското и рурално население во текот на интензивниот процес на прилагодување кон сложените европски стандарди.

Цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини

Во рамките на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020, истакнати се следните цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини:

1. Зајакнување на конкурентноста на македонското земјоделство во интегрираните регионални пазари на Европската унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработувачката и продажбата.
2. Подобрување на приходите на земјоделските стопанства.
3. Овозможување на потрошувачите да имаат пристап до безбедна, здрава храна.
4. Оптимизирање на искористеноста на ограничените земјишни, шумски и водни ресурси на начин кој нема негативно да влијае врз животната средина.
5. Изградба на одржливи рурални заедници преку интегриран развој на рурални средини.
6. Изградба на соодветни, ефикасни јавни и приватни институции за спроведување на земјоделската политика и рурален развој.

Остварувањето на визијата и наведените стратешки цели за развојот на секторот ќе се реализира преку мерките и инструментите на следните политики во делот на земјоделството: политика за земјоделство и рурален развој, политики за поддршка на земјоделството и политика за поддршка на руралниот развој.

1. Политика за земјоделство и рурален развој

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Република Македонија за Европската Унија.

После поставувањето на финансиската поддршка, бенефицирани социјални, даночни и кредитни политики за земјоделците, целосното искористување на развојниот потенцијал на секторот, зголемување на неговата конкурентност и во голема мерка самиот развој на руралните средини во периодот кој предстои, зависи од промената и подобрувањето на неповолната структура на земјоделското производство.

Националната стратегија за земјоделството и руралниот развој за период 2014-2020 година справувањето со структурните проблеми ќе биде насочено кон активно третирање на главната причина за ваквите состојби - малите и фрагментирани земјишни парцели, потоа недоволната техничко-технолошка опременост која е резултат на долгиот период на дезинвестирање, несоодветната сортна и расна производна структура и лошата старосна и полова структура на руралното население.

Крајната стратешка цел и во тековниот период останува

„Понатамошното подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор на отворениот и променлив пазар и одржување на развојот на руралните средини со оптимално користење на ангажираните природни ресурси“.

Остварувањето на стратешката цел ќе се постигне преку остварување на **специфичните цели на земјоделската политика за периодот 2014-2020 година во следниве области на интервенција:**

1. Реструктурирање и модернизација на земјоделско-прехранбениот сектор
2. Уредување на пазарите, организација на прехранбениот синџир и подобрување на квалитетот на земјоделските производи
3. Подобрување на условите за живот и за одвивање на економските активности во руралните средини
4. Континуиран пристап до знаењето и инвестирање во човечкиот капитал во земјоделството
5. Комплетирање на функционалноста на системот за безбедност на храната и
6. Одржливо управување со природни ресурси и ублажување на влијанието на климатските промени на земјоделството.

Поважни задачи во областа на земјоделството се: насочување на земјоделските субвенции кон профитабилни и пазарно ориентирани земјоделски стопанства; транспарентност на буџетските средства од националната програма за земјоделство и рурален развој; консолидација и окрупнување на земјоделското земјиште по стопанство; и хоризонтална интеграција на субјектите во земјоделско-прехранбениот сектор и формирање на кооперативи.

Табела 1. Вкупно програмирани финансиски средства за периодот 2011 - 2016 година (во денари)

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Вкупно средства	6.233.500.000	6.932.000.000	6.885.500.000	6.259.980.260	6.260.000.000	6.320.000

Извор: МЗШВ, АФПЗРР 2016

Во делот на политиките на директни плаќања:

- дополнителни директни плаќања за зголемување на земјоделските површини и на основното стадо,
- зголемување на финансиската поддршка за: 20% на основните директни плаќања за регистрираните сточари за стимулирање на развојот и професионализацијата во сточарството како основна дејност; за производството на млеко, и за поддршка за земјоделците на возраст до 35 години, до пет години од периодот на започнување со земјоделска дејност,
- поддршка за вештачко осеменување на овците и добивање на синхронизирано производство на јагне, тежински конфекционирани за извоз во ЕУ, и
- воведување на мерки за стимулирање на производството на добиточна храна, алтернативни култури, органско производство, произведен и пласиран саден материјал од градинарски култури, производство на повисока категорија на саден материјал.

Во делот на мерките на рурален развој:

- за младите земјоделци од 18 до 40 години во период од првите 3 години и ќе се обезбеди зголемен интензитет на поддршката од државата во набавката на земјоделска механизација, купување на првото стадо и ќе се ослободат од закуп на државно земјоделско земјиште,
- финансиска поддршка за каматите за кредитите подигнати од комерцијалните банки наменети за инвестиции од ИПАРД програмата, како и

- ќе се поддржи изградба на инфраструктура до потешко проодните планински фарми и изградбата на современи складишни капацитети и откупно-дистрибутивни центри по производните региони чиј капацитет ќе биде над 5.000 тони.

Во делот на уредувањето и поддршка на земјоделските пазари:

- формирање на интервентен фонд наменет за земјоделско-прехранбениот сектор за стабилизирање на приходите на земјоделците како надомест при нивен значителен пад;
- предвиди обврска за исплатата на откупените земјоделски производи да се изврши најдоцна 90 дена по извршениот откуп;
- воведи обврска за банкарска гаранција за планираниот откуп на земјоделски производи; и
- ќе се поддржи создавање и заштита на производи со препознатлив бренд, знак за квалитет или географско потекло.

Воведување на поддршка на инпути на земјоделски производи преку мерката за поддршка на трошоците за набавка на гориво за земјоделска механизација со механизам за спречување на можни злоупотреби. Политиките предвидуваат и интервенции и во делот на управување со земјоделското земјиште во државна сопственост, намалување на стапката на ДДВ за ветеринарните лекови и понатамошно унапредување на даночната и социјална политика за земјоделците.

2. Политика за поддршка на руралниот развој

Политиката за рурален развој ги содржи сите елементи за поттикнување на развој преку модернизација и структурно прилагодување на земјоделско-прехранбениот сектор како и поттикнување на економски активности за зачувување на природните, културните и развојните вредности на руралните подрачја, а кои се дефинираат во согласност со потребите, можностите и целите на ефикасна и ефективна политика.

Преку политиката за рурален развој се остваруваат следниве приоритетни области за поддршка:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор насочена кон промовирање на знаење и унапредување на човечкиот потенцијал во руралните средини, реструктурирање и развој на физичкиот потенцијал и промовирање на иновативни практики и подобрување на квалитетот на земјоделски производи преку поддршка на економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност.

Приоритетна област 2: Заштита и унапредување на животната средина и руралните предели е насочена кон промоција на земјоделски производни практики за одржлива употреба на земјоделско земјиште, заштита и унапредување на животната средина и руралните предели со цел за зачувување на растителната и животинската разновидност и унапредување на почвата, водата и воздухот.

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, капитални инвестиции во рурална инфраструктура за подобрување на квалитетот на живот во рурални средини и обезбедување на поддршка за обука и информирање на физички и правни лица кои вршат дејност во руралните подрачја.

Приоритетна област 4: Поттикнување на локален развој на рурални средини се спроведува преку мерките наменети за поддршка на реализација на стратегии за локален развој на рурални средини кои предвидуваат спроведување на мерки согласно со овој закон, реализација на стратегии за рурален развој на единиците на локална самоуправа со седиште во рурална средина и работата на локалната акциона група за развој на руралните средини и за вклучување на жителите на територијата на ЛАГ за развој на руралните средини.

Принципи и пристап при дефинирање на мерките за рурален развој

Изборот на мерки ги следи националните приоритети кон остварување на развојните цели во земјоделството и за развој на руралните средини во Република Македонија, при тоа почитувајќи ја стратешката определба за прилагодување на националната земјоделска политика кон Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ и стекнатите искуства во врска со спроведување на мерките во досегашниот период.

Мерките за рурален развој ги придружуваат и се комплементарни на мерките на директна поддршка (пазарни политики и поддршка на приходот од земјоделска активност) и се надоврзуваат на досегашната поддршка за рурален развој обезбедена преку Годишните програми за рурален развој во периодот 2007-2013.

Земајќи ја предвид анализата на состојбите во земјоделството и секторските развојни потенцијали, како и специфичните потреби за развој на руралните средини, мерките за спроведување на политиката за рурален развој приоритетно се насочени кон зголемување на конкурентската способност на земјоделско-прехрамбениот сектор и јакнење на економската и социјалната позиција на руралните подрачја преку зголемување на приходите на земјоделските стопанства, зголемување на можноста за вработување на руралната популација надвор од земјоделската дејност. Посебен осврт се дава и на воведување на мерките за одржливо стопанисување и искористување на природните ресурси, заштита на биодиверзитот и животната средина.

Временскиот распоред за спроведување на мерките е одреден од аспект на неопходните системски предуслови и институционални подготовки за ефикасно спроведување на мерките со примена на принципите за добро буџетско финансирање кои подразбираат покрај дефинирани индикатори за следење на ефикасност и ефективност на мерките кон реализација на поставените и примена на контролни активности за административна проверка за наменско трошење на јавните расходи. Воедно при дефинирање на мерките за рурален развој временскиот распоред за примена на мерките во една кохерентна рамка за успешна политика за рурален развој, земени се предвид циклусите на програмирање на мерките во ИПАРД Програмата и периодот неопходен за нивна претходна акредитација за спроведување во согласност со буџетските принципи на ЕУ.

Мерки кои се применуваат во ИПАРД Програмата се следните:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор:

- Инвестиции во земјоделски стопанства (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите лозарство, овоштарство и сточарскиот сектор),
- Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски производи (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите винарство, преработка на овошје и зеленчук, преработка на млеко, преработка на месо и кланични капацитети, и зајакнување на пазарни синџири преку воспоставување на откупно-дистрибутивни центри за овошје, зеленчук и млеко).

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини

- Диверзификација на економски активности во рурални средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, занаетчиски дејности од областа на традиционално занаетчиство
- Промоција на рурален туризам преку инвестиции во создавање на капацитети со квалитетни услуги за рурално сместување, угостителство, кампирање со придружни рекреативни капацитети за зголемена туристичка понуда.

Мерки кои се програмирани во Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за 2016 година

Политиката за рурален развој е вториот финансиски инструмент за економски и социјален развој на руралните средини, со цел да го спречи процесот на депопулација, и од друга страна да ги истакне природните и наследните вредности како дел од културното наследство на Република Македонија.

Во Програмата за финансиска поддршка на Руралниот развој за 2016 година најголемиот дел од средствата се наменети за инвестиции во инфраструктура за создавање на предуслови за развој на

земјоделството и заштита од природни непогоди и инвестиции за модернизација на земјоделските стопанства.

Табела 2. Програма за финансиска поддршка на Руралниот развој за 2016 г.

I. МЕРКИ ЗА ФИНАНСИСКА ПОДДРШКА НА РУРАЛНИОТ РАЗВОЈ			
Код на мерка	Дел	НАЗИВ НА МЕРКА	ИЗНОС (во денари)
111	IV	Обука и информирање на земјоделските производители	10,000,000.00
112	V	Помош на млади земјоделци за започнување со земјоделска дејност	100,000,000.00
114	VI	Советодавни услуги во земјоделството:	5,000,000.00
121	VII	Инвестиции за модернизација на земјоделски стопанства:	425,000,000.00
		набавка на приплоден добиток	145,000,000.00
		подигнување на нови насади	14,000,000.00
		набавка на пчелни матици	30,000,000.00
		набавка наземјоделска механизација за житни и индустриски култури	50,000,000.00
		набавка на систем за наводнување капка по капка вклучително и бунари	186,000,000.00
122	VIII	Инвестиции за зголемување на економската вредност на шумите	10,000,000.00
123	IX	Инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделски производи	18,000,000.00
124	X	Инвестиции во инфраструктура за развој на земјоделството, шумарството и водостопанството:	705,800,000.00
		Капитални инвестиции во водостопанската инфраструктура	405,000,000.00
		останати инвестиции наменети за водостопанска инфраструктура	188,000,000.00
		Инвестиции во пасишта во државна сопственост	78,300,000.00
		пристап до земјоделско земјиште	30,000,000.00
		Консолидација на земјоделско земјиште	4,500,000.00
131	XI	Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност	60,000,000.00
211	XII	Помош за вршење на земјоделска дејност во подрачја со ограничени можности за земјоделска дејност (ПОМ)	31,000,000.00
213	XIII	Помош за зачувување на руралните предели и нивните традиционални карактеристики	20,000,000.00
214	XIV	Помош за зачувување на генетската разновидност на автохтони земјоделски растенија и автохтони раси на добиток:	13,000,000.00
		активносги за воспоставување, следење и анализирање на состојбите со автохтоните земјоделски растенија и обезбедување на задолжителни генетски резерви	1,000,000.00
		воспоставување, следење и анализирање на состојбите со автохтоните раси на добиток и чување и обезбедување на задолжителни генетски резерви на автохтоните раси на добиток	12,000,000.00
215	XV	Органско производство	61,000,000.00
321	XVI	Подобрување на квалитетот на живот во рурални средини	301,000,000.00
322	XVII	Обнова и развој на селата	200,943,000.00
323	XVIII	Зачувување и унапредување на традиционалните вредности во руралните подрачја	51,000,000.00
413	XIX	Реализација на стратегии за локален развој на рурални средини	10,000,000.00
431	XX	Поттикнување на локален развој на рурални средини	2,000,000.00
I. ВКУПНО ЗА МЕРКИ ЗА ФИНАНСИСКА ПОДДРШКА НА РУРАЛНИОТ РАЗВОЈ			2,023,743,000.00

Извор : АФПЗРР, 2016 (http://ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp)

Дел од средствата на оваа програма во износ од 201.027.570 се наменети за следните мерки за техничка поддршка во земјоделството и руралниот развој:

РЕДЕН БРОЈ	НАЗИВ НА МЕРКА	ИЗНОС (во денари)
1	Техничка поддршка во земјоделството и руралниот развој	169,000,000.00
1.1	Организирање и спроведување на манифестации и саеми	30,000,000.00
1.2	Учество на саемски манифестации и саеми на земјоделски производители	
1.3	Помош за маркетинг на земјоделски производи и преработени земјоделски производи	23,000,000.00
1.4	Изработка и публикување на едукативни, информативни, научни, пропагандни и стручни материјали, публикации и списанија	500,000.00
1.5	Спроведување на истражувања, изработка на анализи, предлог-проекти, студии и стратешки документи од областа на земјоделството и руралниот развој:	3,000,000.00
1.6	Инвестициони вложувања за воспоставување на научно-демонстративни примери	6,000,000.00
1.7	Воспоставување и спроведување на истражувања се доделува за трошоци за спроведување на истражувања	10,000,000.00
1.8	Други трошоци и инвестициони вложувања за воспоставување и спроведување на мерките за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	96,500,000.00
2.	Помош за плодоуживатели	1,000,000.00
3.	Субвенционирање на каматна стапка	31,027,570.00
II. ВКУПНО ЗА МЕРКИ ЗА ТЕХНИЧКА ПОДДРШКА НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИОТ РАЗВОЈ		201,027,570.00

Извор : АФПЗРР, 2016 (http://ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp)

Планираните финансиски средства од националната програма за финансиска поддршка на руралниот развој се реализираат преку Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој за кои се објавува јавен повик во јавните гласила во Република Македонија на која аплицираат заинтересираните лица (правни и физички), а интензитетот на поддршката во согласност со Законот за земјоделство и рурален развој и подзаконските акти може да се движи од 50 – 100 % на финансиска поддршка на прифатливите трошоци за корисник.

Кредитирањето во земјоделството и руралниот развој

Кредитирањето во земјоделството и руралниот развој во Република Македонија се врши преку банки и штедилници. Во 2016 год. функционираа вкупно 20 финансиски институции и тоа 15 деловни банки, 4

деловни штедилници и 1 финансиско друштво. Работењето на банките и штедилниците во 2016 год. поврзано со кредитирање на земјоделството и руралниот развој е поврзано со користење на финансиски средства од државни и од сопствени извори на финансирање. Каматните стапки во овој период беа исти или слични на претходната година каде за кредити од државните финансиски извори беа од 4-6%, а од сопствените извори се движеа од 6-8%.

Табела 2. Кредитни пласмани во земјоделството и руралниот развој за 2016 год. изразени во денари и евра

Институција	Примарно производство во земјоделството	Преработувачки капацитети во земјоделството	Трговија на земјоделски производи	Вкупно Денари	Вкупно ЕУР
Алфа Банка (SILK ROAD)	150.400.000,00	0	12.643.364,00	163.043.364,00	2.651.111,61
Еуростандард Банка	0	0	0	0,00	0,00
Халк Банка	13.425.636,00	11.217.085,00	32.323.268,00	56.965.989,00	926.276,24
Шпаркасе Банка	0	0	0	0,00	0,00
Капитал Банка	0	0	0	0,00	0,00
Комерцијална Банка АД Скопје	609.531.903,00	2.019.602.500,00	2.288.556.451,00	4.917.690.854,00	79.962.452,91
МБПР	45.274.875,00	148.396.000,00	24.450.000,00	218.120.875,00	3.546.680,89
НЛБ Тутунска Банка	160.997.097,00	652.861.486,00	1.654.590.540,00	2.468.449.123,00	40.137.384,11
Сосиете (Охридска) Банка	0	0	0	0,00	0,00
Про Кредит Банка	652.930.495,00	117.577.167,00	185.105.714,00	955.613.376,00	15.538.428,88
Централна Кооперативна Банка	13.679.455,00	51.126.000,00	10.800.000,00	75.605.455,00	1.229.356,99
Стопанска Банка АД Битола	15.965.906,00	259.747.262,00	12.525.761,00	288.238.929,00	4.686.811,85
ТТК БАНКА АД Скопје	9.694.000,00	0	0	9.694.000,00	157.626,02
Уни Банка	47.307.022,00	39.752.080,00	87.059.102,00	174.118.204,00	2.831.190,31
Стопанска Банка АД Скопје	1.156.133.000,00	4.068.354.000,00	3.620.666.000,00	8.845.153.000,00	143.823.626,02
Штедилница Можности	318.791.306,00	0	0	318.791.306,00	5.183.598,47
Штедилница Фулм	8.639.400,00	0	0	8.639.400,00	140.478,05
Штедилница Пеон Струмица	0	0	0	0,00	0,00
Штедилница МАК-БС	0	0	0	0,00	0,00
Финансиско друштво Младинец Скопје	0	0	0	0,00	0,00
Вкупно денари	3.202.770.095,00	7.368.633.580,00	7.928.720.200,00	18.500.123.875,00	/
Вкупно ЕУР	52.077.562,52	119.815.180,16	128.922.279,67	/	300.815.022,36

Извор: СРР, Извештаи на банките и штедилниците 2016 год.

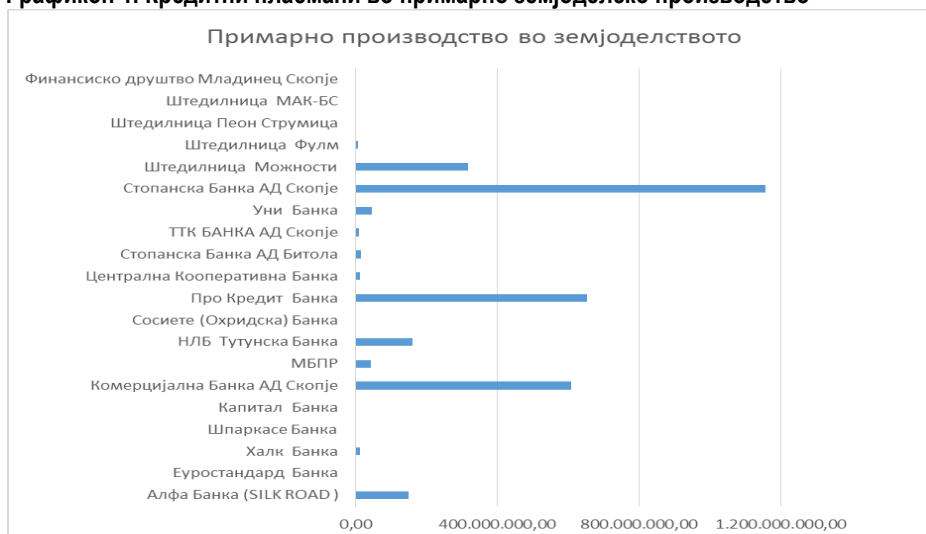
Во 2016 год. како и во 2015год. се забележува ист интензитет на кредитирање во износ од 18.500.123.875,00 ден. или 300.815.022,36 €. Сеуште најголем дел од кредитирањето во земјоделството и руралниот развој се врши преку деловните банки. Најмногу кредити во 2016 год. се пласирани во секторот преработувачки капацитети во земјоделството во износ од 7.368.633.580,00 ден. или 119.815.180,16 € и секторот трговија со земјоделски производи во износ од 7.928.720,00 ден. или

128.922.279,67 €, што е многу добар показател дека земјоделството произведува производи кои се преработуваат во домашни преработувачки капацитети и купуваат од домашните трговски претпријатија кои се занимаваат со откуп на земјоделски производи и истите завршуваат на домашниот и странскиот пазар. До периодот 2014 год. кредитирањето во секторите примарно земјоделско производство и преработка на земјоделски производи беа еднакви, но во 2015 и 2016 година разликата е дуплирана, односно истата е повеќе од 100%. Тоа е показател дека Република Македонија веќе не ориентирана само да произведува земјоделски производи туку истите и ги преработува и пласира како производи со додадена вредност.

Според нашите анализи сеуште е недоволно кредитирањето на примарното земјоделско производство, особено се работи за т.н. start up бизниси во земјоделството и руралниот развој, особено за најранливите категории на земјоделци, а тоа се физичките лица и микро и мали претпријатија кои започнуваат со земјоделско производство.

Кредитни пласмани во земјоделството и руралниот развој

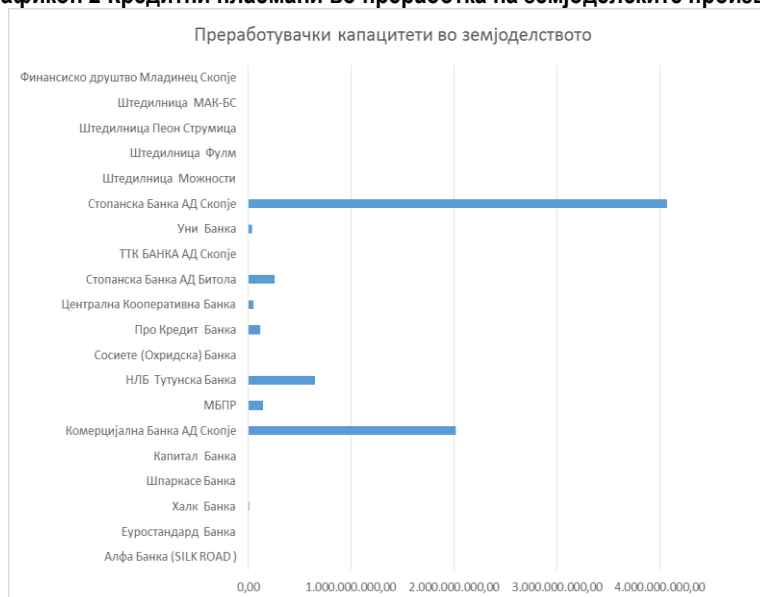
Графикон 1. Кредитни пласмани во примарно земјоделско производство

Извор: CPP - (ОПКФИЗРР)

На графикон бр. 1 се гледа дека најмногу кредити за примарно земјоделско производство се пласирани од, Стопанска банка АД Скопје, Про Кредит Банка АД Скопје и Комерцијална банка АД Скопје.

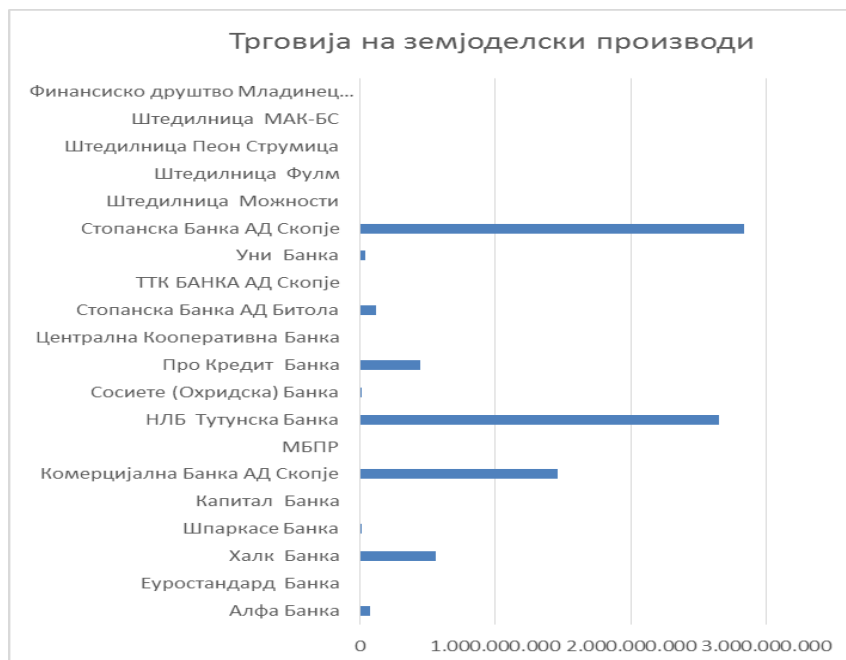
Графикон 2 Кредитни пласмани во преработка на земјоделските производи

Извор: CPP - (ОПКФИЗРР)

На графикон бр. 2 се гледа дека најмногу кредити за преработувачки капацитети во земјоделството се пласирани од Стопанска банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје и НЛБ Тутунска Банка АД Скопје. Овој показател ја покажува и капиталната способност на самите банки да ги подржат оние кредити кои се поврзани со инвестиции за изградба на скапи преработувачки капацитети.

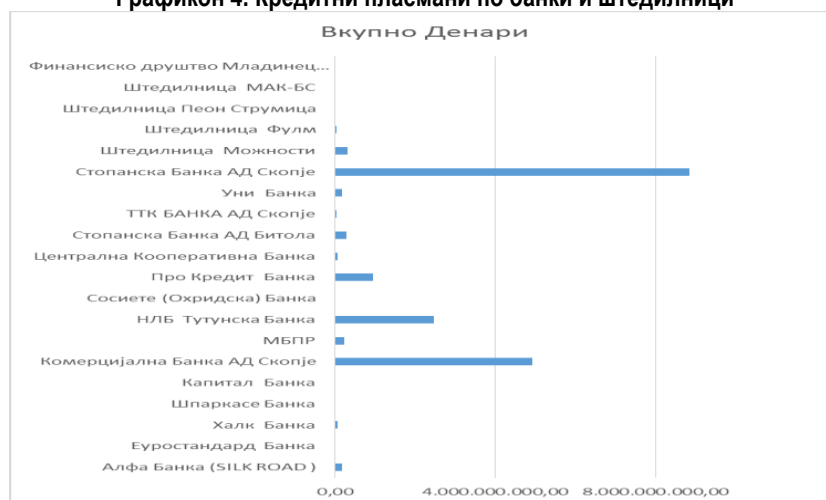
Графикон 3. Кредитни пласмани во трговија на земјоделските производи

Извор: СРР - (ОПКФИЗРР)

На графикон бр. 3 се гледа дека најмногу кредити за трговија со земјоделски производи се пласирани од Стопанска банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје и НЛБ Тутунска Банка АД Скопје. Овој показател ја покажува и заинтересираноста на самите банки да ги подржат оние кредити кои се поврзани со претпријатија поврзани со трговија со земјоделски производи. Односно бидејќи се работи за краткорочни кредити се работи за пласмани кои немаат голема заработка за банкарскиот сектор но истите го очекуваат поради брзиот обрт на средства.

Графикон 4. Кредитни пласмани по банки и штедилници

Извор: СРР - (ОПКФИЗРР)

На графикон бр. 4 се гледа дека најмногу кредити во земјоделство и руралниот развој за 2016 год. се пласирани од страна на Стопанска банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, НЛБ Тутунска банка АД Скопје и Про Кредит Банка АД Скопје. Останатите банки и штедилници учествуваат во

кредитирањето на земјоделството и руралниот развој со помал интензитет најверојатно поради слабата обезбеденост – хипотека на потенцијалните кредито корисници.

Формирање и поддршка на земјоделски задруги

Согласно Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2014-2020 година, за подобрување на структурата во земјоделскиот сектор, односно за подобрување на позицијата на пазарот на земјоделците и зголемување на нивната преговарачка моќ во однос на откупувачите, како и постигнување пониска цена за набавка на репроматеријали и механизација, и средства за инвестиции, од 2013 година започнаа да се реализираат активности за формирање и поддршка на земјоделски задруги, со кој се даваат поддршка на здружување на земјоделците во земјоделски задруги, т.е. формирање и функционирање на земјоделските задруги и развој на земјоделските задруги.

Потребата за формирање на земјоделски задруги претставува можност за развој на земјоделските стопанства, кои преку поттикнување на економско здружување во земјоделски задруги, со заеднички настап во производството, продажбата и пласманот на своите производи, се постигне зајакнување на нивната пазарна улога, зголемување на конкурентноста и ефикасноста во работењето и зголемување на индивидуалниот приход на земјоделецот.

Република Македонија донесе посебен Закон за земјоделски задруги („Службен весник на Република Македонија“ бр.23/13) со кој е утврдено формирањето и функционирањето на земјоделските задруги и се обезбедува правна основа за запишување на земјоделски задруги во регистарот и евиденцијата која се води во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство.

Табела 3. Запишани земјоделски задруги во регистарот по години

Година	2013	2014	2015	2016
Број на запишани земјоделски задруги во регистарот	7	11	9	10

Извор: Регистар на земјоделски задруги при МЗШВ

Од табелата XX се гледа дека од започнувањето на активностите за давање на финансиска поддршка за формирање и функционирање на земјоделските задруги во 2013 година интензитетот за нивно формирање и функционирање се зголемува во наредните години, така да во регистарот на земјоделски задруги до крајот на 2016 година се запишани 37 земјоделски задруги, од кои 7 земјоделски задруги се од голем обем, со најмалку 20 членови, а останатите 30 земјоделски задруги се од мал обем, со најмалку 10, а најмногу 19 членови.

Вкупните производствени капацитети на земјоделски стопанства - членови на земјоделската задруга се околу 1120 хектари обработлива површина, 760 пчелни семејства, 450 грла говеда, 200 кози и 250 овци.

Земјоделските задругите главно се занимаваат со набавка на репроматеријали, а мал дел од нив го собираат и продаваат производот од членовите, кој вообичаено директно се продава на откупувачите од секој член посебно, поради што сеуште имаат мал удел во земјоделското производство околу 1% од вкупното земјоделско производство во Република Македонија.

Во Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2014 година се предвиде мерка за „Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност“, која во континуитет беше програмирана во наредните години. Така за 2016 година за мерката беа предвидени финансиски средства во висина од 20.100.000 денари за поддршка за инвестиции за следните намени:

- основање и функционирање на земјоделски задруги регистрирани во Регистар на земјоделски задруги при Министерството;
- помош за премии за осигурување, во вид на надоместок на дел од трошоците за осигурување и тоа во висина која нема да надминува 70% од трошокот за осигурување на производните капацитети на земјоделската задруга од мал обем и 80% за осигурување на производните капацитети на земјоделската задруга од голем обем, но не повеќе од 3.000.000 денари на годишно ниво и
- инвестиции за набавка на земјоделска механизација во висина од 90% од вкупната вредност на набавката.

Од страна на Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој на 19 март 2016 година се објави јавен повик за доставување на барања за користење на средства од Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2016 година по мерката 131 „Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност“ за следниве подмерки:

- за основање и функционирање на земјоделски задруги регистрирани во Регистар на земјоделски задруги при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и
- помош за премии за осигурување, во вид на надоместок на дел од трошоците за осигурување и тоа во висина која нема да надминува 70% од трошокот за осигурување на производните капацитети на земјоделската задруга од мал обем и 80% за осигурување на производните капацитети на земјоделската задруга од голем обем, но не повеќе од 3.000.000 денари на годишно ниво.

Од Европската комисија се одобри секторски плански документ за земјоделство и рурален развој за 2015-2017 година каде е планиран проект (за услуги и грант) кој ќе помогне на приоритетите и потребите за формирање и воспоставување на земјоделските задруги во Република Македонија. Со овој проект е предвидена грантова поддршка на Земјоделските задруги во износ од 1.800.000 евра.

Со поддршка од проектот „Подготовки за поддршка на земјоделски задруги во Република Македонија“ (EuropeAid/ EuropeAid/132633/C/SER/multi) финансиран од Делегацијата на Европската Унија во Република Македонија, се изработија проектни задачи и водичи за користење на грантови за проектот од ИПА 2015.

4. ИПАРД програма - Програма за земјоделство и рурален развој

Спроведувањето на ИПАРД Програмата 2007-2013 започна со донесувањето на одлуката за пренос на правото на управување со средствата наменети за Компонента V на ИПА за рурален развој (ИПАРД), доделена од страна на Европската Комисија на 18. декември 2010 година (Одлука на Комисијата Бр. (Ц) 2009/987/ЕУ).

Преносот на правото т.н. акредитација се однесува на трите мерки од ИПАРД Програмата:

- Мерка 101–Инвестиции во земјоделски стопанства за реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ,
- Мерка 103 – Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи на нивно реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ,
- Мерка 302 – Диверзификација и развој на рурални економски активности.

Во 2016 година е извршена осма измена на ИПАРД програмата 2007-2013. Измените во програмата се резултат на поврат на средства од буџетот за 2012 година и трансфер на средствата од мерката 103 во мерката 101. Сегашната состојба на распределба на средствата по оски и мерки во ИПАРД 2007-2013 е прикажана во следната табела.

Табела 3 Финансиска распределба на средствата по оски и мерки (во евра)

Оски/Мерки	Вкупни јавни трошоци	Приватни средства	Вкупна Инвестици ја
(1)	(2)	(3)	(4=2+3)
Приоритетна оска 1 - Подобрување на пазарната ефикасност и имплементација на стандардите на Заедницата	18.807.465	14.757.845	33.565.310
M101: Инвестиции во земјоделски стопанства	10.211.443	6.161.823	16.373.266
– Во областите погодени од поплави	6.074.430	2.024.810	8.099.240
– Во областите кои не се погодени од поплави	4.137.013	4.137.013	8.274.026
M103: Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи	8.596.022	8.596.022	17.192.044
Приоритетна оска 3 - Развој на рурална економија	1.984.375	1.984.375	3.968.750
M302: Диверзификација и развој на рурални економски	1.984.375	1.984.375	3.968.750

активности			
Мерка 501: Техничка помош	272.500	0	272.500
Вкупно	21.064.340	16.742.220	37.806.560

Извор: ИПАРД Програма 2007-2013

Од почетокот на спроведување на Програмата, на сите 12 објавени јавни повици, до Агенцијата пристигнати се вкупно 3087 барања. До 31.12.2016 од сите пристигнати барања склучени се 1369 договори, 1718 барања се одбиени, 738 договори за ко-финансирање се исплатени и раскинати се 176 договори.

Табела 4 Преглед на спроведување на јавни повици по ИПАРД во евра (закл. со 31.12.2016 година)

Рб	Јавен повик	Примени		Склучени		Исплатени		Раскинати		Тековни	
		Бр.	ЕУдел	Бр.	ЕУдел	Бр.	ЕУдел	Бр.	ЕУдел	Бр.	ЕУдел
1	01/2009	133	6.940.020	27	1.478.341	19	876.509	8	381.714		
2	01/2010	112	4.812.189	36	1.566.754	23	687.296	13	773.866		
3	01/2011	74	2.839.450	40	1.626.633	12	301.919	28	1.305.607		
4	02/2011	60	2.107.178	23	727.257	12	444.875	11	269.476		
5	03/2011	92	3.337.185	27	196.766	20	138.527	7	50.151		
6	01/2012	67	2.905.494	14	242.288	12	216.498	2	17.638		
7	02/2012	61	2.155.157	11	51.777	9	22.916	2	28.663		
8	01/2013	401	7.125.268	173	1.770.218	157	1216100	16	496.922		
9	01/2014	394	7.476.340	213	2.236.985	172	1576582	38	299.610	3	360.793
10	02/2014	439	5.789.381	244	3.125.440	186	1403383	47	205175	11	1.516.882
11	01/2015	833	7.517.601	418	4.088.909	113	843227	4	14015	301	3.231.667
12	02/2015	421	5.661.281	143	2.054.636	3	229634			140	1.825.002
Вкупно		3.087	58.666.543	1.369	19.166.004	738	6.892.894	176	3.842.837	455	6.934.344

Извор: Мониторинг систем, Сектор ИПАРД

Бројот на барања за користење на ИПАРД средства се има зголемено драстично после четвртата измена на програмата и воведување на можноста за ко-финансирање на трактор, во последните пет јавни повици се поднесени 2.488 барања, од кои 1.446 вклучуваат трактори . Сепак, и останатите 1.042 поднесени барања за другите видови на инвестиции во овие пет повици се речиси тројно зголемени од 321 апликации, поднесени во претходните седум повици. Можеме да заклучиме дека генерално е зголемен интересот за М101 во последните 5 јавни повици за користење на ИПАРД средства.

Табела 5 Преглед на барања по мерки

Мерки	Поднесени	Одбиени	Одобрени	Раскинати	Исплатени	% на исплата
	1	2	3	4	5	5/1
М101	2532	1266	1266	141	693	27.3%
М103	193	128	65	22	37	19.1%

M302	362	324	38	13	8	2.2%
Вкупно	3087	1718	1369	176	738	23.9%

Извор: Мониторинг систем

Најголемиот интерес има за мерката 101, во која се поднесени 2.532 барања, 50% од доставени барања се одобрени а заклучно со 31.12.2016 година 27,3% од доставените барања беа успешни и исплатени.

Табела 6 Показатели на квалитет на барања

Вкупен број на поднесени барања	3087
Број на одобрени договори	1369
Број на исплатени договори	738
Број на раскинати договори	176
Број на тековни договори	455
% на одобрување на барањата (одобрени/поднесени)	44,3%
% на раскинување на договори (раскинати/одобрени)	12,8%
% на исплата на договори (исплатени/(одобрени-раскинати)	61,8%

Спроведување на ИПАРД во 2016 година

Во однос на спроведувањето на ИПАРД Програмата 2007-2013, од почетокот на Програмата, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој во 2016 година потпиша најголем број договори; потпишани 560 договори во износ од 8.559.820 € сума за ко-финансирање. Агенцијата во 2016 годнина има исплатено 286 проекти во вредност од 3.152.980 евра, ЕУ средства што е значително повисока сума во споредба со спроведувањето во 2015 година, кога 227 договори со вкупен износ од 1.821.247 € ЕУ се исплатени кон крајните корисници.

Табела 7 Преглед на спроведување на ИПАРД во текот на 2016 по мерки (во евра)

	Склучени договори			Раскинати договори			Исплатени договори		
	Бр	Национален дел	ЕУ средства	Бр	Национален дел	ЕУ средства	Бр	Национален дел	ЕУ дел
М 101	542	980.945	3.936.114	66	103.923	311.771	269	535.160	1.865.076
М 103	8	731.040	2.193.122	1	32.390	97.169	12	363.940	1.091.818
М 302	10	179.649	538.950	4	83.371	250.114	5	65.361	196.086
Вкупно:	560	1.891.634	6.668.186	71	219.684	659.054	286	964.461	3.152.980

Извор: Мониторинг систем (2017)

По однос на јавниот повик 02/2014, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој има потпишано еден договор во рамки на мерката 101 во износ од 62.838 € и 1 договор во рамки на мерка 103 во износ од 1.350.163 €.

Од јавниот повик 01/2015, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој потпиша 412 договори во рамки на мерка 101 во износ од 4.291.295 €, 1 договор во рамки на мерка мерка 103 во износ од 105.598 € и 2 договори во рамки на мерка 302 во износ од 18.487 €.

По однос на јавниот повик 02/2015 Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој потпиша 129 договори во рамки на мерка 101 во износ од 562.925€, 6 договори во рамки на мерка 103 во износ од 1.468.402 €, а 8 договори во рамки на мерка 302 во износ од 700.113 €.

Најчести причини за склучување анекси на договорите во 2016 година беа поради промена на типот/моделот на добрата кои се дел од инвестициите и/или промена на понудувачот.

Во текот на 2016 година, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој прими 402 барања за исплата. Одобрени се 286 барања за исплата, 12 барања за исплата се одбиени и 65 договори се раскинати. Останатиот дел од 402 добиени побарувања за плаќање се уште е во тек.

Исто така, во 2016 година, Агенцијата издаде 3 решенија за поврат на средствата.

Вкупниот одобрен износ за исплата во 2016 година изнесува 4.117.440 €.

1. Примени барања за исплата во 2016 година

- за Мерка 101 - 386 барања за исплата,
- За мерката 103 - 8 барањата за исплата,
- за Мерка 302 - 8 барањата за исплата.

2. Одобрени барања за плаќање во 2016 година:

- за Мерка 101 - 269 барања за исплата,
- за мерка 103 -12 барањата за исплата,
- за Мерка 302 - 5 барањата за исплата.

3. Вкупен одобрен износ за плаќање:

- за Мерка 101 - 2.400.235 €
- за Мерка 103 - 1.455.758 €.
- за Мерка 302, 261,447 €.

ИПАРД Програма 2014-2020

ИПАРД Програмата 2014-2020 е донесена со Одлука на Комисијата бр. С(2015) 760 на 13.02.2015 година.

Усвоената ИПАРД Програма 2014-2020 ги вклучува следните мерки:

- Мерка “Инвестиции во материјални средства на земјоделски стопанства;
- Мерка “Инвестиции во материјални средства за преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи”;
- Мерка “Инвестиции во руралната јавна инфраструктура”;
- Мерка “Диверзификација на фарми и развој на бизниси”;
- Мерка “Техничка помош ”.

На 24.07.2015 година, Националниот службеник за авторизација на Република Македонија испрати официјално барање за доделување на право на индиректно управување со буџетот (ре-акредитација) за одделни мерки од Програмата за рурален развој за 2014-2020 на Република Македонија во рамките на Инструментот за претпристапна помош (ИПА II) до Генералниот директорат за земјоделство и рурален развој. Официјалниот одговор од Европска комисија е примен на 18.01.2016 со писмо бр. ПРЕ/2015/007/МК за прелиминарното побарување за доделување на Република Македонија право за управување со буџетот во рамки на ИПАРД 2014-2020. Согласно наодите во официјалниот одговор од ЕК беше направена ревизија/подобрување на постапките за работа и пропратните документи и

Националниот службеник за авторизација-НАО, Министерство за финансии достави финално финално официјално барање за доделување на право на управување на буџетот (пакет за ре-акредитација) за четири мерки од Програмата за рурален развој за 2014-2020 на Република Македонија (ИПАРД II) до Генералниот директорат за земјоделство и рурален развој, Европска комисија на 25.05.2016.

Доставеното барање се однесува на следните мерки:

- Мерка „Инвестиции во физички средства на земјоделски стопанства“;
- Мерка „Инвестиции во физички средства за преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи“;
- Мерка „Диверзификација на фарма и развој на бизнисот“;
- Мерка „Техничка помош“.

Националниот акт за ИПАРД Програмата 2014-2020 е објавен во Сл.Весник бр.177/16. Првиот јавен повик за доставување на барања за користење на ИПАРД средства ќе биде објавен најдоцна во првата половина на 2017 година, по добивање на правото за индиректно управување со буџетот од страна на Европската комисија.

5. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој

Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (во натамошниот текст АФПЗРР) е оперативен орган, основан како самостоен орган согласно Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој („Службен весник на РМ“ бр. 72/07, 05/09, 43/14 и 193/15) и е под директна одговорност на Владата на РМ.

Согласно член 2 од Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, АФПЗРР е основана за остварување на следниве цели:

- спроведување на земјоделска политика и поддршка на руралниот развој во РМ;
- користење на средствата од претпристапната помош на Европската унија за рурален развој во согласност со критериумите пропишани во билатералните договори меѓу РМ и ЕУ;
- спроведување на заедничката рибарска политика на ЕУ во РМ;
- спроведување на мерките на државна помош во земјоделството;
- спроведување на други мерки кои ги утврдува Владата на РМ;

Според Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, АФПЗРР ги има следниве надлежности:

- спроведување на мерките за директни плаќања во земјоделството;
- интервенции на пазарот на земјоделски производи;
- имплементација на производните квоти;
- спроведување на мерките за рурален развој;
- реализација на средствата од претпристапната помош на ЕУ за рурален развој;
- спроведување на мерките за државна помош во земјоделството и
- вршење на други работи утврдени со закон.

Во составот на својата работа АФПЗРР спроведува административни контроли и контроли на лице место за комплетноста и соодветноста на пристигнатите апликации за финансиска поддршка. Во процесот на проверка на апликациите извршува постојана контрола на чија основа го пресметува плаќањето односно ги определува сумите за плаќање согласно националното и европското законодавство. Дополнително се грижи за правилно и навремено плаќање на средствата на крајниот корисник и за тоа ги известува владините институции на Р. Македонија и институциите на ЕУ.

АФПЗРР има статус на самостоен орган на државната управа со својство на правно лице и работи согласно националното и соодветното ЕУ законодавство.

Со доделувањето на правото за управување со средствата од ИПАРД (Официјалната одлука беше објавена во Службениот весник на ЕУ (2009/987/EU од 18.12.2009 година) АФПЗРР покажа дека ги поседува потребните административни капацитети, стручност и знаење за управување со европските фондови во областа на руралниот развој.

Поаѓајќи од цврстата определба за развој на земјоделството и руралната средина, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој континуирано ги реализира Програмите за финансиска поддршка на земјоделството, финансиска поддршка на руралниот развој, финансиска поддршка на рибарството и аквакултурата и ИПАРД Програмата.

Табела 8. Преглед на средства по Програмата за директна финансиска поддршка во земјоделството во 2016 г.

Бр.на мерка	Мерки за поддршка на доходот на земјоделските стопанства	Вкупен износ на мерката во денари
1	Директни плаќања за растително производство	2.000.000.000
2	Директни плаќања за сточарско производство	1.011.400.000
Мерки за дополнителна поддршка за развој на земјоделството (државна помош во земјоделството)		
3	Помош во премии и осигурување	70.000.000
4	Помош за заштита на земјоделското земјиште	2.000.000
5	Помош за одделни категории носители на земјоделско стопанство	10.000.000
6	Помош во сточарскиот сектор	181.600.000
7	Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2015 година	50.000.000
8	Дополнителна помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2015 година	50.000.000
9	Материјални трошоци за спроведување на Програмата	15.000.000
10	Заостанати обврски од Програмите за финансиска поддршка во земјоделството од претходните години	2.900.000.000
11	Заостанати обврски од Програмите за користење на средства за здравствена заштита на животните во 2014 година	30.000.000
	Вкупно	6.320.000.000

Извор : АФПЗРР, 2017 (http://ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp)

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во 2016 година согласно член 99 и 99-б од Законот за земјоделство и рурален развој за помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани (поплавите кои се случија во Скопскиот и Тетовскиот регион на 06 Август 2016 година), исплати финансиска поддршка од околу 225,8 милиони денари во висина од 100% од утврдената загуба на приходи од продажба на земјоделски растенија и животни на земјоделски имот и штети на стакленици и пластеници со која беа опфатени вкупно 2.186 земјоделски стопанства. Истите се исплатени од страна на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој согласно Законот за земјоделство и рурален развој и Програмата за финансиска поддршка во земјоделството.“

II. ЕУ интергративен процес и меѓународна соработка

1. ЕУ интеграција

Најбитните клучни закони од областа на земјоделство и руралниот развој¹, врз чија основа се темели развојот на земјоделството и руралните средини во Република Македонија, а кои истовремено придонесуваат кон целите на прилагодување на секторот кон законите, регулативите и стандардите на ЕУ, веќе се донесени. Институционалната поставеност на воспоставувањето на Интегриран систем за администрација и контрола (ИСАК) ја сочинуваат: Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, како надлежна институција за воспоставување и одржување на основната ИСАК инфраструктура на Единствениот регистар на земјоделски стопанства и Систем за идентификација на земјишни парцели (СИЗП), потоа Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој како имплементирачко и контролно тело на националните програми за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (вклучувајќи ги пред-пристапните фондови на ИПАРД), како и Агенцијата за храна и ветеринарство надлежна за водење на базата на податоци за идентификација и регистрација на животни.

Најголемиот дел од активностите со кои се предвидува воспоставување на ИСАК се веќе завршени и системите се функционални и интегрирани во насока на имплементирање на програмите за финансиска поддршка во 2014 година. Имено, во разгледуваниот период:

Процесот на регистрирање на земјоделски стопанства и ажурирање на податоците на земјоделските стопанства продолжи во согласност со законските прописи и во рамките на целосно функционалниот Единствен регистар на земјоделски стопанства (Фарм регистар – ФР),

Софтверски апликации на Единствениот регистар на земјоделски стопанства (ЕРЗС) и Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП) функционираат компатибилно како интегриран систем кој ги спојува алфа-нумеричките податоци на земјоделските стопанства со графичките податоци на нивните земјоделски парцели.

Посебни регистри на култури во состав на СИЗП/ЕРЗС како: регистар на органски производители, регистри на овошни, лозови, маслинови и јаткасти насади се функционални.

Во разгледуваниот период 2016 - 2017 година, Секторот за информатички и комуникациски технологии во АФПЗРП успешно го креираше, тестираше, и го стави на продукција софтверскиот модул за Единствено барање 2015, софтверските модули за млеко за I, II и III фаза за 2015 година, софтверски модул за барање за млеко I фаза 2016, модул за произведени и продадени градинарски култури и овошје во преработувачки капацитети за 2015 година, модул за органско производство 2015, модул за осигурување 2015. Промените во согласност со Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за калкулациите за исплата во 2015 година беа успешно креирани и имплементирани, како и сите софтверски модули за административните контроли за 2015 година.

АФПЗРП започна за прв пат во април 2016 година со електронското поднесување на барања од страна на земјоделците за Единственото барање 2016 од Програмата за директни плаќања во земјоделството 2016 година.

Земјоделците ги пријавуваат своите апликации online во модерен софтвер, базирани на Java, Eclipse и Oracle 11g база на податоци.

Софтверот за електронско поднесување на барањата (e-baraње) за мерките од Програмата за рурален развој успешно се спроведува за сите јавни повици за рурален развој во текот на овој период септември 2015 година до април 2016 година.

Во овој период е изработена тендерската документација за софтвер за Должници (e-dolznici), објавен е оглас и одбрана е компанија која успешно го имплементираше и го стави на продукција во декември 2015. Базата на податоци е на Oracle и со апликација во Oracle Forms and Reports. Овој софтвер е поврзан со регионалните канцеларии и сите одговорни институции кои ги водат должниците поврзани со АФПЗРП.

Превентивното одржување на финансискиот систем (САП-ERP и EMC Documentum) успешно започна во јули 2015 година со едногодишен договор и е во тек спроведувањето на истиот.

WEB страната на Агенцијата е постојано ажурирана од страна на државните службеници во Секторот за ИТ на Агенцијата.

¹ Закон за земјоделство и рурален развој – ЗЗРР, Закон за виното - ЗВ, Закон за квалитет на земјоделските производи – ЗКЗП, Законот за воспоставување на мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства - ФАДН, вклучително и донесените закони за органско земјоделско производство (ЗОЗП) и Платежната Агенција.

Земјоделски пазарен информативен систем - ЗПИС

Земјоделско Пазарен Информативен Систем (ЗПИС) е централизиран систем, за редовно собирање и обработка на податоци на пазарот на земјоделски и прехранбени производи, како и за дистрибуција на добиените податоци до сите релевантни учесниците на пазарот. Акцентот е ставен на податоците и информациите за цените на земјоделските и прехранбените производи, кои треба да обезбедат континуирана следливост на пазарите.

Во системот за ЗПИС се доставуваат податоци од: 25 пазари на мало, 2 пазари на големо за овошје и зеленчук, 6 пазари за жив добиток, како и од 70 претпријатија откупувачи на земјоделски производи од сите земјоделски гранки.

Пазарните податоци, достапни преку веб страната - www.zpis.gov.mk се од особено значење на сите учесници во синџирот на производство на храна, а во последно време завземаат се поголема улога и во процесот на донесување на одлуки и следење на финансиските, даночните и осигурителни услуги, потоа поддршка во правилното дефинирање на штети од било кој вид, како и разрешување на судски спорови во делот на проценки и вештачења.

Досега ЗПИС прибира и обработува 10 групи на производи. Цените на овошје и зеленчук се прибираат на неделна основа од зелените и пазарите на големо. Исто така неделно се прибираат и податоци од добиточните пазари. Податоците за откупната цена на грозјето се прибираат еднаш неделно во месеците: септември октомври и ноември, за тутунот еднаш неделно за периодот од први декември до 30 март наредната година. Неделно се доставуваат и податоците за јајца додека податоците за млеко, житарки, мед и пчелни производи, минерални ѓубрива, семенски материјал како и податоците од кланичните капацитети се доставуваат еднаш месечно.

Во оваа насока податоците од системот на ЗПИС при МЗШВ на ниво на Република Македонија и понатаму се единствени релевантни податоци за пазарните цени на земјоделските производи.

За непречено функционирање на системот за ЗПИС, а во рамките на планираните активности на министерството и законски регулативи, на почетокот на 2016 година беше обезбеден и договор за натамошно одржување и професионално хостирање на веб страната и базата на податоци.

Во текот на годината редовно се објавуваат неделни и месечни извештаи, а на почетокот на 2016 година беше подготвен и објавен годишен извештај за ЗПИС за 2015 година, во кој е даден преглед на движењата на цените на земјоделските производи за изминатите две години од пазарите во Република Македонија.

Во досегашниот период на функционирање на веб страната на ЗПИС, системот има регистрирано преку 2.500.000 посети.

Во наредниот период планирани се активности за следење на редовноста во собирањето на пазарните податоци и информации од сите репортери и сите пазари вклучени во системот, како и проверка на квалитетот и веродостојноста на доставените податоци. Во тек е спроведување Проектот на ЕУ "Надградба на ЗИС и воспоставување на системи за размена на податоци помеѓу МЗШВ и други релевантни институции" во рамките на ИПА ТАИБ 2011. Изготвена е ГАП анализа за понатамошна надградба и прилагодување на системот, кои се поддржани од страна на Проектниот тим, во согласност со барањата на ЕУ како и за потребиите на планирање и анализа на земјоделската политика.

Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН)

За годишно утврдување на доходот на земјоделските стопанства, како и за годишно утврдување на доходот на земјоделските стопанства, како и за економска анализа на земјоделските стопанства и проценка на состојбата во земјоделството и пазарите со земјоделски производи воспоставена е ефикасна и функционална Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (Македонски ФАДН) во Република Македонија согласно националното законодавство усогласено со законодавството на ЕУ за ФАДН.

Системот е воспоставен врз база на „Законот за воспоставување мрежа за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства“ (Сл. весник на Република Македонија бр.110/07, како и неговите измени Сл. весник на Република Македонија 53/2011). Основниот закон за ФАДН е поткрепен со „Правилник за методологијата за пресметка на стандард аутпут, како и начинот на прибирање на податоци и информациите од мрежата методологијата за утврдување на типологија на земјоделските стопанства, класификација на земјоделските стопанства по тип на земјоделско

производство и класите на економска големина на земјоделски стопанства, максималниот број и минималната економска големина на сметководствените стопанства и формата и содржината на единствениот образец за определување на доходот и анализа на деловното работење на земјоделските стопанства“ (Сл. весник на Република Македонија бр.173/11).

За потребите на Македонскиот ФАДН, прибирањето на сметководствени податоци од земјоделски стопанства согласно методологијата за ФАДН, започна во 2010 година со прибирање на податоци и нивна контрола и обработка од репрезентативен примерок од 300 земјоделски стопанства, додека од 2011 наваму се прибираат податоци од 600 земјоделски стопанства дефинирани според нивната големина и тип.

Според подготвениот и одобрен план за селекција на земјоделски стопанства за сметководствената 2017 година примерокот според економска големина и тип на земјоделски стопанства е зголемен на 700 земјоделски стопанства. Според податоците од земјоделскиот попис од 2007 година, ажуриран со податоците од структурните истражувања на земјоделски стопанства од 2010 и 2013 година има вкупно 79.308 земјоделски стопанства кои се вклучени во полето на набљудување. Дистрибуцијата на земјоделските стопанства според видот на набљудување по тип на земјоделско производство и според економска големина се преставени во следната табела:

Табела 10 Дистрибуцијата на земјоделските стопанства според видот на набљудување по тип на земјоделско производство и според економска големина се преставени во следната табела

Тип на земјоделско стопанство	Економска големина				Вкупно
	2 2000 - 4000 евра	3 4000 - 8000 евра	4 8000-15000 евра	5 над 15000 евра	
1 - Специјализирани за поделски култури	7404	5026	2065	675	15170
2 - Специјализирани за хортикултура	640	1155	1250	1323	4368
3 - Специјализирани за постојани култури	4606	2760	859	242	8467
4 - Специјализирани за тревопасен добиток	5716	4152	2486	1918	14272
5 - Специјализирани за гранивори	1236	537	306	220	2299
6 - Мешовито растително производство	3069	2444	1320	585	7418
7 - Мешовито сточарско стопанство	2845	2285	1084	320	6534
8 - Мешовито култури - добиток	9827	7055	3007	891	20780
Вкупно	35343	25414	12377	6174	79308

Извор: Земјоделски попис 2007 на РМ и Структурно истражување 2010 и 2013 година

Според договорот за прибирање на сметководствени податоци од репрезентативни земјоделски стопанства потпишан со АПРЗ, активностите за внесување на сметководствените податоци од земјоделските стопанства во системот за ФАДН за 2015 се завршени. За овие податоци извршена е контрола од страна на Одделението за ФАДН според единствениот контролен систем за квалитет на податоци на Европската Комисија – Rica 1. Како резултат на оваа проверка и корекцијата на грешките во софтверот како и при внесот на податоците од страна на советниците направена е значително подобрување на квалитетот на податоците од земјоделски стопанства за 2015 година. Во тек се активности за изработка на стандарните резултати за 2015 година од страна на Одделението за ФАДН. Во април 2016 година беше објавена публикацијата за стандарните резултати за 2014 година која што е достапна на страната на МЗШВ².

Сепак, подобрените и формализирани процедури за искористување на податоците на ФАДН и подобрување на квалитетот останува цел во однос на идните активности што треба да се преземат и кои

² <http://www.mzsv.gov.mk/?q=node/611>

се предвидени во рамките на претстојниот Твининг: "Финализирање на мрежата за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства" финансирана преку ИПА 2013 година.

ЗУП - Заедничко Уредување на Пазарите

Во однос на заедничкото уредување на пазарите на земјоделските производи од растително и животинско потекло, следните производи од растително потекло (житарици и ориз, сушена сточна храна и свежо овошје и зеленчук), како и производи од животинско потекло (говедско и телешко месо, живина и јајца, свинско месо, овчо и козјо месо, млеко и млечни производи и мед и други пчеларски производи) се регулирани во рамките на Законот за квалитетот на земјоделските производи („Службен весник на РМ“ бр.140/2010, 53/2011, 55/2012 и 106/13), особено во однос на поставување и контрола на пазарните стандарди, информации за потрошувачите и севкупниот маркетинг на производите и пазарниот информативен систем.

Врз основа на Законот за квалитет на земјоделски производи, како и во поглед на пазарните стандарди на земјоделските производи, по групи на производи се веќе целосно уредени со донесувањето на подзаконските акти: за јајца и живина, житарици и ориз, овошје и зеленчук, свинско месо, овчо месо и кози месо, млеко и млечни производи, мед и пчелни производи, храна за животни, брашно и добиточна храна. Со оглед на тоа дека целосно е направена законска поставеност и е во сила, уште во 2013, во фокусот на овие прашања треба да биде нејзината имплементација. Сепак, повеќето од прашањата регулирани со овој правен систем останува да се направат целосно оперативни во наредниот период.

Некои од пазарните прописи се во голема мерка зависни од исполнувањето на потребните институционални или инфраструктурни барања. За постигнување на таа цел, министерството, иницираше постапка за овластување на лаборатории за анализа на квалитетот на: житарки и ориз, за квалитетот на брашното и квалитетот на млекото.

МЗШВ спроведува континуирано собирање на податоци за пазарот и следење на развојот на пазарите со цел формулирање на политиките и нивна имплементација. Што се однесува до хоризонталните аспекти на Заедничката земјоделска политика, повеќето од нив релевантни за пазарите на земјоделски производи се регулирани во рамките на друг закон кој е донесен, а тоа е Законот за земјоделство и рурален развој.

Имено, за подобрување на пазарните односи, што е повеќе еднаква дистрибуција на приходот во рамките на синџирот на исхрана и ублажување на значајни тензии во недостаток на договорни односи, во комбинација со други принципи, законите кои ги регулираат трговските прашања воопшто, законот ги пропишува основните услови на трговија со земјоделски производи, како што се: условите кои треба да бидат исполнети од страна на купувачите, и места за купување на земјоделски производи, управување со податоци на количините купени или планирани, како и воспоставување на регистри на купувачи и увозниците на земјоделски производи, нивното одржување и работење.

Во согласност со Законот за земјоделство и рурален развој правни лица кои купуваат земјоделски производи се регистрирани во Регистарот на откупувачи на земјоделски производи кои ги води Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство. Регистарот е воспоставен во 2010 година. Целта на овој Регистар е тоа што треба да се определи за секое правно лице место за купување, да ги исполнува општите и посебните барања за откуп во согласност со прописот за поблиските услови кои треба да ги задоволат купувачите на земјоделски производи. Со состојба до 01 февруари 2017 година, во овој регистар се запишани вкупно 58 нови правни субјекти-откупувачи на земјоделски производи, за период од една година или вкупно 765 правни субјекти се регистрирани за вршење на откуп на земјоделски производи. Државниот инспекторат за земјоделство, по запишувањето во регистарот на откупувачи на земјоделски производи, секоја година пред откупот на земјоделските производи во периодот од 1. мај – 31. јули врши проверка на општите и посебните услови за купување од страна на регистрираните купувачи.

Според Одлуката на Владата на Република Македонија објавена во Служб.весник на РМ бр.111/10 пропишани се два земјоделски производи (меркантилна пченица и брашно од пченица) за кои е потребен упис во регистарот на увозници на одделни земјоделски производи.

Покрај тоа, согласно член 36 од Законот за земјоделство и рурален развој, правните лица кои увезуваат одредени земјоделски производи се запишани во Регистарот на увозници на одделни земјоделски производи што го води Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство. До 1

февруари 2017 година, во овој регистар се регистрирани 135 увозници, од кои 102 правни лица кои увезуваат пченица и пченично брашно и 33 правни лица кои увезуваат меркантилна пченица.

Пазарот на тутун е опфатено со Законот за тутун и тутунски производи („Службен весник на РМ“ 24/06, 88/08, 31/10, 36/11, 53/11, 93/13, 99/13, 164/13 и 151/14). Со овој закон се уредува примарното производство (производство) и финансирањето, откупот, сместувањето, обработката на откупениот суров тутун во лист (тутун), прометот на обработениот тутун, како и производството и прометот на тутунските производи. Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство води регистар на откупувачи на тутун во кој се регистрирани девет правни лица. Државниот инспекторат за земјоделство врши надзор на примарното производство на суров тутун, откупот, складирање и преработка на откупениот суровиот тутун, квалитет и промет на ферментиран тутун и секоја година се проверува исполнетоста на условите за откупување на тутун во регистрираните субјекти-откупувачи на тутун.

Изработен е нацрт текст на нов Закон за тутун, производи од тутун и сродни производи кој е разгледуван од страна на меѓуресурска работна група заради распределба на обврските според надлежностите на соодветните министерства за одредбите кои ги регулираат прашањата за електронските цигари и другите алтернативни производи од тутун.

Политика на квалитет

Стандарди за минимален квалитет

Во однос на заедничката организација на пазарите на земјоделските производи од растително и животинско потекло, како и растенија и производи од растително потекло: жита и ориз, сточна храна и свежо овошје и зеленчук, како и производи од животинско потекло: говедско и телешко месо; живина и јајца; свинско месо, овци и кози, месо, млеко и производи од млеко и мед и други пчеларски производи се регулирани со Законот за квалитетот на земјоделските производи („Службен весник на РМ“ br.140 / 2010, 53/2011 55/2012 и 106/13).

Прописите се целосно усогласени со прописите за квалитет во ЕУ, особено во врска со поставување и контрола на минималните стандарди, маркетинг на производи, информации за потрошувачите и пазарниот информативен систем.

Со спроведување на регулативата во форма на подзаконските акти, донесени се акти за следните групи на производи и тоа за: јајца и живина (6 подзаконски акти), житарици и ориз (8 подзаконски акти), овошје и зеленчук (3 подзаконски акти), свинско месо, овчо месо и козјо месо (8 подзаконски акти), млеко и млечни производи (5 подзаконски акти), мед и производи од пчели (3 подзаконски акти), храна за животи (3 подзаконски акти) и брашно (8 подзаконски акти).

Еден од приоритетите на МЗШВ е да ја спроведува регулативата поврзана со сирово млеко и пазарот на млеко во однос на квалитетот. Врз основа на работата на засегнатите страни и групи, измените и дополнувањата на Законот за квалитет на земјоделски производи беа предложени, а подоцна во 2016 година беа донесени во врска со воспоставување на системи за контрола на квалитетот на млекото, особено во однос на:

- Градење на систем за обука на контролори вработени во млекарници за земање мостри на млеко за контрола на квалитет.
- Овластување на институцијата за да спроведе обука на контролорите и нивно добивање сертификат. Одлучи да започне пилот проект за земање примероци од млеко за проверка за квалитет на млекото во најголемата млекарница во Македонија.
- Овластување на лаборатории кои ќе вршат анализа за утврдување на квалитетот на сировото млеко со цел земените примероци да се види дали ги исполнуваат условите предвидени со Законот за квалитет на земјоделски производи.
- Анализа за пронаоѓање прифатлив систем за контрола на квалитет и вреднување на млекото по однос на квалитет од засегнатите страни во синџирот (млеко, лаборатории за млеко).

Измени и дополнувања на законот се веќе во сила, но до денес не постои имплементација на новите одредби.

Во однос на класирањето на земјоделски производи во согласност со Законот за квалитетот на земјоделските производи („Службен весник на РМ бр. 140/2010, 53/2011, 55/2012, 106/13, 116/15, 149/15 и 193/15 “), спроведувањето на одредбите кои се однесуваат на класификација се целосно имплементирани во однос на регулирање на пазарот на јајца и живина, пазарот на жито, ориз и брашно,

делумно спроведени во делот на регулирање на пазарот на млеко, свежо овошје и зеленчук и пазарот на месо.

Од целосната законска поставеност и актите кои се донесени и влезени во сила, во наредниот период треба да се посвети и работи на соодветна и целосна имплементација.

Уредувањето на пазарите во голема мера зависат од исполнувањето на потребните институционални и инфраструктурни услови. Што се однесува до тоа, Министерството иницираше постапка за овластување на лаборатории за анализа на квалитет на: житарици и ориз, брашно и млеко. Министерството овласти три лаборатории за контрола на квалитетот на брашното.

Врз основа на Правилникот за земјоделски информативен систем (Службен весник на Република Македонија број 79/09), МЗШВ спроведува континуирано собирање на податоци за пазарот и следење на развојот на пазарите за потребите на министерството и имплементацијата на политиките. Некои производи линии во рамките на системот за ЗПИС се класифицираат и оценуваат како што е пропишано во Законот за квалитет на земјоделски производи.

Бидејќи во изминатиот период беше постигнат позначителен напредок во спроведувањето на пазарни стандарди како дел од пакетот на ЗПО, и со ефикасна организација на администрација, градење на нејзиниот капацитет, како и поддршка за уредување на пазарите преку операторите се постигнаа минималните стандарди за квалитет на производите во потсекторите овошје и зеленчук, се планира да се обезбеди преку договор за услуги во износ од 700.000€ во рамките на ИПА II 2015 програма.

Како што е наведено во Годишната програма на Република Македонија, анализата на синџирот на вредност за одредени прехранбени производи со потенцијал за увоз или извоз во иднина ќе се направи за идентификување на ограничувањата ќе се утврдуваат политиките и интервенции на пазарот. Интервенции во подобрување или утврдување на елементи за уредување на пазарот, вклучувајќи: Мерки за државна политика, организацијата на производителот, пазарен информативен систем, како и идентификација на пазарната инфраструктура (да се спроведува како што е соодветно според IPA 2015), се предвидени во активностите на проектот.

Домашни заштита на географски ознаки

Согласно планираните активности, Секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи при МЗШВ, кој е задолжен за спроведување на одредбите од глава III од законот - Заштита на квалитетот на земјоделските и прехранбените производи со заштитена ознака за квалитет, ги изработи измените и дополнувањата на Законот за квалитетот на земјоделските производи и истите се објавени во Службен весник на РМ бр. 93/16 година.

Во 2016 година, се донесени и под законските акти кои произлегоа од измените и дополнувањата, а се однесуваат на водењето регистри за заштитени ознаки и регистри за корисниците на заштитените ознаки. Со донесувањето на овие акти целосно е формирана законската рамка за заштита на квалитетот на земјоделските и прехранбените производи со заштитена ознака за квалитет. Во периодот од февруари до јуни 2016 година, претставници од Секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи остварија неколку средби со заинтересирани земјоделски задруги или здруженија на производители со цел да се информираат дека непречено можат да аплицираат за заштита на квалитетот на нивните производи и дека трошоците за заштита се драстично намалени односно дека нема да претставуваат значаен дополнителен финансиски товар. Една од најважните цели на средбите беше производителите да разберат дека економскиот бенефит од заштитата на квалитетот на нивните производи е далеку поголем од иницијалните трошоци

Согласно Законот за квалитетот на земјоделските производи до сега е поднесено едно барање за заштита на земјоделски и прехранбен производ со ознака за потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет и тоа за „ОХРИДСКА ЦРЕША“. Со решение број 15-611/16 од 24.03.2017 година, е регистрирана првата Заштитена Географска Ознака – ОХРИДСКА ЦРЕША, согласно член 150 од Законот за квалитетот на земјоделските производи. Носител на заштитата е земјоделското здружение „33 Охридска церешна 2015“.

Формирана е и стручна комисија за спроведување на постапка за регистрирање на заштитена географска ознака- Охридска Цреша. По одлука од стручната комисија ќе се изработи и донесе решение за добивање на заштитен земјоделски производ со географска ознака.

Со цел поттикнување на производителите и преработувачите да спроведуваат заштита на квалитетот на своите производи предвидени се мерки за финансиска поддршка од „Програмата за

финансиска поддршка за земјоделство“ за 2016 и 2017 година, преку спроведување на јавен повик за користење на мерката кофинансирање на 50% од трошоците во процесот на заштита на квалитетот и поддршка на производителите кои користат заштитени македонски називи. Со 80% ќе се покриваат трошоците направени за воведување на заштитна ознака за квалитет, за изработка на елаборат на производот, анализи, трошоци за контрола и верификација за соодветноста на елаборатот со производот се очекува да се изработат пет нови елаборати за заштита на земјоделски и прехранбени производи со ознака за потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет.

Во насока на зајакнување на институционалниот капацитет, со ТАИЕКС експертски мисии и студиски посети кои ќе придонесат за спроведување на законската рамка по завршеното правно усогласување и институционално поставување на системите за развој и заштита на квалитетот на земјоделско-прехранбените производи.

Органско земјоделско производство

Со цел поголема усогласеност со ЕУ Регулативите за органско производство, донесен е Законот за изменување и дополнување на законот за органско земјоделско производство (Службен весник на Република Македонија бр.132/2016), во согласност со изработените предлог измени во рамките на Твининг проектот за органско земјоделско производство и заштита на квалитетот на земјоделските производи.

Во последните три години се забележува тренд на пораст во органското производство, како во обработливите површини сертифицирани за органско производство, така и во бројот на субјекти.

Органското земјоделско производство во Република Македонија во 2016 год, бележи 533 број на оператори; во 2015 год. се регистрирани 481 и во 2014 год - 344 производители на органско земјоделско производство.

Според состојбата на вкупното обработливо земјиште, под растително органско земјоделско производство сертифицирани се вкупно во Р. Македонија во 2016 год - 3.240 ха, во 2015 год. се регистрирани 3.089 ха и во 2014 год - 2.360 ха.

Во сточарското органско производство водечка гранка е овчарството и според состојбата во 2014 год, вкупниот број на овци, говеда и кози изнесува 57.896; во 2015 год - вкупен број од 77.199 и 2016 год вкупен број на сточарското производство од 86.123.

Вкупниот број на пчелни семејства во периодот од 2014 год. изнесува 6.285, во 2015 год – 6.932 пчелни семејства и во 2016 год, пчеларското органско производство бележи пораст на пчелни семејства со вкупен број од 7.760.

Исто така со цел зголемување на растот и развојот на органското производство, се започна со проект во чии што рамки се предвидува спроведување на национална кампања за зголемување на свеста на граѓаните за користење на органската храна и отварање на специјализирани продавници за органска храна. Овој проект, Владата на Република Македонија започна да го реализира во 2015 година и ќе трае до 2018 година. Во почетниот период се планира Владата на Р. Македонија да субвенционира дел од трошоците за отварање на продавниците: дел од трошоците за закупнина на просторот, трошоци за плати на вработените и сл. Согласно Националната програма за земјоделство и рурален развој 2013 – 2017 година, финансиската поддршка на органското производство продолжи и во 2016 година. Освен утврдената поддршка, која беше 30% повисока од висината на дирекните плаќања за конвенционалното производство, за 2016 година беа предвидени мерки на поддршка со дополнителна поголема висина: 50% за поледелски култури, сточарско и пчеларско производство, 70% за овоштарство и лозарство и 100% за градинарско производство. Сите интервенции кои се превземаат во насока на поголем раст на органското производство во Република Македонија, ќе продолжат и во 2017 година.

Системот на контрола и сертификација на органското земјоделско производство во Република Македонија во 2015 година обележа промени. Моментално контролата и сертификацијата на органското земјоделско производство ја спроведуваат две овластени сертификациски тела: Балкан Биосерт и Про Церт Контрола и Сертификација.

Табела 11 ЕУ поддршка - ИПА Проекти

ИПА ТАИБ 2011 тековни проекти	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
"Надградба на земјоделскиот информативен систем и	Проект за услуги Контрактор	€ 668.500, 00	Зајакнување и надградба на институционалните и административните

воспоставување на системи за размена на податоци помеѓу МЗШВ и останатите релевантни институции"	Геодетски завод Целџе и Sinergise		капацитети на националните структури за управување со земјоделство и рурален развој. Со проектот ќе се направи надградба на постоечкиот земјоделски информативен систем и ќе се воспостават системи со кои ќе се овозможи поефикасна размена на податоци помеѓу министерството и останатите релевантни институции.
"Натамошно јакнење на АФПЗРР и подготовка на Агенцијата за програмскиот период 2014-2020"	Твининг проект – твининг партнери министерствата на Холандија, Естонија и Словенија	€ 1.550. 000	Целта на проектот е да се зголеми капацитетот на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР) во спроведувањето на акредитирани мерки од ИПАРД и за мерките кои треба да се акредитирани како и за поддршка на АФПЗРР во подготовка на акредитација на нови мерки.
ТАИБ 2012 тековни проекти	Тип на договорот	Сума на договорот	
„Изработка на ортофото карти и дигитализација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за Фарм регистарот и ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот“	Проект за услуги Контрактор: MGGP S.A , Полска	€ 877.000 €	Целта на овој договор е испорака на ажурирана и хомогена база на податоци за целата земја кои ќе се користат како основен извор на материјал или графичка инфраструктура за ажурирање на ЛПИС, понатамошна имплементација на ИАКС како подлога на податоци за други слични мерки (заштита, оценка на животната средина и сл.). Проектот подразбира авионско снимање, а снимките ќе бидат за цела територија на Република Македонија, кои потоа ќе се дигитализираат и ќе се врши надградба на софтверите за Фарм регистарот и ФАДН системот и ЛПИС.
„Контрола на квалитетот на изработените ортофото карти и на слоевите на дигитализираната употреба на земјоделското земјиште“	Проект за услуги (рамковен договор) контрактор CARDNO emerging markets UK	€ 80.000	Целта на проектот е да обезбеди услуги на надворешна контрола на квалитетот за да се обезбеди исто ниво на квалитет и конзистентност на географските податоци, да обезбеди поддршка на земјата во следење и евалуација на доставените производи од страна на понудувачот за проектот, Изработка на ортофото карти и дигитализација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за фарм регистарот и на ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот“.
ТАИБ 2013 во тендерска постапка	Тип на договорот	Сума на договорот	
"Финализирање на мрежата на сметководствените податоци на фарми ФАДН"	Твининг проект Избрани твининг партнери мин за земјоделство на Италија и Полска	€ 800.000,00	Целта на овој договор е натамошно унапредување на мрежата за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН) и усогласување со европското законодавство, ревизија на националната легислатива за ФАДН и развој на нова методологија и процедури за собирање податоци, обработка и дефинирање на контрола на квалитетот.
„ Градење на основа за реформа на секторот за тутун“	Договор за услуги во тендерска постапка –	€ 950.000,00	Целта на овој договор е подготовка на СВОТ анализи за економските и социјалните ефекти за намалувањето на производството на тутун, развој на студија за климатските и почвените услови и план за диверзификација, развој на легислатива и правна рамка на регулативи во согласност со ЗПО на ЕУ за тутунот, и воспоставување на нов систем за поддршка на тутунскиот сектор.

Набавка на опрема (ИТ и теренски возила)	Договор за набавка во тендерска постапка	€ 1.534.837,00	Ќе се набавува ИТ виртуелен Cloud system со цел унапредување и модернизација на цело министерство -ЛОТ 1 и 18 теренски возила - ЛОТ 2 (14 за АФПЗРР и 4 за МЗШВ)
Мали системи за наводнување: образложување на коцепотот и подготовка на проекти	Договор на услуги во тендерска постапка	€ 1.912.280,00	Изработка на физибилити студии и тендерска документација за мали системи за наводнување.
ИПА II- 2015			
Косолидација на земјиште (Административен договор со ФАО)	Административен договор со ФАО	€ 2.500.000	Целта на активноста за консолидација на земјиштето е да се дефрагментира земјоделското земјиште. Сегашната просечна големина на парцелите е помалку од 0,3 ха. Консолидацијата на земјиштето ќе ја зголеми просечната големина на парцелите.
Грант - Поддршка на развојот на Земјоделски задруги	Грант	€ 1.800.000	Целта на проектот е поддршка за создавање на земјоделските задруги за економска цел (споделување на опрема, заедничка обработка и маркетинг) и јакнење на веќе постоечките задруги и ревизија на законската регулатива.
Договор за работи - Изградба, реконструкција и надградба на мали системи за наводнување	Договор за работи	€ 2.700.000	Изградба, реконструкција и надградба на мали системи за наводнување
Супервизија на изградба, рехабилитација и надградба на мали системи за наводнување	Рамковен договор	€ 300.000	Супервизија на изградбата
Договор за услуги - Заедничко уредување на пазарите: анализа на синџир на вредности, пазарни стандарди и задруги	Договор за услуги во фаза на имплементација	€ 700.000	Воспоставување шеми за минималните стандарди за квалитет на производите за овошје и зеленчук, Минималните стандарди за квалитет на производите ќе се спроведува за одредени пазари (овошје и зеленчук) во согласност со националното законодавство донесено според прописите на ЕУ ЗПО.
Надградба на ИАКС системот во АФПЗРР	Договор за услуги Договор за набавка	1,25 мил.евра. 0,25 мил.евра.	Подобрена интероперабилност и ефективноста на ИАКС системот Набавка на хардвер за ИАКС за потребите на АФПЗРР

2. Меѓународна соработка

Сектор за меѓународна соработка

Основна задача на Секторот за меѓународна соработка е да ја организира, насочува и координира работата во областа на меѓународната и трговската политика односно:

- координација на странската помош обезбедена преку меѓународни (мултилатерални и билатерални) донатори во функција на развој на секторите во надлежност на МЗШВ и

- следење на трговската политика и трговската размена на земјоделско-прехранбените производи и реализирање на обврските согласно договорите кои ги регулираат трговските односи на РМ во земјоделско- прехранбениот сектор.

Во рамки на своите надлежности, Секторот за меѓународна соработка континуирано подготвува информации за билатералната соработка со други земји, кои вклучуваат анализа на трговската соработка врз основа на статистички податоци за размената на земјоделско-прехранбени производи со земјите во светот.

Билатералната и развојната соработка во рамки на следните активности:

Во текот на 2016 се усогласени и склучени (или во фаза на усвојување од страна на Владата на РМ) спогодби, протоколи и меморандуми за соработка, а во рамки на претходно склучените, се дефинирани активности и е започнато со реализација на предвидените активности.

- Во текот на 2015 се изврши усогласување на текст, а се потпиша Протокол за соработка во областа на земјоделството помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Р.М и Министерството за земјоделство и мелиорации на Арапската Република Египет, потпишан во Каиро на 13.03.2016 година.
- Усогласена е Меморандум за разбирање помеѓу Министерството за надворешна трговија и економски односи на Босна и Херцеговина и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија за соработка во областа на земјоделството и руралниот развој и истиот се планира да биде потпишан во текот на 2017 година,
- Потпишан е Акциски план во рамките на координативниот механизам за соработка во областа на шумарството меѓу Народна Република Кина и земјите од Централна и Источна Европа во Август 2016 година,
- Усогласување на Меморандумот за разбирање помеѓу Владата на Република Турција и Владата на Република Македонија за соработка во областа на водите кој се планира да се потпише во 2017 година,
- Усогласување на Меморандумот за разбирање меѓу Министерството за политики на земјоделство, прехрана и шумарство на Република Италија и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија за соработка во секторот на земјоделството кој се планира да се потпише во 2017 година.

Со потпишување на Акциски план во рамките на координативниот механизам за соработка во областа на шумарството меѓу Народна Република Кина и земјите од Централна и Источна Европа, Асоцијацијата ќе помогне на зајакнувањето на билатерална и мултилатерална соработката на земјоделството меѓу Кина и ЦИЕ земји во областа на земјоделството и храна со идентификување и избирање на нејзините клучни области и стимулирање на ефикасно интеракција помеѓу економски субјекти од земјите. Асоцијацијата треба да биде платформа за планирање и промоција на имплементација на практичната соработка меѓу реалните субјекти во земјоделството -асоцијаци и компании поврзани со земјоделство, собирање и преработка на производи, производители на храна, пијалоци, и опрема за земјоделство, трговци и инвеститори во тие области.

Реализирани, тековни и планирани проекти со поддршка на меѓународни донатори

(I) Проекти финансирани од Организацијата за храна и земјоделство на Обединетите нации (FAO) - Food and Agriculture Organization of the United Nations

РЕАЛИЗИРАНИ:

1 Техничка помош за изготвување на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020.

Со техничка поддршка на FAO, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство ја изготви Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот од 2014 до 2020 година, која претставува главен долгорочен стратешки документ во областа на земјоделството и руралниот развој на кој се базира поставувањето и спроведувањето на целите, политиките и мерките за развој на

земјоделството и руралните средини во Република Македонија. Политиките за развој на земјоделството и руралните средини вклучени во стратегијата се базирани на консензус постигнат помеѓу институциите, пред сè Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (во понатамошниот текст МЗШВ) односно Владата на Република Македонија од една страна и интересните групи - руралното население, земјоделците и нивните здруженија, преработувачите на земјоделски производи и стручната јавност, кои беа активно вклучени во процесот на неговото подготвување.

Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 е усогласена со останатите стратешки и плански документи во областите на земјоделството, рибарството и безбедноста на храната и шумарство. Последните две области се подетално уредени со засебни стратешки документи, додека со Националната стратегија е обезбедена меѓусебна усогласеност на целите, политиките и мерките. Проектот е завршен а за негова реализација ФАО обезбеди износ од УСД 330,000.

2 Почвен информативен систем (педолошка карта) на Република Македонија.

Проектот обезбеди собирање, синхронизација, систематизација и интеграција на постоечките почвени податоци и информации во консолидирана база на податоци и просторен информативен систем. Главниот резултат од овој проект е создавање на официјална национална почвена мапа во согласност со европските и светските стандарди. Тоа ќе обезбеди релевантни податоци и информации за просторната дистрибуција на почвените типови и почвените својства на земјата. Проектот се реализираше со средства во износ од УСД 340,000.

3 Проект за консолидација на земјоделското земјиште 2014-2016 година.

Еден од главните проблеми во Република Македонија што го спречува развојот на земјоделството се малите димензии на парцелите (големата фрагментираност) и распределбата на парцелите во одредени земјоделски стопанства. Високата фрагментација на земјоделското земјиште негативно влијае на продуктивноста, ефикасноста, висината на трошоците и крајните приходи од земјоделска дејност, оттука на самата конкурентност на македонскиот земјоделски производ. Консолидацијата на земјоделското земјиште како државна политика ќе опфаќа постапки на окрупнување на фрагментираните парцели на едно место или зголемување на големината на земјоделскиот имот преку различни инструменти - од едноставна размена на парцелите со или без промена на нивната форма, до целосна репарцијализација на земјиштето со промена на границите на земјишните парцели. Резултатот на процесот треба да е добивање на окрупнети земјишни парцели со правила форма погодна за земјоделско производство и со подобрен пристап до патната инфраструктура и системите за наводнување. Поголемите парцели овозможуваат примена на модерни производствени методи и технологии, намалување на трошоците на производство и оттаму зголемена продуктивност, ефикасност и зголемени приходи. Консолидирањето на земјиштето преку доброволна размена на земја, може да помогне да се подобри големината на земјоделските стопанства и концентрацијата на парцелите. За релаизација на проектот, ФАО обезбеди УСД 440.000 како техничка помош.

4 Програма за развој на живинарството во Република Македонија

Целта на Проектот беше да развие Програма за поддршка на семејните живинарски фарми за производството на јајца и бројлери за што постои долга традиција во Република Македонија, но со неискористен потенцијал, недоволна организираност и несоодветно позиционирање на пазарот проследен со отежнат пласман на производите.

Семејните живинарски стопанства ќе бидат стимулирани да го зголемат својот обем на производство преку поддршка на инвестициски планови, но една од важните компоненти ќе биде да се унапреди квалитетот и безбедноста на производот со примена на современа технологија и знаење. Програмата ја покажа неопходноста од создавање на кооперантски односи меѓу земјоделците, а нивното функционирање е пожелно да се базира на здружување на повеќе стопанства, особено поради заеднички вложувања и користење на ист кланичен капацитет, но и за полесен пласман на производите на пазарот. Вертикалната и хоризонтална интеграција е предуслов

за градење цврсти и одржливи партнерски односи меѓу сите чинители во живинарскиот сектор, во која секој учесник треба да го најде својот интерес и да има своја улога.

За поддршка на инвестициските планови, на располагање ќе бидат ставени финансиска средства во рамки на програмите за директни плаќања на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и европските ИПАРД фондови, а предфинансирањето на овие инвестиции ќе биде помогнато со поволни кредити преку македонските комерцијални банки кои ќе земат учество во гарантната шема што се развива со помош на УСАИД.

Програмата за развој на живинарството ги лоцираше клучните проблеми во оваа гранка препорача соодветни решенија, а истата претставува основа за идниот проект на ФАО (начелно одобрен) кој треба да го спроведе конкретни мерки за да сегашното производство од 500 тони живинско месо кое покрива само 5% од потребите на пазарот во Република Македонија, при што 95% увоз не чини околу 50 милиони евра годишно, се супституира со домашно производство. Со порастот на производството се предвидува постапно намалување на увозот и пласман на домашните производи на пазарот, а оптималните очекувања се дека со оваа поддршка би се зголемило производството на 30% во наредните 5 години. За развивање на оваа Програма ФАО обезбеди УСД 100.000.

ТЕКОВНИ ПРОЕКТИ:

1 Подготовка на Рамковната програма на ФАО за периодот 2017-2019

Во тек е подготовка на програмата на ФАО во која ќе бидат идентификувани приоритетните области за техничка поддршка од ФАО во наредниот период. Областите на идни интервенции се во согласност со Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014 – 2020 и оперативниот план со временска рамка за исполнување на приоритетните цели. Два идентификувани идни проекти во новата Рамковна програма, кои претставуваат следна фаза на претходно спроведените проекти се:

- **Проектот за развој на живинарството (почетна мисија за идентификација предвидена од 26-29 јуни, 2017)**
- **Проектот за реонизација на земјоделското производство (почетната мисија не е најавена но се очекува во текот на следните два-три месеци)**

Буџетот за овие два проекта сеуште не е утврден, а истите се одобрени од техничките служби на ФАО како проекти кои ги исполнуваат критериумите за Технички проекти за соработка (Technical Cooperation Project – TCP).

2 Адаптација на земјоделството кон влијанието на климатските промени

Долгорочното влијание на климатските промени, изразено преку негативни промени на температурата, врнежите, фреквенцијата на екстремни појави (суши, топлотни бранови, шумски пожари) и предвидените негативни ефекти врз земјоделското производство, шумарството, водните ресурси, безбедноста на храната и биолошката разновидност е прашање кое Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство треба да го третира како приоритет, со посебен осврт на можните решенија за најсоодветно прилагодување на секторот кон промените на климата. Имајќи го предвид фактот дека земјоделството се смета за еден од најранливите сектори на влијанието на климатските промени, а истиот не е подготвен да се справува со овие предизвици, со техничка поддршка од ФАО во износ од УСД 340.000 ќе биде помогнато на Министерството во креирање и спроведување соодветни политики и јакнење на институционалниот капацитет преку:

- Дефинирање на мерките за прилагодување и нивно интегрирање во програмите за поддршка на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (потребни се дополнителни

анализи за да се квантифицира влијанието и соодветно на тоа да се предвидат средства во програмите);

- Воспоставување на соодветен институционален капацитет или административна структура во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и негово зајакнување преку серија обуки и други едукативни механизми со што би се овозможило креирање и ефикасно спроведување на политиките за прилагодување на секторот кон промените на климата;
- Зајакнување на капацитетот на Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, во насока на обезбедување на совети (советодавни пакети) за подобри земјоделски практики и пристап до подобри информации за одгледување високо приносни култури, како и обезбедување совети за одржување на приносите во услови на екстремни темепратурни и водни стресови;
- Подобрување на капацитетот на Управата за хидрометеоролошки работи, за обезбедување навремени и прецизни податоци за прогнозирање на температурата и врнежите, што е исклучително важно за донесување соодветни одлуки на ниво на фарма;
- Зајакнување на капацитетот за спроведување применети научни и истражувачки проекти (вклученост на факултети, институти). Во оваа компонента од проектот е предвидено да се направат одредени измени во курикулумите на средните земјоделски училишта, за да се интегрира темата на влијанието на климатските промени во земјоделството, во образовниот процес.

3 Имплементација на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020

Проектот е во завршна фаза, се очекува подготвување на финалниот извештај во кој ќе биде дадена методологијата на следење на имплементацијата на одредени мерки предвидени од стратегијата, индикатори и проценка на резултатите од спроведените мерки.

РЕГИОНАЛНИ ПРОЕКТИ НА ФАО

1 Проект за малите стопанственици и семејни фарми

Проектот опфаќа седум земји во Југоисточна Европа и централна Азија, а има за цел преку студијата која ќе се подготви за секоја земја одделно, да се препорачаат најсоодветните мерки за поддршка на малите семејни фарми, кои треба да претставуваат главна нишка во идните проекти на ФАО. Студијата меѓудругото треба да покаже колку актуелните мерки што ги спроведува секоја држава се компатибилни со потребите на малите земјоделски производители. Целта на ФАО преку овој проект да добие јасна претстава за своите идни приоритетни активности во регионот, бидејќи една од главните цели на оваа Организација е намалување на сиромаштијата и подобрување на стандардот на живеење на руралното население. Вкупниот износ на проектот е УСД 485.000 за сите вклучени земји.

2 Проект за управување со ризиците од елементарните непогоди

Проектот се спроведува во земјите од Западен Балкан и е насочен кон анализа на капацитетите во државата за справување со ризици од елементарни непогоди. Финалниот извештај кој е во нацрт верзија, предлага мерки и активности на национално и локално ниво. Важно е да се примени систематски пристап во справувањето со овој проблем и јасно утврдување на задачите и надлежностите на секоја засегната институција.

3 Проект за дрвна енергија

Главна цел на овој проект на FAO е да се обезбеди поддршка на Владите на Албанија, Босна и Херцеговина и Македонија да го подобрат капацитетот на вработените во шумарската администрација за прашања од енергијата од дрво, да се надминат постојните проблеми со недостатокот на податоци за потенцијалот на дрвната биомаса, како и да се подобрат податоците за користењето на огревното дрво, со што ќе се помогне во постигнувањето на зададените цели за учество на обновливите извори на енергија во вкупната потрошувачка на енергија до 2020 година.

При тоа особено внимание се посветува на:

- Одредување на актуелните потенцијали на дрвна биомаса со помош на верификувани меѓународни методи;
- Одредување на актуелната потрошувачка на огревно дрво за затоплување на домаќинства, јавни установи, индустрија и останати категории на потрошувачи;
- Изработка на нов енергетски биланс за дрво и огревно дрво за да се исполнат задачите до 2020;
- Подобрвање на институционалните капацитети на шумарската администрација.

(II) Проекти и програми кои не ги спроведува МЗШВ но има потпишано Меморандум за соработка со меѓународната организација за нивно спроведување, учествува во проектот преку свој претставник во Техничката работна група или во Управувачкиот комитет

1. Програмата за зголемување на пазарната вработливост – ИМЕ, Швајцарската агенција за развој и соработка

Реализирани активности за поддршка на органското производство во Македонија

- Увезени 58 различни сорти и култури на органски семенски материјал од житни, градинарски и лековити растенија.
- Организирана обука на 68 советници за органско производство (приватни и АПРЗ)
- Одржана обука од швајцарски консултант на поголеми фармери и професори од ФЗНХ и средни земјоделски училишта.
- Организирани голем број на работилници и промотивни настани за поврзување на производителите, добавувачите на опрема и репро материјали.
- Воведени нови технологии за производство на неколку видови на градинарски култури, лековити и ароматични растенија.
- Воведени програми за лековити и ароматични растенија во 5 земјоделски училишта и поставени демонстративни опити за практична обука.

Поддршка на извозот на органско производство

- Идентификувани консултанти и потенцијални извозници на органски производи од Македонија.
- Подготвен каталог на органски производители и споделен со промотори на РМ, странски купувачи и заинтересирани субјекти на Биофах 2017.
- Организирана посета на Биофах 2017 за македонските компании (повеќе од 20): обука за успешно претставување на саеми, закажување на состаноци со странски компании, подготовка на каталог со податци за фирмите производители, изработкана промотивни материјали, логистичка поддршка за врее на саемот, организација на превоз и извоз на мостри за саемот.
- Организани 4 посети на купувачи од Германија и Швајцарија
- Произведени и извезени 1.5 тони органски шарен грав за лансот на маркети Соор од Швајцарија во 2016. Извезен вргањ во вредностод 150.000ЕУР во Соор во 2016 и договорен извоз за наредните неколку години.
- Производство во 2017: 22ха црвен и парен грав за Соор за 2017, како и сончоглед и наут. За германската фирма Рапунцел производство на лен на 10ха. За германската компанија Био АграР

Интернационал производство на 4 сорти на пиперки. За Швајцарската компанија Сатива започнато производство на семенски материјал на грав, пченка, грашок и виола.

Поддршка на продажбата на органските производи на домашен пазар

- Поддржано отварање на продавница на првата задруга на потрошувачи на органска храна – Наша добра земја (2015).
- Поддржано отварањето на првиот органски базар во Скопје Сити Мол(2015).
- Организирана обука за органско производство и посета на успешни примери на органски производители за 15 новинари активни во земјоделските и економските редакции.
- Подготвена анализа на понудата на органски производи и производители во државата како основа за воспоставување на првиот дистрибутивен систем за органска храна во Република Македонија.
- Организирана прва работилница за воспоставување на систем за дистрибуција на органска храна во партнерство со првиот центар за органска храна Биокулт, со учество на повеќе од 40 органски производители.
- Започнати преговори со ланци на маркети за поставување на органско катче со свежи органски производи.

Активности имплементирани во соработка со МЗШВ

- Изработка на база на податоци со сите органски оператори во Република Македонија во согласност со обврските за хармонизација на законската регулатива за органско производство на ЕУ.
- Подготвен и прифатен Предлог за измена на програмата за финансиска поддршка на руралниот развој- воведување на дополнителна поддршка за инвестиции во повеќегодишни насади со лековити и ароматични растенија и вклучување на најголемиот саем за органска храна Биофах од Германија во листата на саеми поддржани од националниот буџет.
- Подготвен каталог со 43 органски производители подготвени за извоз
- Подготовка на четири правилници за производство и промет на органски ѓубрива од Законот за ѓубриња.

3 Проектот „Да одгледуваме повеќе пченка“ на Агенцијата за меѓународен развој на САД – УСАИД, кој заврши во март 2017 година, покажа дека со воведување на современи решенија за наводнување и добри земјоделски практики, значително се зголемуваат приносите од пченка а тоа има директно влијание на млечната индустрија во Македонија.

Фармерите вклучени во овој проект во изминатите две години со системи капка-по-капка донирани од УСАИД постигнаа два до три пати поголеми приноси од претходните години. Просечните приноси изнесуваа 13 т/ха за зрно и 80 т/ха за силажа, а рекордите беа дури 20 т/ха за зрно и 120 т/ха за силажа. Пресметките покажуваат дека финансискиот ефект од високите приноси е во тоа што се намалуваат трошоците за производство на силажа од 2,5 на 0,5 денари и на зрно од 12 на 4 денари.

Ефтината добиточна храна е клучна за зајакнување на конкурентноста и на македонската млечна индустрија затоа што овозможува да се произведуваат повеќе млеко со помали трошоци. Како додатна придобивка, анализите покажуваат дека Македонија може да го замени увозот на пченка со домашно производство преку поставување на системи капка-по-капка на само 7.000 хектари со пченка.

III. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА

Имплементацијата, управувањето и контролата на земјоделска политика на Република Македонија, усогласена со Заедничката земјоделска политика на ЕУ, наложува развивање и зајакнување на соодветни административни капацитети.

1. Институционална поставеност на МЗШВ

Според последната хоризонтална и вертикална реорганизација на секторите на МЗШВ на централно и регионално ниво, поставеноста е следна:

Сектори во рамки на МЗШВ:

- Сектор за финансиски прашања
- Сектор за координација и техничка помош на Кабинетот на министерот
- Сектор за внатрешна ревизија
- Сектор за ЕУ
- Сектор за меѓународна соработка
- Сектор за човечки ресурси
- Сектор за нормативно-правни работи
- Сектор за анализа на земјоделска политика
- Сектор за информатичка технологија
- Сектор за прекршоци
- Сектор за земјоделство
- Сектор за лозарство, винарство и овоштарство
- Сектор за регистрирање, управување, унапредување и продажба на земјоделско земјиште во државна сопственост
- Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели
- Сектор за организација и координација на подрачни единици
- Сектор за рурален развој
- Сектор за шумарство и ловство
- Сектор за шумска полиција (без статус на државни службеници)
- Сектор за маркетинг и квалитет на земјоделски производи
- Сектор за управување со претпристапни фондови на ЕУ за рурален развој (ИПАРД)
- Одделение за стратешко планирање

Органи во состав на МЗШВ:

- Управа за водостопанство
- Фитосанитарна управа
- Државна фитосанитарна лабораторија
- Управа за семе и саден материјал
- Управа за хидрометеоролошки работи

Инспекторати во состав на МЗШВ:

- Државен инспекторат за шумарство и ловство

Државен инспекторат за земјоделство

Агенции и управи од областа на земјоделството и руралниот развој:

- Агенција за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР)
- Агенција за поддршка на развојот на земјоделството – Битола (АПРЗ)
- Агенција за храна и ветеринарство (АХВ)

Јавни претпријатија од област:

- ЈП Агроберза
- ЈП за пасишта
- ЈП за шуми

1.1. Воспоставување на Интегриран Систем за Администрација и Контрола ИСАК (IACS)

Интегрираниот административен контролен систем се содржи од следните елементи:

- (1) компјутерска база на податоци од барањата за директни плаќања на земјоделските стопанства во тековната година и најмалку четири предходни години;
- (2) систем за идентификација на земјишни парцели кој функционира на ниво на референтна парцела, воспоставен врз основа на карти, катастарски документи или друга картографска документација и чија употреба е овозможена преку технологија на компјутеризиран географски информативен систем, вклучително и воздушни или просторни ортоснимки со хомогенизирана стандардна и гарантирана точност најмалку еквивалентна на картографија со размер 1:10.000;
- (3) систем за идентификација и регистрација на животните кој овозможува податоци за бројната состојба на животните по раси и видови;
- (4) барања за директни плаќања;
- (5) систем за идентификација и регистрација на правото на директни плаќања кој овозможува верификација на правото на директни плаќања на земјоделското стопанство и вклучени проверки со податоците од барањето за директни плаќања и од системот за идентификација на земјишни парцели во тековната година и најмалку четири предходни години;
- (6) контролен систем за утврдување на усогласеност на податоците од барањето со условите за доделување на директните плаќања и
- (7) единствен систем за проверка на идентитетот на секој носител на земјоделско стопанство кој поднесува барање за директни плаќања.

За поддршка на изготвувањето на анализи за поставување, спроведување, контрола и следење на ефектите на земјоделска политика и политиката за рурален развој, неопходно е воспоставување на Земјоделски Информативен Систем (ЗИС) како еден од најзначајните краткорочните приоритети од процесот на интегрирање во ЕУ во делот на хоризонталните прашања.

Предвидените активности се однесуваат на следниве административни, контролни и информациски елементи од интегрираниот систем:

- Единствен регистар на земјоделски стопанства, (ЕРЗС)
- Систем за идентификација на земјишни парцели (СИЗП),
- Земјоделски пазарен информативен систем (ЗПИС),
- Мрежа на сметководствени податоци од фарма (FADN) и земјоделските статистики.

Дел од нив се составни елементи или се во функција на Интегрираниот административен и контролен систем (IACS) за имплементирање и мониторинг на мерките за директни плаќања и рурален развој.

Целосното функционирање на системите ќе овозможи поставување на ефикасни политики базирани на потребите и проблемите во секторот, нивно успешно имплементирање со максимално редуцирање на неправилностите и злоупотребите, подобрена контрола и проценка на ефектите од политиките. Интегрирањето на различните бази на податоци и регистри треба да ги олесни процедурите на аплицирање на земјоделците за политиките на поддршка и ќе обезбеди корисни податоци за бизнис сектор.

Согласно Законот за земјоделство и рурален развој, МЗШВ е одговорна институција за воспоставување на интегриран информативен систем на податоци кој треба да обезбеди прибирање и обработка на податоци за земјоделскиот сектор, координација и одржливост во размената на податоци со другите релевантни институции, како и дисеминација на податоците до крајните корисници.

Сите овие активности се во насока на воспоставување на функционален систем кој ќе овозможи поврзување на сите регистри кои се во надлежност на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и неговите органи.

1.2. Единствен регистар на земјоделски стопанства (ЕРЗС)

Во периодот 2016 година продолжи непречено да функционира Единствениот регистар на земјоделски стопанства како интегрирана база на сите релевантни бази на податоци неопходни за регистрација на земјоделските стопанства во Република Македонија.

Во текот на 2016 година бројот на земјоделски стопанства изнесува 150.000 што укажува на фактот дека нема зголемување на бројот на ново регистрирани земјоделски стопанства во ЕРЗС во споредба со минатата година.

Согласно планираните активности на Министерството за 2016 година продолжи со реализација проектот за „Надградба на земјоделскиот информативен систем и воспоставување на системот за размена на податоци меѓу МЗШВ и останатите релевантни институции“. Во рамките на проектот една од целите кои треба да се постигне е оценка на функционалноста на постоечкиот системот, идентификување на слабостите и недостатоците на системот, како и препораки за нивно надминување и негов понатамошен развој согласно ЕУ регулативите и потребите за спроведување на националните програми за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој и средствата од ИПАРД програмата. Сите активности кои се презвземаат се во насока на олеснување на процесот на поднесување апликации за финансиска поддршка на земјоделските стопанства како и креирање на политики кои ќе овозможат поголем економски развој во земјоделскиот сектор.

1.3. Сектор за консолидација на земјоделско земјиште, размена и идентификација на земјишни парцели

Работи по три закони (Закон за консолидација на земјоделско земјиште, Закон за земјоделство и рурален развој и Закон за земјоделско земјиште). Секторот ги остварува следните работни задачи:

- Имплементира проекти за консолидација на земјоделско земјиште,
- Изготвува предлог одлуки за размена на земјоделско земјиште,
- Учествува во имплементирање на оперативната програма за консолидација,
- Го координира и одржува Системот за идентификација на земјишни парцели-СИЗП,

Во декември 2013 година донесен е Закон за консолидација на земјоделското земјиште („Службен весник на Република Македонија“ бр. 187/13) со кој законски се овозможува спроведување на постапки за консолидација. Под консолидација на земјоделското земјиште се подразбира групирање и окрупнување на земјоделското земјиште во насока на создавање на поголеми земјишни парцели и површини со правилна форма.

Консолидацијата на земјиштето се врши заради:

- спојување на помалите земјишни парцели со цел добивање на парцели со поголема просечна површина,
- создавање земјишни парцели со правилна геометриска форма,
- пристап на земјишните парцели до патна инфраструктура и системите за наводнување,
- реорганизација на земјишните парцели каде при изградба на инфраструктурни инвестиции како хидромелиоративни системи, насипи, канали, вештачки езера или уредување на водотеци се предизвикува уситнување на постојните земјишни парцели и нарушување на патната и мелиоративната мрежа,
- обезбедување на земјиште за проширување на заштитени подрачја, и
- пошумување на земјиште со послаб квалитет или загадено земјиште и примена на агротехнички мерки.

Согласно законот за консолидација предвидени се два вида на постапки за консолидација:

- постапка за консолидација со распределба и
- постапка за консолидација со размена на земјоделското земјиште во консолидационото подрачје.

Имплементација на проектот “Поддршка на националната програма за консолидација на земјоделско земјиште” се остварува во соработка со Организацијата за храна и земјоделство на Обединетите Нации – ФАО. Основна цел на проектот претставува ставање во функција на програмата за консолидација и зголемување на капацитетот на министерството за имплементација на проектите за консолидација.

Превзементи активности за започнување со спроведување на политиката на консолидација на земјоделско земјиште

Во насока на започнување на спроведување на конкретни активности за консолидација на земјоделското земјиште, министерството реализираше низа активности, и тоа:

1. Дефинирани се критериумите за селекција на подрачје за консолидација и подготвен е образец за избор на консолидационо подрачје. Врз основа на критериумите, преку соодветно бодирање се идентификуваат интересите, потребите, можностите и оправданоста за консолидација на земјоделското земјиште во дадено предлог подрачје.

2. Реализирани се четири регионални работилници во текот на месец јануари и февруари 2015 година и тоа во: Свети Николе за североисточниот регион, Василево за југоисточниот регион, Битола за југозападниот регион и Скопје (МЗШВ) за северозападниот регион. На работилниците кои имаа едукативна и информативна цел присуствуваа претставници од подрачните единици на МЗШВ, од Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, на единиците на локалната самоуправа и на најголемите национални и регионални здруженија на земјоделци. На работилниците се презентирани елементите на политиката и е побарано согласно критериумите за избор да се достават предлози за консолидациони подрачја. Презентациите и образецот за избор на консолидационо подрачје со критериуми за избор електронски се доставени до сите општини во државата, АПРЗ, подрачните единици на МЗШВ и поголемите здруженија на земјоделци. Секоја од работилниците беше соодветно медиумски покриена на централно и локално ниво.

3. Добиени се 10 предлози за консолидационите подрачја и направена евалуација на издржаност на предлозите во насока на определување на пократка листа.

4. Реализирани се дополнителни теренски посети во текот на месец март на подрачјата од потесната листа со цел обезбедување на дополнителни податоци. При посетите реализирани се средби со земјоделците и претставници од единиците на локална самоуправа.

5. Направено е рангирање и избор на консолидационото подрачја каде што ќе се реализираат првите сериозни консолидациони активности, и тоа: КО Егри, општина Битола за консолидацијата со распределба на земјоделско земјиште, и КО Конче, општина Конче за консолидација со размена на земјоделско земјиште.

6.Завршни се активностите поврзани со електронското мапирање на сопствениците во избраните консолидациони подрачја и направени се останатите анализи на избраните региони. Врз основа на прибраната евиденција за заинтересираните учесници и нивните земјишни парцели, направено е електронско мапирање на сопствениците за идентификација на состојбата на обсегот на подрачјето, нивото на фрагментација и проекција на идната состојба.

7.Формиран е тим на експерти во избраниот регион координиран од одговорен во МЗШВ, кој заедно со локалната самоуправа и учесниците во консолидацијата ги реализираат активностите согласно закон.

8.Извршено е електронското мапирање на земјоделското земјиште на сопствениците во избраното консолидационо подрачје и направени се останатите анализи на избраниот регион. Врз основа на прибраната евиденција за заинтересираните учесници и нивните земјишни парцели, направено е електронско мапирање на сопствениците за идентификација на состојбата на обсегот на подрачјето, нивото на фрагментација и проекција на идната состојба.

9.Реализирани се индивидуални интервјуа со сите сопственици на земјоделски површини во избраното консолидационо подрачје во однос на состојбата на земјоделското производство, нивниот интерес за учество во процесот на консолидација и намерите за располагање со земјоделското земјиште (купопродажба, закуп).

10.Врз основа на резултатите од интервјуата со сопствениците на земјоделско земјиште, подготвен е Извештај за состојбата со земјоделското производство пред консолидација како и интересот за консолидација и истиот е презентиран пред сите заинтересирани субјекти од јавниот и приватниот сектор на локално ниво: локална самоуправа, подрачни единици на МЗШВ, Регионални канцеларии на АПРЗ, Регионални Центри и земјоделски производители од консолидационите подрачја со присуство и на

претставник од Делегацијата на ЕК во Република Македонија. За овие учесници **организирана е обука за консолидација** со теоретски и практичен дел.

11. Изработена е Информацијата за Предлог за консолидација со распределба во КО Егри со Предлог Одлука за спроведување на постапка за консолидација со распределба. Истата е доставена на мислење до повеќе институции и по извршените усогласувања ќе биде пратена до Владата на Република Македонија.

12. Донесена е Одлука за спроведување на постапка за консолидација од страна на Владата на РМ врз основа на Предлог за консолидација на МЗШВ.

13. Формирани се тела на консолидација и тоа: Собрание од сите учесници (кое расправа и донесува клучни заклучоци по однос на процесот), Одбор на учесници во консолидацијата како тело за координација и Комисии за проценка на вредноста на земјиштето.

14. Завршени се активностите поврзани со проценка на вредноста на земјоделското земјиште.

15. Во тек е прераспределбата на земјоделското земјиште во новиот план за распределба како и новата патна и каналска мрежа.

Следни чекори

Следните активности на спроведување на консолидационите активности во двата региона се:

- Подготовка на Проект за консолидација со новиот план за прераспределба на земјиштето и реализација на останатите активности се до финализирање на постапката согласно закон;
- Покрај теренските активности за консолидација ќе се спроведат поширока кампања за запознавање на јавноста со политиките и постапките на консолидација на земјиштето, како и обука и развој на капацитетот на вклучениот персонал од министерството на централно и подрачно ниво за успешно спроведување на консолидационите активности;
- Иницијалните активности за воведување на политиката на консолидација во државата, односно спроведувањето на конкретните активности ќе бидат поддржани со техничка поддршка од Организацијата за храна и земјоделство на Обединетите Нации – ФАО преку проектот за консолидација “Поддршка на националната програма за консолидација на земјоделско земјиште- TCP/MCD/3501”. Во рамките на оваа поддршка ќе се овозможат услови за реализација на следните активности за консолидација после 2017 (финансирани од ИПА) преку идентификација на потенцијалните локации и подготовка на проектна документација.

Систем за идентификација на земјишни парцели (СИЗП)

Во 2016 година се продолжи со ажурирање на веќе регистрираните парцели како и регистрирање на нови СИЗП парцели. Овие активности се директно поврзани со процесот на аплицирање за директните плаќања за финансиска поддршка во земјоделството каде СИЗП е еден од регистрите на интегрираниот систем за администрирање и контрола кој се користи во овој процес.

Во СИЗП системот до крајот на 2016 година дигитализирани се околу 408.200 СИЗП парцели. Површината на пријавените СИЗП парцели од страна на земјоделските стопанства е околу 210.000 хектари. Просечната површина на СИЗП парцела е 0,51 хектари. СИЗП е еден од елементите во спроведувањето на процедурите на ИСАК системот. Со оглед на фактот дека актуелниот процес на аплицирање за директни плаќања и процедурите за контрола се базирани на комбинација од катастарски податоци и СИЗП податоци, употребата на СИЗП во процесот на аплицирање посебно е во делот на одредување на максимално дозволената површина како и користење на графичките податоци во процесот на контрола.

Согласно претходниот план на активности од страна на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој треба да бидат доставени резултати од направените контроли (OTS и CwRS) и потоа истите да бидат процесирани и доставени до СИЗП операторите во подрачните единици на МЗШВ за нивна понатамошна обработка и ажурирање.

Освен примарната улога во ИСАК, податоците добиени од СИЗП беа искористени од страна на МЗШВ и за други активности надвор од ИСАК како: управување со пасишта, изработка на педолошки

карти и оддржлива искористеност на водните ресурси. Развојот на овие подсистеми и слоеви може да се користат за анализи и статистички цели.

IV. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР

1. Географски карактеристики, клима и население

Република Македонија е централна балканска држава во Југоисточна Европа, со површина од 25.713 km² и се граничи со четири држави: на исток со Бугарија, на север со Србија, на запад со Албанија и на југ со Грција. Должината на границите изнесува вкупно 850 km. Иако е копнена земја, Македонија е на крстопат помеѓу два големи пан-европски транспортни коридори (број 8 и 10) кои ја поврзуваат централна Европа со Јадранското, Егејското и Црното море.

Уредувањето на земјата е суверена парламентарна демократија, а независноста од поранешната СФРЈ ја прогласи на референдум одржан на 8-ми септември 1991 година.

Карта на Република Македонија

Според географската положба сместена е меѓу 40°51' и 42°22' северна географска широчина, и меѓу 20°27' и 23°02' источна географска должина. Според овие географски параметри, земјата се наоѓа во јужниот дел на умерената зона и е ограничена со суб-тропската климатска зона, која овозможува производство на голем број на земјоделски култури.

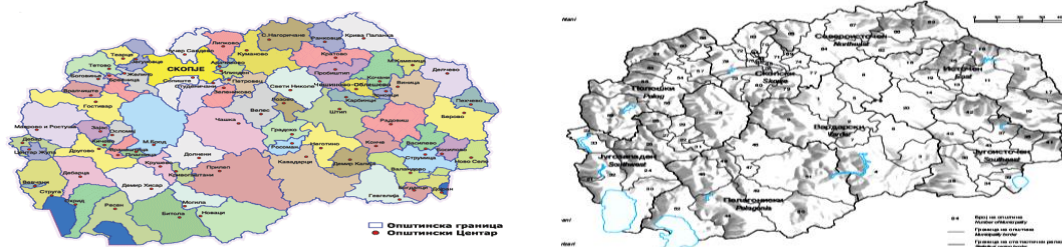
Релјефот на Република Македонија е претежно ридско-планински со хетерогени природни услови и структура на земјиштето. Ридско-планинските делови опфаќаат 79% од вкупната територија, рамнинскиот дел 19%, а останатото се водни површини.

Република Македонија е главно под влијание на три климатски типови: континентална, планинска и медитеранска клима. Климатските фактори допринесуваат земјата да се карактеризира со топли и суви лета и студени и влажни зими. Инсолацијата и температурите во земјата се покачуваат од север кон југ.

Средната годишна количина на врнежи во планините е околу 1.000-1.500 mm, а во котлините 600-700 mm. Климатските индикатори, меѓу кои - сушата, раните есенски и доцните пролетни мразеви се ограничувачки фактори на интензивното земјоделско производство. Во 2012 година, забележително е значајно намалување на врнежите во однос на просекот 2006-2010 година.

Во однос на административната поделба, општините претставуваат административни единици од прв ред. Во 2013 година, Република Македонија се реорганизира во 84 општини, од кои 10 припаѓаат на

За статистички цели Република Македонија е поделена на 8 региони: Скопски, Пелагониски, Полошки, Источен, Југоисточен, Североисточен, Југозападен и Вардарски.

БДП по глава на жител	евра	2 682	2 982	3 308	3 300	3 459	3 665	3 680	3 948	4 141	4 382	4 691
Учество на земјоделскиот сектор во БДП	%	10,5	9,9	11,4	10,3	10,1	9,4	9,1	10	10,1	9,7	9,1
Економски развој (Стапки на реален раст на БДП)	%	5,1	6,5	5,5	-0,4	3,4	2,3	-0,5	2,9	3,6	3,9	2,9
Стапка на невработеност	%	36	34,9	33,8	32,2	32	31,4	31	29	28	26,1	23,7
Инфлација (крај на период, на годишна основа, во %)	%	2,9	6,1	4,1	-1,6	3	2,8	3,3	2,8	-0,3	-0,3	-0,2
Просечен девизен курс	MKD/EUR	61,19	61,18	61,27	61,27	61,51	61,53	61,53	61,58	61,62	61,61	61,6
Учество на храна, пијалочи и тутун во вкупната потрошувачка по домаќинства	%	43,4	42,5	43,3	44,9	42,7	42,6	43,3	46,2	40,2	38,8	40,7

Извор: ДЗС, НБРМ

Во текот на 2016 година, инфлацијата беше на нивото од -0,2%, за разлика од 2015 година кога беше -0,3. Движењата на девизниот пазар во 2016 година ги потврдија стабилните очекувања за девизниот курс, а во тој контекст и стабилните инфлациски очекувања.

Според податоци од Народна Банка на Република Македонија просечниот девизен курс во 2016 година изнесува € 61,6 МКД.

Според податоци на Државниот завод за статистика, стапката на невработеност, како учество на бројот на невработените во вкупната работна сила за 2016 година изнесува 23,7%, а во 2015 година 26,1%.

Во 2016 година, храната, пијалочите и тутунот учествуваат со 40,7% во вкупната потрошувачка по домаќинства.

3. Општи состојби во агрокомплексот

Според податоците од ДЗС, земјоделското земјиште (обработливи површини и пасишта) во 2016 година зафаќа околу 1.266 илјади хектари или 49% од вкупната површина, шумите се протегаат на околу 38% а останатите 13% припаѓаат на водната и останата површина.

Скоро една половина од земјоделското земјиште е обработливо, а другата половина се пасишта. Најголем удел во површината под ораници и бавчи имаат житата засеани на вкупна површина од 167.683 хектари или околу 32,5% од обработливите површини во 2016 година.

Табела 13 Земјоделски површини (во илјади хектари)

Показател	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Земјоделско земјиште	1.225	1.077	1.064	1.014	1.121	1.120	1.268	1.261	1.263	1.264	1.266
Обработлива површина	537	526	521	513	509	511	510	509	511	514	516.

Ораници и бавчи	439	431	424	420	415	415	414	413	413	415	417
Овоштарници	13	13	14	14	14	14	15	15	15	16	16
Лозја	25	23	22	21	21	21	21	22	23	23	24
Ливади	60	59	61	58	59	61	60	59	60	60	59
Пасишта	687	550	542	500	611	608	757	751	751	750	750
Бари, трски и рибници	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	/

Извор: ДЗС, 2017

После падот на површината на вкупно земјоделско земјиште во периодот од 2007 до 2009 година, во 2010 година забележан е повторно пораст на површината на земјоделско земјиште од околу 10% во однос на 2009 година. Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2016 година, во споредба со 2015, земјоделските површини се зголемени за 0,16%. Кај обработливата површина зголемување е забележано кај ораниците и бавчите за 0,6%. Најголемо зголемување се бележи на површините под лозови насади, кои се зголемени за 4,35%.

Вкупната површина на земјоделско земјиште во 2016 година изнесува 1.266 илјади хектари од која обработливата површина опфаќа 516 илјади хектари, што претставува 41% од вкупното земјоделско земјиште. Пасиштата завземаат околу 59,4% или 750 илјади хектари од вкупното земјоделско земјиште. Најголем удел во обработливата површина имаат ораниците и бавчите со учество од 81%.

Табела 14 Структура на површината на Република Македонија (во илјади хектари)

Показател	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Вкупна површина	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2.571	2.571
Водена површина	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49
Останата површина	338	504	515	559	441	420	266	273	276	264	273
Шумски фонд	959	942	943	949	960	982	988	988	983	994	983
Земјоделско земјиште	1.225	1.077	1.063	1.014	1.121	1.120	1.268	1.261	1.263	1.264	1.266

Извор: ДЗС, 2017

4.1. Типологија на земјоделските стопанства

Согласно член 8 од Законот за воспоставување мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства, Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства кое има улога на Канцеларијата за врски при Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство и Државниот завод за статистика се надлежни за воспоставување на типологија на земјоделски стопанства.

Типологијата на земјоделските стопанства е единствена класификација на земјоделските стопанства според нивниот тип на земјоделско производство и економската големина како и значењето на другите профитабилни активности кои се директно поврзани со земјоделското производство.

За прв пат, типологијата на земјоделските стопанства во Република Македонија е воспоставена во 2011 година врз основа на податоците од Земјоделскиот попис 2007 и пресметаните Стандард Аутпут коефициенти за најзначајните видови растително и сточарско производство. Новата типологијата на земјоделските стопанства е објавена во јуни 2015 година врз основа на податоците од структурното истражување на земјоделски стопанства спроведено во периодот од 1 до 20 јуни 2013 година и Стандард Аутпут коефициентите пресметани врз основа на податоци од последователни пет години.

Пресметката на Стандард Аутпут коефициентите претставува стандардна вредност на бруто производството, а ги извршува Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства при МЗШВ и претставува клучен сегмент во делот на организација и имплементација на системот на ФАДН во Република Македонија согласно законските прописи за ФАДН.

Воспоставената типологија на земјоделски стопанства е од особено значење за воспоставување на репрезентативен примерок во полето на истражување за мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства и презентација на резултатите од анализа на податоците од структурните истражувања на земјоделските стопанства и податоците од мрежата по тип на земјоделско производство и класа на економска големина. Земјоделските стопанства се класифицирани во 14 класи на економска големина, додека според учеството на типот на земјоделско производство во вкупното производство на стопанството, земјоделските стопанства се класифицирани според класификацијата за тип на земјоделско

стопанство на три нивоа каде што има 9 основни типови на земјоделско производство, 22 главни типа на земјоделско производство и 62 посебни типа на земјоделско производство.

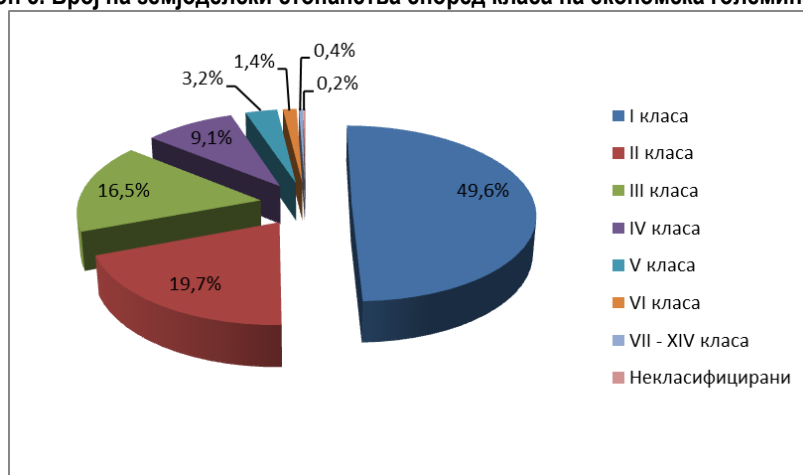
Според податоците од пресметаната Типологија на земјоделските стопанства, најголем дел од земјоделските стопанства, или 34,4% (58.814) од вкупно 170.885 земјоделски стопанства се класифицирани во првиот тип, односно специјализирани за поделелски култури, 18,2% (31.179) се во типот мешано растително - добиточно производство, 17,3% (29.574) се специјализирани за повеќегодишни култури, 10,3% (17.678) се класифицираат во типот мешано растително производство, 9,6% се специјализирани стопанства за тревопасен добиток (16.405), 4,4% (7.569) се земјоделски стопанства со мешан добиток, 3,3% (5.640) се специјализирани стопанства за добиток што се храни со семе и зрна храна, 2,1% (15.013) се класифицирани во типот специјализирани за градинарство, додека, пак, само 0,2 (366) се некласификувани стопанства.

Табела 15 Број на земјоделски стопанства според типот на земјоделското производство

Тип на земјоделско производство	Вкупно стопанства	Индивидуални земјоделски стопанства	Деловни субјекти
Специјализирано за поделелски култури	58 814	58 747	67
Специјализирано за градинарство	3 660	3 642	18
Специјализирано за повеќегодишни култури	29 574	29 513	61
Специјализирано за тревопасен добиток	16 405	16 342	43
Специјализирано за домашни животни што се хранат со семе и зрна храна	5 640	5 601	39
Мешано растително производство	17 678	17 663	15
Мешано добиточно производство	7 569	7 565	4
Мешано растително - добиточно производство	31 179	31 143	36
Некласификувани стопанства	366	365	1
Вкупно	170 885	170 581	304

Од графиконот број 5 може да се види дека најголем број на земјоделски стопанства се класифицирани во првите три класи на земјоделски стопанства, кои имаат вкупна вредност на производството до 15.000 евра. Имено, од вкупниот број класификувани земјоделски стопанства, 49,6% се класификувани во првата класа - до 2000 евра, 19,7% се класифицирани во втората класа од 2.000 до 4.000 евра, 16,5% во третата класа – од 4.000 до 8.000 евра и 9,1% во четвртата класа – од 8.000 до 15.000 евра.

Графикон 5. Број на земјоделски стопанства според класа на економска големина

Извор: ДЗС, 2017

Се помал е бројот на земјоделски стопанства кои се класифицирани во повисоките класи, што и реално ја претставува сликата на земјоделските стопанства во Република Македонија кои во најголем број се ситни, мали и некомерцијални, а многу мал е бројот на големи земјоделски стопанства.

Најголемо учество во формирањето на вкупната стандардна вредност на производството имаат земјоделските стопанства специјализирани за поделски култури со 24,2%, додека најмало учество имаат земјоделските стопанства со мешан добиток со 4,2%.

4.2. Структурно истражување за земјоделските стопанства

Во согласност со Регулативата на ЕК број 1166/2008, во јуни 2016 година Државниот завод за статистика го спроведе Структурното истражување за земјоделските стопанства. Првото структурно истражување на земјоделските стопанства беше спроведено во периодот од 1 до 15 јуни 2010 година.

Структурното истражување за земјоделските стопанства е едно од основните статистички истражувања во областа на земјоделството кое обезбедува споредливи податоци за земјоделските стопанства. Според податоците од истражувањето, вкупниот број на земјоделски стопанства во Република Македонија изнесува 178.125. Просечно, едно земјоделско стопанство користи 1,8 хектари земјоделско земјиште и има 2,1 добиточни единици. Вкупно користеното земјоделско земјиште од страна на земјоделските стопанства изнесува 320.738 хектари, а од вкупниот број на стопанства, 60,8% користат до 1 хектар земјоделско земјиште. Земјоделските стопанства имаат вкупно 381.361 добиточни единици. Од техниките на ѓубрење, 37.9% од земјоделските стопанства користат нанесување на ѓубривото без заорување во почвата, додека од методите на наводнување, најчесто користен е методот на површинско наводнување.

5. Карактеризација на руралните средини

Економското, социјалното и демографското значење, како и значењето на животната средина во руралните средини во Република Македонија за севкупниот развоен процес е многу големо.

Расположливите статистички податоци во однос на руралните средини не обезбедуваат адекватни детали за нивно дефинирање, така што согласно праксата усвоена во земјите од ЕУ, дефиницијата на рурални средини се базира главно на критериумите поставени од страна на ОЕЦД според која како рурални реони се сметаат територии на ниво на општина или населено место со густина на населението под 150 лица на км². Понатаму секоја земја членка согласно сопствените специфичности ја определува националната дефиниција за опфатот на рурални средини. Нивото на територијалната поделба на државата, на кое се врши одредувањето на руралните средини е населено место. Врз основа на постоечките позитивни искуства во ЕУ и обврската која произлегува од Законот за земјоделство и рурален развој (Сл.весник на РМ бр. 49/10 и 53/11) во Република Македонија критериумите за одредување на руралните, како и недоволно развиени средини се поставуваат со засебен подзаконски акт Список на рурални средини и рурални заедници („Службен весник на Република Македонија“ бр.89/11).

Според ова, рурална средина е подрачје на општина во Република Македонија во која ни едно населено место во општината нема повеќе од 30.000 жители согласно со националниот попис на населението и домаќинствата во Република Македонија или со густина на населеност помала или еднаква на 150 жители на квадратен километар на подрачје на општина.

Вообичаен метод, кој се користи за спроведување на политиката за рурален развој, претставува дефинирањето на рурални средини, лоцирани во урбаните места и карактеризирани со трите главни карактеристики:

- населби лоцирани во општини основани во рурални центри (рурални општини),
- населби ситуирани во општини основани во градски центри со предоминантни системи за користење на земјоделски и шумски земјишта (урбано наспроти земјоделско земјиште, вклучувајќи шуми, пасишта, мочуришта, бари) и
- градови со популација помалку од 30,000 жители со предоминантни системи за користење на земјоделски и шумски земјишта (урбано наспроти земјоделско земјиште, вклучувајќи шуми, пасишта, мочуришта, бари) и имаат рурален идентитет на заедницата.

Достапните податоци кои се потребни за социо-економската карактеризација на руралните области во Македонија се ограничени, а сликата е некомплетна.

Во 2002 година УНДП, Државниот завод за статистика и Министерството за локална самоуправа извршија социо-економско мапирање на разликите меѓу општините во Македонија и означија шест зони врз основа на концентрацијата на население на територијата на земјата: зони со слаба концентрација (до 50 жители на квадратен километар), зони со средна концентрација (51-100 жители на квадратен километар), пренаселени зони (101–150 жители по квадратен километар), значително пренаселена зона (151–500 жители по квадратен км), многу значително пренаселена зона (501–1.000 жители на квадратен км) и екстремно пренаселена зона (над 1.000 жители по квадратен км).

Во 2002 година, речиси половина (61) од општините спаѓаа во групата на зона со слаба концентрација, 26 општини имаа средна концентрација, 7 беа пренаселени, 19 значително пренаселени, 4 многу значително пренаселени и 6 општини имаа над 1.000 жители од квадратен км.

Табела 16 Развој на населението во региони

Регион	Вкупно население			Промена	
	1994	2002	2016	2002 - 2016	
				Број	%
Национално ниво	1,945,932	2,022,547	2,072,490	49,943	102%
Пелагониски	242,614	238,136	230,387	-7,749	97%
Вардарски	131,035	133,180	152,742	19,562	115%
Североисточен	163,841	172,787	176,201	3,414	102%
Југозападен	211,226	219,741	219,732	-9	100%
Скопски	545,228	578,144	622,750	44,606	108%
Југоисточен	168,481	171,416	173,550	2,134	101%
Полошки	281,982	305,930	320,560	14,630	105%
Источен	201,525	203,213	176,568	-26,645	87%

Извор: ДЗС, 2017

Инфраструктурата на социјалната заштита во руралните средини (детски градинки, училишта, јавни објекти во заедницата – библиотеки, клубови) била развиена во минатото, но во најголемиот број случаи објектите се во тешка состојба, без можност за поправка и/или напуштени.

Најголем дел од населението од руралните средини, особено оние од високите планински села, имаат недостаток од основни здравствени услуги, вклучително услуги за примарна здравствена заштита.

Во Република Македонија, согласно проценките на ДЗС вкупниот број на население во 2016 година изнесува 2.072.490 жители, а густината на населението во 2016 година изнесува 83,2 жители/km². Голем дел од селските населени места или се депопулирани или имаат изразито мал број на жители и поради неповолната старосна структура постои ризик да останат без ниеден жител.

Согласно критериумите кои се дефинирани во Список на рурални средини и рурални заедници („Службен весник на Република Македонија“ бр.89/11) вкупната рурална област покрива 88,7% од територијата на Македонија (вклучувајќи 62 општини), каде што живеат 985.000 граѓани или 47,5 % од вкупното население.

Во 2016 година, стапката на наталитет изнесува 11.1 (живородени на 1.000 население).

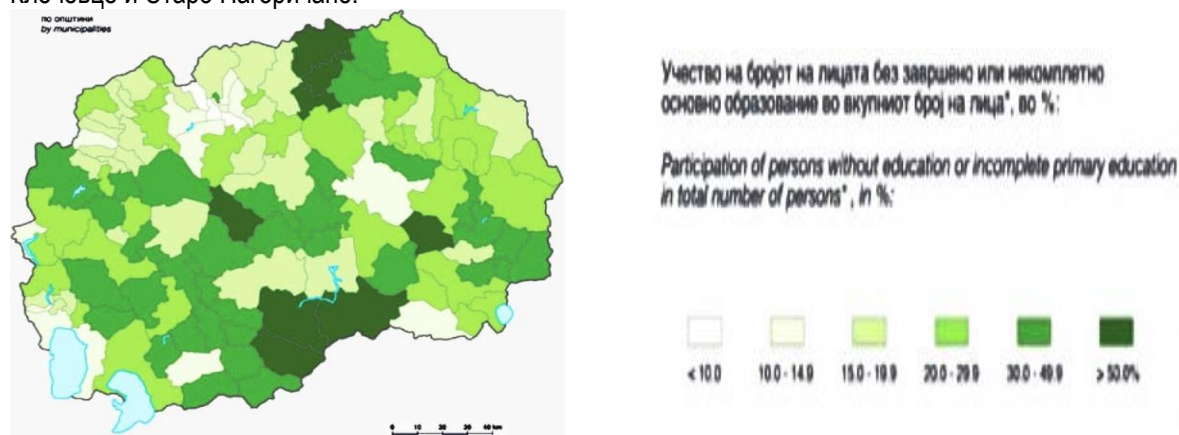
Во однос на старосната структура, македонското население сè повеќе старее. Во периодот од 2005 до 2016 година, учеството на младото население (0-14 години) во вкупното е намалено од 19.4 % на 16.6%, а учеството на старото население (65 и повеќе години) е зголемено од 11.1 % на 13.1%.

5.1. Образование во руралните средини

Образовниот систем секако игра важна улога во способноста на младите луѓе за вреднување на локалните производи и локалната традиција. Квалитетот на образованието и доживотното учење може да ги намали нееднаквостите меѓу урбаните и руралните средини кои се големи во Македонија. Ситните земјоделци (особено во областите кои заостануваат) имаат најниско образовно и професионално ниво меѓу земјоделските производители. Во државата, покрај формалното средно и универзитетско образование, постои недостаток од дополнително (неформално) образование и обука за земјоделците. Постојните медиумски програми (радио и ТВ) во врска со земјоделството се ограничени во однос на траењето. Сепак, се јавува подобрување на информираноста на веб страните за земјоделство (сите официјални национални веб страни кои обезбедуваат корисни информации за земјоделските институции)

и отварање на нови информативни блогови. Исто така, постои одреден број на програми за локалната култура и историја, особено за локалните јавни ресурси кои можат да го поттикнат и подобрат квалитетот на животот, но сепак може да се забележи тренд на зголемување на кампањи за промовирање на позначајните рурални средини.

Според пописот од 2002 година, само 3,6% од населението е неписмено. Неписмени мажи се 1,7%, додека 5,5% од жените се неписмени. Бројот на лица без образование во 2002 година изнесувал 67.358 односно 4,2%, а со некомплетно основно образование 219.507 односно 13,8%. Најголем дел од неписменото население се наоѓа во општините Новаци, Прилеп, Кавадарци, Богомила, Орашац, Клечевце и Старо Нагоричане.

Образование во руралните средини

Ниската стапка на образование во руралните области се должи на: “иселување на младо и способно население за работа, недостаток или мал број на образовни институции, недоволно грижа за подобрување на училишно образование на младото население, изолирање на неразвиените села и сл.”.

На целата територија на Република Македонија во 2016 година вкупно дипломирале 8.247 студенти, 18.878 ученици завршиле средно училиште и 16.710 ученици завршиле основно образование (ДЗС, 2017 г.).

5.2. Вработување во земјоделството и руралните средини

Работната сила во земјоделството во Македонија главно се состои од труд на ниво на индивидуално земјоделско стопанство. Статистички, вработувањето во земјоделството се следи преку официјалните податоци за вработеност во земјоделските претпријатија и прехранбените капацитети и преку испитување на примерок на домаќинства - истражување на работна сила односно согласно методолошките препораки на Меѓународната организација на трудот (ИЛО) и препораките на Еуростат - Европско статистичко биро.

Достапната статистика не обезбедува адекватни детали за вработување во руралните области по гранки. Поголемиот дел од руралното население е ангажирано во земјоделскиот сектор (првенствено земјоделство во рамките на домаќинство) и други активности, доколку има. Земјоделските примања се со тенденција да бидат значително пониски од другите сектори и речиси половина од сите земјоделски работници се неплатени работници од членови на семејството.

Вработувањата во земјоделството, исто така, во голема мерка се сезонски и помагаат да се ублажи сиромаштијата и невработеноста. Споредбата на исклучително земјоделски домаќинства, мешани домаќинства (ангажирани во земјоделството на приватните имоти и каде што најмалку еден член од семејството е вработен вон земјоделството) и домаќинства без земјоделски имоти, покажува дека мешаните домаќинства имаат највисоки приходи, а потоа доаѓаат земјоделските домаќинства. Неземјоделските рурални домаќинства се најсиромашни. Студиите покажаа тренд кон диверзификација на неземјоделско вработување како резултат на економската потреба и потврдуваат позитивна корелација меѓу приходот и бројот на неземјоделски дејности во кои се ангажираат домаќинствата.

Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2016 година, активното население во Република Македонија брои 948 599 лица од кои вработени се 723 550 или 76.3%, а 225 049 лица или 23.7% се невработени.

Табела 16 Просечна исплатена нето-плата по вработен

Опис	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Земјоделство, шумарство и рибарство	14.280	14.781	15.830	15.394	15.843	15.821	16 873
Растително и животинско производство, лов и поврзани услужни дејности	12.387	13.013	13.838	14.182	14.717	14.977	16 135
Шумарство и искористување на шуми	18.812	18.485	19.771	17.991	18.487	17.984	18 999
Рибарство и аквакултура	11.898	12.468	14.878	16.911	11.377	11.809	11 657

Извор: ДЗС, 2017

V. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР

Економски сметки во земјоделството

Според податоците од Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството во 2015 година изнесува 51.860 милиони денари и во однос на 2014 година бележи номинален раст од 2,5%. (50.610 милиони денари). Раст е забележан и кај земјоделската „деловна гранка“ од 1.8% во однос на 2014 година.

Растителното производство во 2015 година (кое во вкупното производство учествува со 69.4%) бележи раст од 1.7% во однос на 2014 година. Вредноста на добиточното производство (кое во вкупното производство учествува со 21.5%) порасна за 2.6% во однос на 2014 година. Меѓуфазната потрошувачка, во 2015 година, бележи пораст од 0.8% во однос на 2014 година.

Номиналниот и реалниот доход во земјоделството од производните фактори, по работна единица, во 2015 година бележат пад и тоа: 2.6% кај номиналниот и 3.3% кај реалниот доход од производните фактори.

Графикон број 6. Вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“, по тек.цени, мил. денари

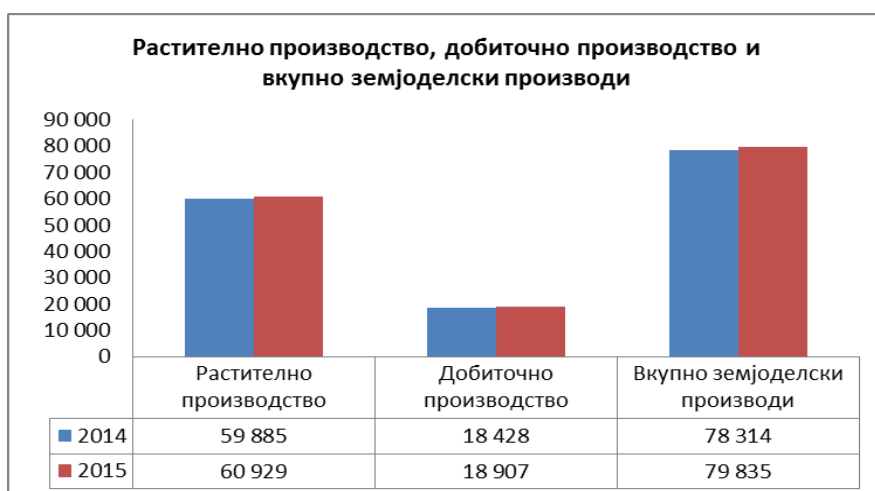
Извор: ДЗС (ЕАА), 2017

Разгледувано по тековни цени, вредноста на земјоделското производство во 2015 година изнесува 80.254 милиони денари, а вредноста на земјоделското производство во 2014 година 78.707 милиони денари.

Растот на вредноста на земјоделското производство се должи на порастот на растителното производство за 1,7% во 2015 во однос на 2014 година.

Кај добиточното производство (кое во вкупното производство учествува со 21,5%) во 2015 година забележан е раст од 2,6% во однос на 2014 година. Пораст од 6,6% забележан е кај услугите во земјоделството во 2015 година во однос на претходната 2014 година.

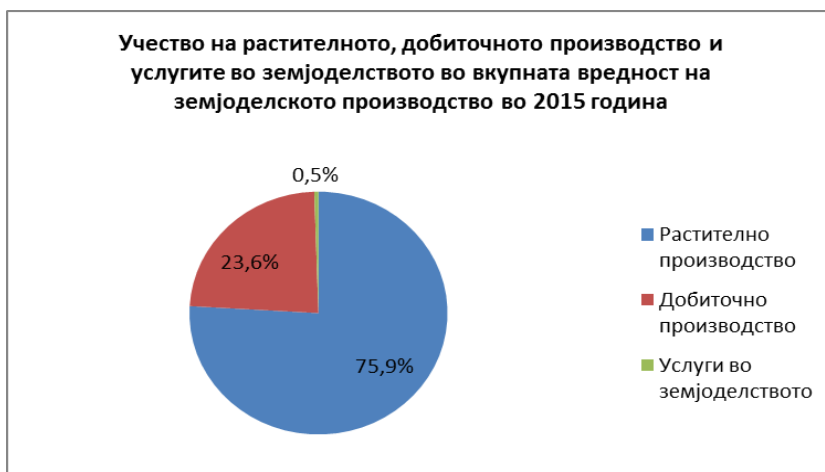
Графикон број 7. Динамика на финалното производство, по тековни цени, во милиони денари

Извор: ДЗС (ЕАА), 2017

Земјоделското производство учествува со 91,44% (80.254 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“ (87.760 милиони денари), неземјоделските секундарни дејности со 2,03% (1.786 милиони денари) и субвенциите со 6,5% (5.720 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“ во 2015 година.

Графикон број 8 Учество на растителното, добиточното производство и услугите во земјоделството во вкупната вредност на земјоделското производство во 2015 година.

Извор: ДЗС (ЕАА), 2017

Растителното производство вообичаено зазема најголем дел од вредноста на земјоделското производство и во 2015 година учествува со 75,9% (60.929 милиони денари), добиточното производство со 23,6% (18.907 милиони денари), а само мал дел од 0,5% (419 милиони денари) отпаѓа на услугите во земјоделството.

Табела број 16 Вредност на земјоделско производство, по тековни цени

Опис	2014		2015	
	во милиони денари	%	во милиони денари	%
Жита	7 935	10,1%	5 800	7,2%
Индустриски растенија	5 080	6,5%	4 438	5,5%
Фуражни растенија	5 214	6,6%	5 762	7,2%
Градинарски производи	28 517	36,2%	28 931	36,0%
Компири	3 370	4,3%	2 732	3,4%

Овошје	7 069	9,0%	9 310	11,6%
Вино	2 701	3,4%	3 956	4,9%
Растително производство	59 885	76,1%	60 929	75,9%
Говеда	2 970	3,8%	3 356	4,2%
Свињи	2 543	3,2%	3 019	3,8%
Коњи	5	0,0%	5	0,0%
Овци и кози	1 413	1,8%	1 412	1,8%
Живина	679	0,9%	616	0,8%
Млеко	9 468	12,0%	9 287	11,6%
Јајца	1 137	1,4%	977	1,2%
Други добиточни производи	214	0,3%	236	0,3%
Добиточно производство	18 428	23,4%	18 907	23,6%
Производство на земјоделски производи	78 314	99,5%	79 835	99,5%
Услуги во земјоделството	393	0,5%	419	0,5%
Земјоделско производство	78 707	100,0%	80 254	100,0%

Извор: ДЗС, (ЕАА), 2016

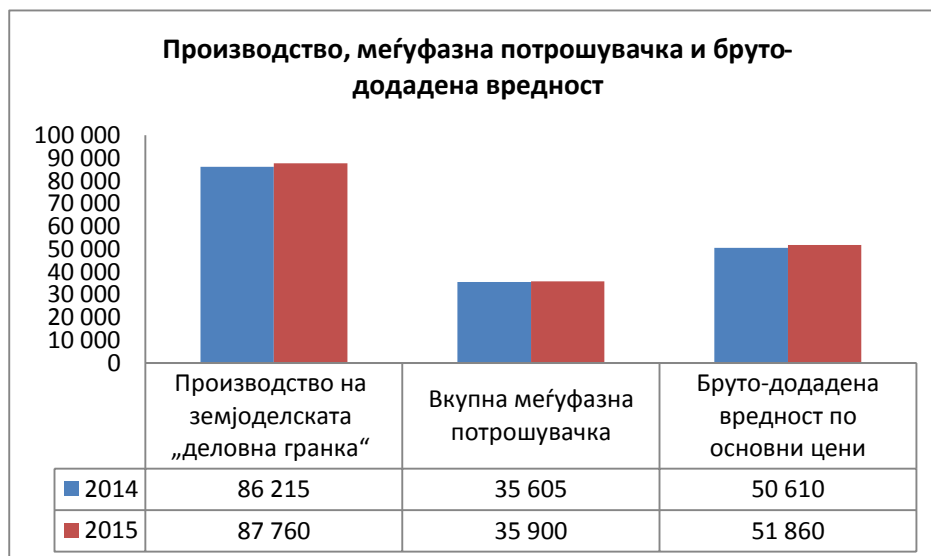
Градинарските производи имаат најзначајно учество во вредноста на земјоделското производство. Вкупната вредност на градинарските култури во 2015 година изнесува 28.931 милиони денари и учествува со 36% во вкупната вредност на земјоделското производство во однос на вредноста на градинарското производство во 2014 година (28.517 милиони денари). Во 2015 година забележан е пад од 26,9% на вредноста на производството на жита (5.800 милиони денари) во однос на 2014 година (7.935 милиони денари) и истото учествува со 7,2% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2015 година.

Вредноста на добиточното производство во 2015 година од 18.907 милиони денари во вкупното производство учествува со 23,6% и бележи пад од 2,6% во однос на 2014 година (18.428 милиони денари)

Млекото учествува со 11,6% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2015 година. Услугите во земјоделството учествуваат со 0,5% во вкупната вредност на земјоделското производство.

Меѓуфазната потрошувачка, во 2015 година, бележи раст од 0,8% во однос на 2014 година. Вкупната меѓуфазна потрошувачка изнесува 35.900 милиони денари во 2015 и 35.605 милиони денари во 2014 година.

Графикон број 9 Производство, меѓуфазна потрошувачка и бруто-додадена вредност

Кога од бруто додадената вредност по основни цени ќе се одземе и амортизацијата на основните средства (4.240 милиони денари во 2015 и 3.911 милиони денари во 2014 година) ќе се добие нето-додадената вредност по основни цени која изнесува 47.620 милиони денари во 2015 година и е за 1,9 %

повисока во однос на 2014 година (46.699 милиони денари). Во однос на вкупната меѓуфазна потрошувачка, во 2015 година најзначајно место заземаат трошоците за добиточна храна (29,9%) и трошоците за енергија и мазива (25,7%). Значајно место во структурата на трошоците заземаат и трошоците за заштита на растенијата и пестициди (11,7%), одржување на материјали (7.18%), семе и посадочен материјал (4.4%), ѓубрива и средства за подобрување на земјиштето (3.8%). Трошоците за други производи и услуги учествуваат со 14,5% во вкупната меѓуфазна потрошувачка. Ветеринарните трошоци, услугите во земјоделството и трошоците за одржување на згради учествуваат со 2.6% во вкупната меѓуфазна потрошувачка.

Графикон број 11 Структура на вкупната меѓуфазна потрошувачка, 2015 година, по тековни цени

Извор: ДЗС (ЕАА), 2017

Во 2015 година нето-деловниот вишок/доходот на индивидуалните производители изнесува 44.635 милиони денари и е за 1,6% повеќе во однос на 2014 година (43.924 милиони денари). Доколку при пресметката на создавањето на доходот не се земаат во обзир средствата на вработените се добива доходот од производните фактори кој изнесува 47.691 милиони денари во 2015 и 46.710 милиони денари во 2014 година.

Табела 16. Сметка на создавање на доходот, по тековни цени во милиони денари

Опис	2014	2015
Средства на вработените	2 786	3 056
Други даноци на производството	87	78
Други субвенции на производството	98	148
Доход од производните фактори	46 710	47 691
Нето-деловен вишок / доход на индивидуалните производители	43 924	44 635

Извор: ДЗС (ЕАА), 2017

Според податоците од Државниот завод за статистика, претприемачкиот доход во 2015 година изнесува 43.951 милиони денари што е за 1,4% повеќе во однос на 2014 година (43.340 милиони денари).

Табела 17 Сметка на претприемачкиот доход, по тековни цени во милиони денари

Опис	2014	2015
Платени наемнини	271	311

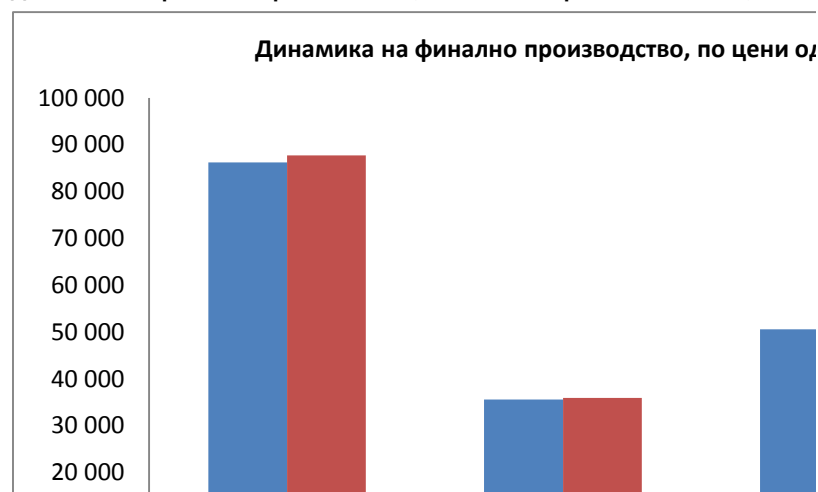
Платени камати	323	376
Примени камати	11	4
Претприемачки доход	43 340	43 951

Извор: ДЗС (ЕАА), 2017

Во 2015 година, вкупната работна сила ангажирана во земјоделството изнесува 153 илјади годишни работни единици, што е за 4,8% повеќе во однос на 2014 година (146 илјади годишни работни единици) од кои 90 милиони денари платена работна сила. Реален доход од производните фактори по работна единица изнесува 306.217 милиони денари.

Разгледувано по цени од претходната година, вредноста на земјоделското производство во 2015 година изнесува 87.760 милиони денари, што е за 1,8% повеќе во однос на 2014 година (86.215 милиони денари). Вкупната меѓуфазна потрошувачка во 2015 година изнесува 35.900 милиони денари што е за 0,8% повеќе во однос на 2014 година (35.605 милиони денари). Како резултат на зголемената вредност на производство, зголемена е бруто-додадената вредност за 2,5% и нето-додадена вредност за 2% во 2015 во однос на 2014 година.

Графикон број 10. Динамика на финално производство, по цени од претходна година, во милиони денари

Извор: ДЗС (ЕАА), 2017

VI. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА

Развојот на земјоделството во Република Македонија ќе биде прикажан преку преглед на производството на земјоделски производи и нивната трговија во последните неколку години заклучно со 2016 година. Во прегледот се опфатени и преработките од овошје и зеленчук.

1. Растително производство

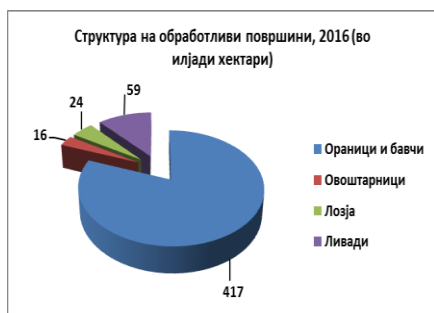
Република Македонија располага со 1.267.134 ха на земјоделско земјиште што претставува 49,3 % од вкупната површина на земјата. Земјоделското земјиште ги опфаќа: обработливата земјоделска површина, пасиштата како и површините под бари и трстеници. Обработливата земјоделска површина зафаќа 516.644 ха со следна структура (81% ораници и бавчи, 12% ливади, 4% лозја и 3% овоштарници).

Растителното производство е расчленето на пет главни групи: производство на житни, индустриски, фуражни, градинарски култури, како и овоштарство и лозарство.

Од вкупните обработливи површини во 2016 год. ораниците и бавчите зафаќаат 417.456 ха или 81%, ливадите 59.437 ха или 11%, лозјата на 24.000 ха или 5% и овоштарници на 16.000 ха или 3%.

Во 2016 година засеано е околу 67 % од површините под ораници и бавчи (вкупно 280.847 ха), што претставува зголемување за 3.847 ха во споредба со 2015 година.

Графикони 11 - 12. Структура на обработливи и засеани површини

Извор: ДЗС, 2017

Извор: ДЗС, 2017

Во структурата на засеаната површина под ораници и бавчи од околу 280.847 ха, 60% отпаѓа на житни култури, 19% на градинарските култури, 14% на фуражните култури и 7% на индустриските култури.

Засеаните површини под житни култури во 2016 изнесуваат 167.683 ха што претставува зголемување од околу 6.683ха или за околу 4% во споредба со 2015 година.

Индустриските култури во 2016 година се застапени на 21.595 ха со тренд на намалување од околу 10% во споредба со 2015 година.

Фуражните култури во 2016 година се засеани на 39.015 ха што претставува зголемување за 2.015 ха или 2,7% во споредба со 2015 година.

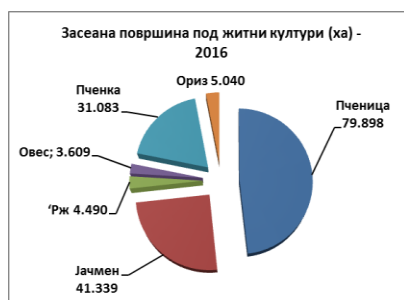
Градинарските култури во производната 2016 година се засеани на 53.000 ха, што претставува намалување од околу 446 ха или 0,85% во споредба со 2015 година. Согласно податоците на ДЗС површините под лозови насади во 2016 година изнесуваат 23.613 ха.

Овоштарниците се протегаат на површина од 16.138 ха. што претставува зголемување за околу 138 ха или 0,85 % во споредба со 2015 година.

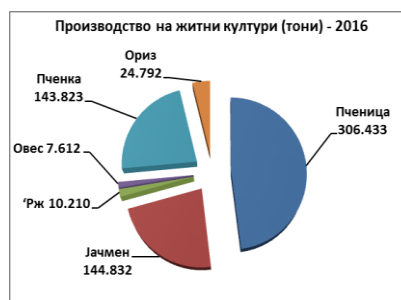
1.1. Житни култури

Житните култури претставуваат стратешки земјоделски производи за Република Македонија, кои во 2016 година се застапени на 167.683 ха., што претставува 32% од обработливите површини или околу 40% од површините под ораници и бавчи. Површините под житни култури во 2016 година се зголемени за 8.249 ха или за околу 5% во споредба со 2015 година.

Графикони 13-14. Засеани површини и остварено производство од житарки 2016 год.

Извор: ДЗС, 2017

Извор: ДЗС, 2017

Пченицата е најзастапена култура со 79.898 ха, или околу 48% од засеаните површини под житни култури, и тренд на зголемување од 8% или за околу 5.919 ха во споредба со производната 2015 година. Производството на пченично зрно во 2016 година изнесувало околу 306.433 тони, што претставува зголемување од околу 52% во споредба со 2015 година, што е пред сè како резултат на зголемениот просечен принос по хектар за околу 40%, како и зголемените површини под пченица за околу 5% во споредба со 2015 година.

Графикон 15. Споредбено производство на житни култури 2016/2015

Извор: ДЗС, 2017

Втора по значење житна култура е јачменот кој е застапен на околу 41.339 ха, што претставува 25% од површините под житни култури. Површините под јачмен покажуваат благо намалување од околу 424 ха., со истовремено зголемено производство од околу 42% во споредба со 2015 година. Зголеменото производство на јачмен во 2016 година се должи на зголеменото просечно производство по хектар од околу 1,04 тони/ха, што претставува зголемување од околу 42%, што е резултат на поволните агро метеоролошки услови за производство на јачмен во производната 2016 година.

Површините под овес и рж покажуваат стабилна сеидбена структура со околу 5% од површините под житни култури. Производството на рж е зголемено за околу 32% во споредба со 2015 година, што пред се се должи на зголеменото просечно производство од 0,22 т. по хектар во услови на зголемени површини под рж од околу 730 ха. Истовремено производството на овес бележи зголемување од околу 35%, кое се должи на зголеменото просечно производство по хектар од 0,27 тони, во услови на зголемени површини под овес за околу 16%.

Пченката како житна култура е застапена на 31.083 ха или 19% од површините под житни култури, со тренд на намалување на површините за 724 ха или за 2,3% во споредба со 2015 година. Производството од 143.823 тони, претставува зголемување за 10.052 тони или 8% во споредба со 2015 година. Зголеменото производство на пченка се должи на зголеменото просечно производство за 0,40 т/ха или 10% во споредба со 2015 година.

Оризот како житна култура традиционално се одгледува во одредени производни региони во Република Македонија, и во 2016 е застапен на 5.040 ха со намалување од 0,4% или за 22 ха во споредба со 2015 година. Производството на ориз во 2016 год. изнесуваше 31.083 тони, што претставува намалување од 5.735 т. или 23% во споредба со 2015 година кое се должи на намаленото просечно производство по хектар за околу 25%.

Табела 18. Површини и производство на житни култури во Република Македонија, 2011-2016 год.

Култури	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Засејана површина (хектари)						
Житни култури	160.994	161.126	166.436	160.988	159.434	165.459
Пченица	78.588	79.750	81.756	76.861	73.979	79.898
Јачмен	42.475	41.123	42.234	41.202	41.763	41.339
Рж	3.527	3.767	3.760	4.380	3.760	4.490
Овес	2.514	2.632	2.789	2.878	3.107	3.609
Пченка	29.390	29.198	31.032	30.493	31.807	31.083
Ориз	4.500	4.656	4.865	5.174	5.018	5.040
Производство (тони)						
Пченица	256.103	214.963	258.960	287.594	201.218	306.433
Јачмен	129.509	90.384	125.565	153.055	101.677	144.832
Рж	8.297	7.288	8.898	11.402	7.747	10.210
Овес	4.596	3.898	5.215	6.033	5.652	7.612
Пченка	126.096	115.928	131.043	136.930	133.771	143.823
Ориз	26.964	24.361	27.921	30.500	30.527	24.792
Вкупно	551.565	456.822	557.603	625.514	480.592	637.702
Приноси (тони/хектар)						
Пченица	3,35	2,7	3,2	3,76	2,75	3,84
Јачмен	3,15	2,2	2,99	3,72	2,47	3,51
Рж	2,36	1,94	2,37	2,74	2,06	2,28
Овес	1,88	1,49	1,88	2,10	1,84	2,11
Пченка	4,29	3,97	4,22	4,50	4,23	4,63
Ориз	5,99	5,23	5,99	5,90	6,12	4,92

Извор: ДЗС, 2017

Генерално житните култури во 2016 година се застапени на зголемени производни површини за 6.025 ха или за околу 3,8%, пропратени со зголемено производство на зрно од околу 33% или за околу 157.110 тони на житно зрно, кое пред се се должи на зголеменото просечно производство на зрно по хектар од околу 9,3%.

Табела 19 Висина на поддршка за пченица со задолжителна примена на сертифициран семенски материјал според големина и структура на земјоделски стопанства во 2016 година

Големина на земјоделско стопанство (ха)	Висина на поддршка во ден./ха	Пријавена површина во (ха)	Број на зем. стопанства
0,3 до 10	18.000	1.009	1.887
10,1-50,0	13.200	1.836	936
50,1-100	9.600	1.303	173
над 100	7.200	13.711	161
Вкупно:	/	17.859	3.157

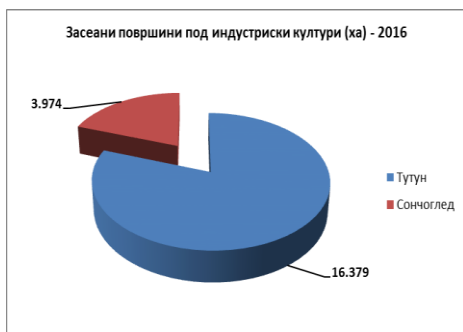
Табела 20 Висина на поддршка за пченица без задолжителна примена на сертифициран семенски материјал според големина и структура на земјоделски стопанства во 2016 година

Големина на земјоделско стопанство (ха)	Висина на поддршка во ден./ха	Пријавена површина во 2016 (ха)	Број на Земјод. стопанства
0,3 до 10	13.000	6.641	12.480
10,1-50,0	10.200	8.617	4.754
50,1-100	8.100	2.060	289
> 100	6.700	3.342	116
Вкупно:	/	20.660	17.639

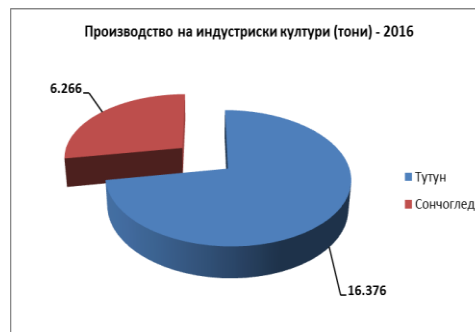
1.2. Индустриски култури

Индустриските култури во сеидбената структура во 2016 година се застапени на околу 20.353 ха, што претставува зголемување за 1.337 ха или за околу 7% во споредба со 2015 година.

Графикони 16-17. Преглед на засеани површини и производство на индустриски култури

Извор: ДЗС, 2017

Извор: ДЗС, 2017

Тутунот претставува главна индустриска култура која е застапена на 16,379 ха или на 80% од површините под индустриски култури во 2016 година. Површините под тутун бележат благо зголемување за 2.151 ха или 2% во споредба со 2015 година. Производството на тутун изнесува 25.443 тони, што претставува зголемување од 1.206 тони или за околу 5% во споредба со 2015 година во услови на благо зголемено просечно производство на тутун..

Сончогледот е застапен на 3.974 ха или 19,5% од површините под индустриски култури, со значително намалување на површините од 1.588 ха или за околу 40% во споредба со 2015 година. Производството на сончогледово зрно изнесувало 6.266 тони што претставува намалување од 2.233 тони или за околу 36% во споредба со 2015 година.

Шеќерната репка во последните 5 години не е застапена во сеидбената структура во Република Македонија пред се како резултат на неконкурентното домашно производство и ниската цена на увезениот нерафиниран шеќер као сировина за преработувачката индустрија.

Трендот на намалување на површините под афионот кулминираше во 2015 а продолжи и во 2016 година кога немаше засеани површини под афион.

Табела 21 Засеани површини и производство на индустриски култури, 2011 - 2016 година

Култура	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Засеана површина (хектари)						
Шеќерна репа	0	0	0	0	0	0
Тутун	15.677	14.610	19.178	17.757	16.128	16.379
Сончоглед	5.688	3.752	2.458	5.122	5.562	3.974
Афион	284	187	108	88	0	0
Вкупно	21.649	18.549	21.744	22.967	21.690	20.353
Производство (тони)						
Шеќерна репа	0	0	0	0	0	0
Тутун	21.024	27.993	27.859	27.578	24.237	25.443
Сончоглед	8.497	4.765	3.832	9.268	8.499	6.266
Афион семе	233	91	63	77	0	0
Вкупно	29.754	32.849	31.754	36.923	32.736	0
Принос (кг/хектар)						
Шеќерна репа	0	0	0	0	0	0
Тутун	1.341	1.916	1.453	1.553	1,50	1,55
Сончоглед	1.494	1.270	1.559	1.813	1,534	1,61
Афион семе	819	506	616	849	0	0

Извор: ДЗС, 2017

Табела 21 Распределба на субвенции во тутунското производство по земјоделско стопанство

Големина на земјоделско стопанство (ха)	Број на земјоделски стопанства	Вкупна површина во ха	Вкупно откупена количина во тони	Вкупно исплатено субвенција во денари
< 0,2	1.833	264,86	1.007,41	60.417.573,00
0,2-0,5	9.329	3.145,53	7.248,25	434.712.240,00
0,5-1,0	8.718	6.058,70	9.913,27	594.355.426,00
1,0-3,0	4.053	5.685,37	6.505,96	390.232.271,00
3,0-5,0	58	202,47	146,84	8.792.648,00
>5,0	8	46,00	15,15	909.068,00
Вкупно:	23.999	15.402,95	24.836,88	1.489.419.226,00

Извор: МЗШВ, 2017

Во 2015 година се откупени 24.836,88 тони на тутун што претставува зголемување за 5.926 тони или за околу 31,3 % во споредба со 2015 година.

Висината на финансиската поддршка по килограм тутун остана непроменета и изнесува 60 ден/кг за предаден тутун во откупните претпријатија. Вкупно во 2016 година се исплатени 1.489.419.226 денари за откупените 24.836,88 тони.

Табела 21 Извоз -Увоз на тутун и тутунски производи за период 2011-2016 година

Година	Количина на извоз на тутун во кгр.	Количина на УВОЗ на тутун во кгр.	Количина на извозна тутунски производи во кгр.	Количина на увоз на тутунски производи во кгр.
2011	21.849.375	4.396.644	4.441.656	996.597
2012	22.954.149	5.356.366	3.060.976	1.162.411
2013	25.863.672	5.437.191	3.056.554	1.400.182
2014	23.996.427	2.998.064	2.170.594	1.725.967
2015	22.775.032	2.997.854	1.489.443	2.272.796
2016	25.975.896	4.278.361	1.680.127	2.379.871

Извор:ДЗС, 2017

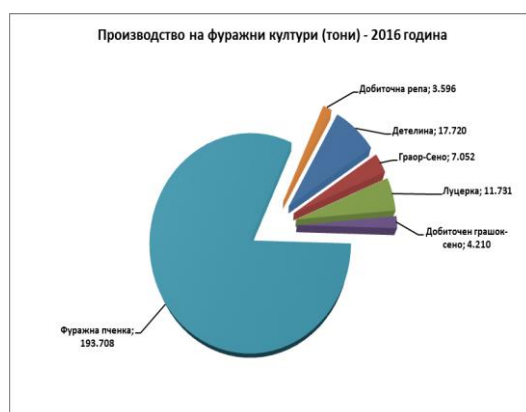
Во период од 2011 до 2016 година извозот на тутун има растечки тренд, од 21.850 тони во 2011 година на 25.976 тони во 2016 година, а извозот на тутунски производи има опаѓачки тренд, од 4.442 тони во 2011 година на 1.680 тони во 2016 година.

Увозот на тутун во период 2011-2016 година има осцилирачки тренд со максимални количини во 2012 и 2013 година кои се движат од 5.356 до 5.437 тони и минимални количини во 2014 и 2015 година кои се движат околу 2.998 тони. Увозот на тутунски производи во истиот период има растечки тренд, од 996 тони во 2011 година на 2.380 тони во 2016 година.

1.3. Фуражни култури

Фуражните култури се засеани на површни од 30,322 ха или 7,3% од површините под ораници и бавчи, а најзастапени се во сточарско-развиените подрачја. Недостатокот од фуражни култури и добиточна храна (а оттука и нивната висока цена) е еден од главните ограничувачки фактори за развој на сточарството што негативно се одразува на трошковната структура на производството на месо и млеко.

Графикон 18-19. Површини и производство на фуражни култури во 2016

Извор: ДЗС, 2017

Фуражните култури во 2016 година опфаќаат само 10,8% од засеаната површина во земјата што претставува многу ниско учество за разлика од земјите со развиено сточарско производство, каде овој удел изнесува околу 40%. Една од причините за ваквата состојба е недостатокот од доволно обработливо земјоделско земјиште по сточарска фарма и раситнетото и фрагментирано фуражно производство.

Површините под фуражни култури во 2016 година бележат намалување за 1.667 ха или за околу 5,5% во споредба со 2015 година. Најголем удел во засеаната површина под фуражни култури бележи луцерката со 55%, детелината со 12% и фуражната пченка со 21% учество. Останатите фуражни култури учествуваат со значително помал удел. Оттука, производството на луцерка во земјата е од доминантно значење во фуражното производство.

Во 2016 година се бележи зголемено производство на фуражна пченка за околу 73.723 тони или 61% во споредба со 2015 год., кое се должи на зголемените површини под фуражна пченка од околу 25% или за 1.253 ха. Површини под фуражна пченка се дуплирани последните две производни години, кои се пропратени со повеќе од двојно зголемено производство.

Табела 22. Производство на фуражни култури, 2011-2016 година

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ожнеана површина (ha)						
Детелина	3.275	3.305	3.392	3.583	3.544	3.727
Граор-Сено	2.339	2.168	2.173	2.201	2.034	1.922
Луцерка	19.111	19.224	19.350	19.678	19.405	16.628
Добиточен грашок-сено	1.317	1.625	1.526	1.406	1.484	1.269
Фуражна пченка	2.314	2.249	2.814	3.554	5.136	6.389
Добиточна репа	543	418	404	378	386	387
Вкупно	28.899	28.989	29.659	30.800	31.989	30.322
Производство (тони)						
Детелина	14.345	12.565	12.933	17.203	15.781	17.720
Граор-Сено	7.178	5.815	6.759	7.488	7.010	7.052
Луцерка	129.009	115.692	113.195	130.768	111.143	11.731
Добиточен грашок-сено	4.123	4.836	4.468	5.582	4.193	4.210
Фуражна пченка	50.966	44.467	63.732	90.392	119.985	193.708
Добиточна репа	5.205	3.700	3.377	3.649	3.051	3.596
Вкупно	210.826	187.075	204.465	255.082	261.163	238.017
Приноси (т/ha)						
Детелина	4,4	3,8	3,8	4,8	4,5	4,76
Граор-Сено	3,1	2,7	3,1	3,4	3,4	3,76
Луцерка	6,7	6	5,9	6,6	5,8	5,71
Добиточен грашок-сено	3,1	3	2,9	4,0	2,8	3,36
Фуражна пченка	22,0	19,7	22,6	25,4	23,4	30,38
Добиточна репа	9,6	8,8	8,3	9,7	7,9	9,29

Извор: ДЗС, 2017

1.4. Градинарски култури

Градинарството е еден од најзначајните подсектори на земјоделското производство, со голем извозен потенцијал и претставува основа за работа на преработувачката индустрија на зеленчук, која во голем дел е извозно ориентирана. Градинарското производство во 2016 година е застапено на околу 52.000 ха или 18,5% од засеаните површини под ораници и бавчи (281.000 ха). Обемот на производство на градинарските култури се движи од 800 илјади тони до 1.200 илјади тони, во зависност од климатските погодности во одредени години. Компаративните предности во одредени производни региони предонесуваат за негова регионална застапеност во Југоисточниот, Источниот, Вардарскиот и Скопскиот регион. Градинарското производство е организирано како производство на отворено и производство под контролирани услови во заштитен простор (пластеници и стакленици).

Од вкупното градинарско производство, 20-25% се извезуваат како свеж производ, околу 60.000 тони се преработуваат во конзервната и преработувачката индустрија, а останатото производство се конзумира на домашниот пазар. Градинарските производи учествуваат со околу 28% во вкупната вредност на земјоделското производство на годишно ниво.

Компирот е најзастапена градинарска култура која е засеана на 13.554 ха со производство од 203.389 тони, што претставува зголемување од околу 7% во споредба со 2015 година.

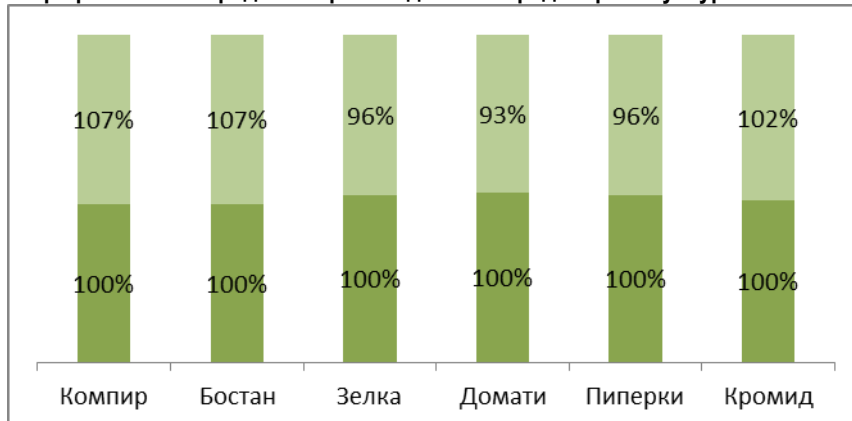
Производството на пиперки најчесто се сретнува во: Струмичкиот, Радовишкиот, Полошкиот, Скопскиот и Кумановскиот реон. Пиперката се одгледува на 8.751 ха со производство 181.852 тони, што претставува намалување од околу 4%, пред се како резултат од намалениот принос по хектар за 1,2 тони во споредба со 2015 година. Освен за потрошувачка во свежа состојба, пиперката во голем дел се користи и во преработувачката индустрија (индустриски пиперки), во прв ред, „Куртовска капија“, која е најбарана сорта од преработувачката индустрија поради нејзиниот квалитет за преработка. Индустриските пиперки се произведуваат како доцни посеви и претставуваат основна сировина за производство на „Ајвар“ кој е еден од најбараните прехранбени производи со потекло на Република Македонија.

Околу 80% од производството на домати е застапено во југо-источниот и повардарскиот регион, односно во регионот на: Струмица, Валандово, Гевгелија, Дојран, Кавадарци, Демир Капија, Велес и Свети Николе. Доматите се на трето место по обем на производство од 161.951 тони, што претставува намалување од 7% во споредба со 2015 година, што е резултат на намаленото производство од околу 1,8 т/ха во услови на намалени површини за околу 53 ха.

Гравот во производната 2016 година е застапен на 13.480 ха со производство на 12.960 тони, што претставува благонамалување од околу 3% во споредба со 2015 година. Производството претежно се одвива како меѓупосев во комбинација со пченка. Гравот е најзастапен во Полошкиот регион со домашната сорта „тетовски грав“, кој е познат и надвор од границите на земјата пред се заради зголемениот просечен принос по хектар.

Производната 2016 година бележи намалување на производство на краставици за 20%, зелка за 4%, додека производството за бостан е зголемено за 7%.

Графикон 23 Споредбено производство на градинарски култури 2016/2015

Извор: ДЗС, 2017

Покрај традиционалното производство на компир, пиперки, домати, бостан, кромид и краставица, се произведуваат и лук, грашок леќа и други градинарски култури со помало економско значење. Во последните години се воведуваат и нови не-традиционални култури како што се: брокула, аспарагус, кинеска зелка и други видови и сорти на градинарски култури.

Табела 21. Површина и производство на градинарски култури, 2011-2016 година

Градинарски култури		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Компир (чист посев)	Ожнеана површина (ha)	13.454	13.204	13.474	13.174	13.360	13.273
	Производство, тони	192.675	168.859	189.590	198.943	189.408	197.138
	Принос (кг/ha)	14.321	12.788	14.071	15.101	14.177	14.853
Компир (меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	232	206	213	192	224	281
	Производство, тони	1.183	1.117	1.288	708	998	1.391
	Принос (кг/ha)	5.099	5.422	6.048	3.688	4.456	4.950
Компир вкупно	Ожнеана површина (ha)	13.686	13.410	13.687	13.366	13.584	13.554
	Производство, тони	193.858	169.976	190.878	199.651	190.406	203.389
Грав (чист посев)	Ожнеана површина (ha)	4.557	4.726	4.607	4.833	4.783	4.817
	Производство, тони	5.705	5.128	5.127	6.232	5.569	6.251
	Принос (кг/ha)	1.251	1.085	1.113	1.289	1.164	1.298
Грав (меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	8.994	9.080	8.895	8.781	8.795	8.663
	Производство, тони	7.285	5.850	6.246	7.185	7.789	6.709
	Принос (кг/ha)	810	644	702	818	886	774
Грав вкупно	Ожнеана површина (ha)	13.551	13.806	13.502	13.614	13.578	13.480
	Производство, тони	12.990	10.978	11.373	13.417	13.358	12.960
Зелка (чист посев)	Ожнеана површина (ha)	3.766	3.734	4.482	4.366	4.815	4.593
	Производство, тони	107.159	94.234	119.662	115.486	144.931	139.873
	Принос (кг/ha)	28.454	25.237	26.698	26.451	30.194	30.454
Зелка (меѓупосев)	Ожнеана површина (ha)	865	1.070	1.288	1.504	1.300	1.199
	Производство, тони	35.511	34.337	37.754	48.502	48.865	45.354
	Принос (кг/ha)	41.053	32.090	29.312	32.249	37.588	37.826
Зелка (вкупно)	Ожнеана површина (ha)	4.631	4.804	5.770	5.870	6.115	5.792
	Производство, тони	142.670	128.571	157.416	163.988	193.796	185.227
Домати	Ожнеана површина (ha)	5.632	5.614	5.457	5.720	5.657	5.604
	Производство, тони	165.642	145.818	130.960	160.530	173.434	161.951
	Принос кг/ha)	29.411	25.974	23.999	28.065	30.740	28.899
Кромид	Ожнеана површина (ha)	3.488	3.527	3.490	3.587	3.606	3.581
	Производство, тони	44.540	43.732	50.787	59.974	59.542	60.958
	Принос (кг/ha)	12.769	12.399	14.552	16.720	16.512	17.022
Бостан	Ожнеана површина (ha)	5.800	5.691	5.586	5.685	5.562	5.445
	Производство, тони	127.449	127.593	128.417	136.730	131.039	139.679
	Принос (кг/ha)	21.974	22.420	22.989	24.051	23.786	25.653
Пиперки	Ожнеана површина (ha)	8.465	8.626	8.501	8.522	8.622	8.751
	Производство, тони	153.842	166.247	152.153	175.867	189.443	181.852
	Принос (кг/ha)	18.174	19.273	17.898	20.637	21.985	20.781
Лук	Ожнеана површина (ha)	947	936	920	930	980	978
	Производство, тони	4.150	4.081	4.134	4.326	4.124	4.221
	Принос (кг/ha)	4.382	4.360	4.493	4.652	4.300	4.316
Грашок	Ожнеана површина (ha)	1.051	74	1.030	1.137	1.069	1.008
	Производство, тони	2.567	77	2.078	2.547	2.385	2.227
	Принос (кг/ha)	2.442	1.041	2.017	2.240	2.311	2.209
Леќа	Ожнеана површина (ha)	68	1.106	82	80	84	84
	Производство, тони	72	77	77	98	68	110
	Принос (кг/ha)	1.058	1.045	944	1.226	810	1.310
Краставици	Ожнеана површина (ha)	1.260	1.239	1.213	1.217	1.258	1.048
	Производство, тони	49.879	50.093	36.834	48.334	66.830	53.265
	Принос (кг/ha)	21.974	40.430	30.360	39.716	53.421	50.825

Извор: ДЗС, 2017

1.4.1 Градинарско производство заштитени простори без загревање – пластеници

Согласно податоците на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во 2016 година раноградинарското производство во заштитени простори (пластеници) беше застапено на површина од околу 6.606 ха со остварено производство од околу 6.415 тони на градинарски култури. Најзастапена култура во производството во пластеници е зелката која е обрана на 2.545 ха од кои е остварено производство од околу 96.264 тони. Следува благиот пипер кој е обран на 1.717 ха со остварено производство од 71.917 тони. Трата најзначајна култура во овој вид на производство е домотот кој е обран на 1.411 ха со остварено производство од околу 90.948 тони.

Табела бр.23. Градинарско производство во заштитени простори без загревање - пластеници

Култура	Расадена површина (ха)	Очекувано производство (т)	Обртани површини (ха)	Остварено производство (т)	Просечен принос (т/ха)	Стапка на реализација (%)
Домат	1.445	93.065	1.411	90.948	64	98
Компир	157	6.635	147	6.135	42	92
Благ пипер	1.833	72.858	1.717	71.917	42	99
Лут пипер	45	1.767	43	1.740	40	98
Млади лукчиња	17	309	17	309	18	100
Млади кромидчиња	37	703	37	702	19	100
Зелка	2.545	100.265	2.545	96.264	38	96
Тиквички	8	161	5	141	28	88
Ротквици	2	2.530	2	2.750	1.375	109
Останати култури	516	4.080	491	6.520	13	160
Вкупно:	6.606	282.373	6.415	277.426	/	98

Извор: ПЕ на МЗШВ, 2017

1.4.2 Градинарско производство во оранжери

Градинарското производство во оранжери во производната 2016 година беа застапени на 202 ха со остварено вкупно производство од 15.484 тони на раноградинарски производи. Најзначаен раноградинарски производ е домотот кој е обран на површина од 73 ха со остварено производство од околу 8.055 тони.

Втора по значење култура е зелката која е обрана на површина од 43 ха со остварено производство од околу 920 тони. Краставицата е обрана на 20 ха со остварено производство 2.844 тони. Производство на останатите култури под оранжери е претставено во долу наведената табела.

Табела бр.24. Површина и производство на градинарски култури во оранжери

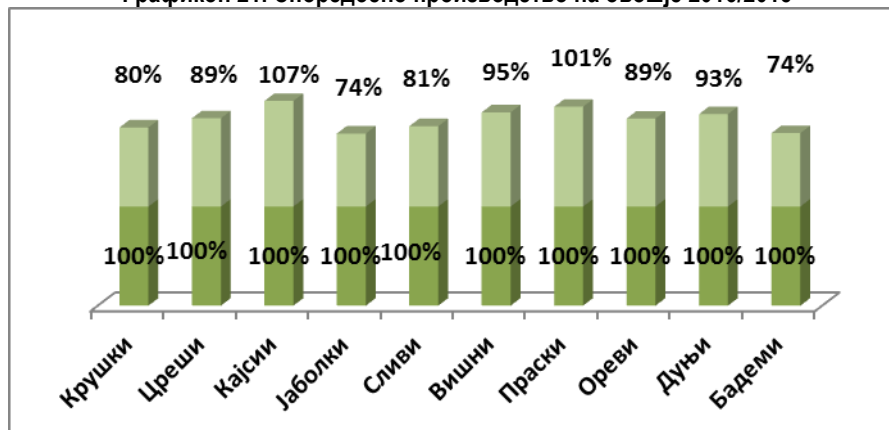
Култура	Расадена површина (ха)	Очекувано производство (т)	Обрана површина (ха)	Остварено производство (т)	Просечен принос (т/ха)	Стапка на реализација (%)
Домат	73	8.000	73	8.055	110	100,7
Краставица	20	2.900	20	2.844	142	98,1
Благ пипер	21	830	21	830	40	100,0
Зелка	43	1.290	43	920	21	71,3
Кратка краставица	22	2.225	21	2.075	99	93,3
Останати култури	23	765	23	760	33	99,3
Вкупно	202	16.010	201	15.484	/	96,7

Извор: ПЕ на МЗШВ, 2017

1.5. Овоштарство

Одгледувањето на овошни култури е најзастапено во западните делови на земјата, кои се карактеризираат со поволни агроклиматски услови за одгледување на овошни култури. Површината под овоштарници изнесува околу 15.000 ha и зафаќа 3% од вкупната обработлива површина.

Графикон 21. Споредбено производство на овошје 2016/2015

Извор: ДЗС, 2017

Производството на јаболки е главна гранка од овоштарскиот сектор во Република Македонија и зафаќа 61% од вкупното производство на овошје. Јаболковите насади се застапени на околу 4.100 ха, што претставува скоро една третина од површините под овошни култури. Во последните години забележлив е тренд на зголемување на бројот на родни дрвца на јаболка, кои во 2016 година изнесувале околу 4,2 милиони. Најзначајни реони за производство на јаболка се езерските (Ресенско-Охридски), каде се произведува околу 90% од вкупните количества на јаболка. Од сортиментот најзастапени сорти на јаболки се: Ајдаред со околу 69%, Златен делишес 8%, Црвен делишес 5% и Грени Смит и Муцу со по околу 4%. Производството на јаболки во 2016 година изнесува околу 101.087 тони, што претставува намалување од околу -26% во споредба со минатата година, што се должи на намаленото производство по родно дрвце од околу 10kg (-28%). Околу 25% од вкупното производство на јаболки се пласира на домашен пазар додека останатите 75% се преработува или извезува.

Производството на сливи е второ по значење во овој подсектор и се карактеризира со намалено производство од околу -19% во споредба со 2015 година, пред се како резултат на намалениот род од бкг по стебло. Следува производството на вишна кое е намалено за -5% во споредба со 2015 година.

Согласно податоците на ДЗС претставени во табела 24, основни карактеристики на овоштарското производство во 2016 година се следниве:

- Забележително е зголемување на бројот на стебла (и вкупен број на стебла и број на родни стебла) кај сите овошни култури со исклучок на оревите, и
- Забележителен е пад на вкупното производство кај сите овошни култури без исклучок, кој се јавува како резултат на намалениот обем на производство по стебло.

Табела 25 Производство на овошје

Година			2011	2012	2013	2014	2015	2016	% 2016/2015
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Крушки	378,040	385,490	387,217	425,776	414.633	446.603	7,71%
	Родни		360,654	367,537	372,263	393,785	395.727	408.930	3,34%
Производство	Вкупно (тони)		7,460	6,937	7,265	6,195	9.016	7.206	-20,08%
	kg/стебло		21	19	20	16	23	18	-21,74%
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Цреши	201,190	217,923	220,153	198,364	214.768	244.054	13,64%
	Родни		188,116	190,914	194,698	186,686	193.794	200.636	3,53%
Производство	Вкупно		6,019	5,539	6,037	6,324	6.248	5.574	-10,79%

	(тони)								
	kg/стебло		32	29	31	34	32	28	-12,50%
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Кајсии	153,815	159,753	167,332	181,530	201.720	210.050	4,13%
	Родни		140,419	151,127	157,809	162,399	179.263	194.812	8,67%
Производство	Вкупно (тони)	Кајсии	3,747	4,503	3,968	4,619	3.255	3.470	6,61%
	kg/стебло		27	30	25	28	18	18	0,00%
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Јаболки	4,356,950	4,456,342	4,466,957	4,038,051	4.082.328	4.165.561	2,04%
	Родни		4,280,899	4,373,150	4,384,971	3,775,980	3.811.548	3.855.682	1,16%
Производство	Вкупно (тони)	Јаболки	124,552	127,171	112,929	95,684	136.931	101.087	-26,18%
	kg/стебло		29	29	26	25	36	26	-27,78%
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Сливи	1,642,888	1,657,344	1,678,682	1,689,416	1.734.692	1.772.493	2,18%
	Родни		1,488,587	1,526,514	1,539,433	1,548,721	1.625.030	1.656.808	1,96%
Производство	Вкупно (тони)	Сливи	35,448	35,444	38,902	33,101	41.477	33.684	-18,79%
	kg/стебло		24	23	25	21	26	20	-23,08%
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Вишни	769,767	807,568	858,692	815,592	1.049.136	1.092.387	4,12%
	Родни		605,752	682,237	723,653	696,457	908.354	892.172	-1,78%
Производство	Вкупно (тони)	Вишни	6,514	8,127	8,867	8,042	8.483	8.071	-4,86%
	kg/стебло		11	12	12	12	9	9	0,00%
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Праски	437,271	463,188	489,828	559,884	585.686	618.100	5,53%
	Родни		412,523	428,503	455,886	544,246	558.656	574.825	2,89%
Производство	Вкупно (тони)	Праски	9,039	8,987	11,034	11,558	12.006	12.108	0,85%
	kg/стебло		22	21	24	21	21	21	0,00%
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Ореви	183,024	178,767	185,099	193,186	204.584	203.866	-0,35%
	Родни		162,160	161,534	167,266	169,023	172.822	172.473	-0,20%
Производство	Вкупно (тони)	Ореви	5,480	4,952	5,467	4,649	5.790	5.146	-11,12%
	kg/стебло		34	31	33	28	34	30	-11,76%
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Дуњи	56,172	56,855	53,755	54,413	54.508	58.311	6,98%
	Родни		54,460	55,381	52,459	52,044	52.716	54.716	3,79%
Производство	Вкупно (тони)	Дуњи	1,424	1,237	1,257	1,130	1.369	1.279	-6,57%
	kg/стебло		26	22	24	22	26	23	-11,54%
Број на стебла, во илјади	Вкупно	Бадеми	47,013	49,008	52,486	37,979	38.075	55.160	44,87%
	Родни		42,509	44,570	49,152	31,984	33.170	50.375	51,87%
Производство	Вкупно (тони)	Бадеми	899	857	756	520	906	672	-25,83%
	kg/стебло		21	19	15	16	27	13	-51,85%

Извор: ДЗС, 2017

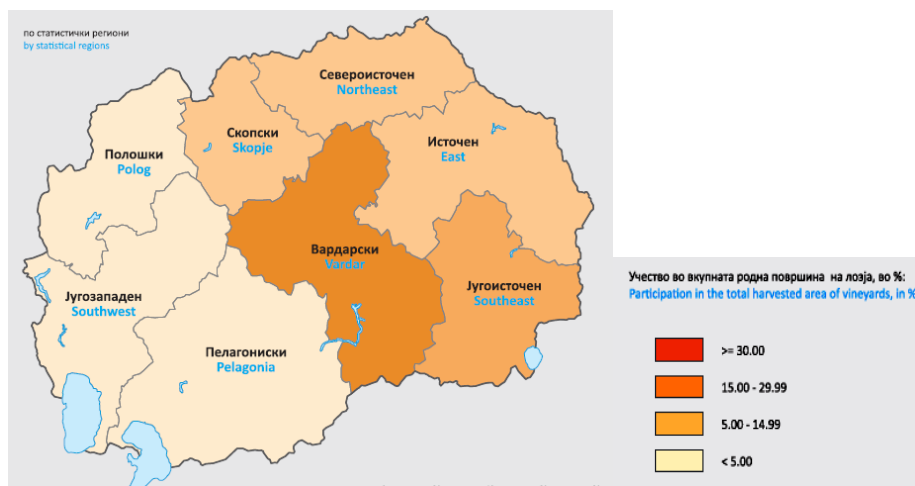
1.6. Лозарство и винарска индустрија

Лозарството заедно со производството на вино допринесува со околу 17%-20% од земјоделскиот БДП. Виното, после тутунот, е вториот најважен производ во однос на извозната вредност на земјоделските производи.

Лозовите насади во Република Македонија се со неповолна старосна структура. Причини за оваа состојба има повеќе, како што се:

- фрагментирани парцели кои се резултат на долгогодишното „ситнење“ на обработливите површини,
- обичаите за наследство,
- традицијата за неформалните релации на пазарот на земјиште и
- долгиот временски период на слабо инвестирање.

Повеќе од 60% од лозовите насади се постари од 15 години кои треба да бидат цел на инвестиција за нивно обновување (копачење/пресадување) за да се одржи производствениот (квантитативен и квалитативен) потенцијал.

Извор: ДЗС, 2017

Вардарскиот и Југоисточниот регион имаат најголем удел во родните лозови површини. По своите климатски карактеристики, Република Македонија е класифицирана како една географска област – реон за производство на регионално вино (трпезно вино со географска ознака), па поради тоа, сите трпезни вина со географска ознака произведени во земјата носат иста географска ознака „реон Македонија“. Географските области на потекло погодни за производство на вина со контролирано потекло (ВКП) се виногорјата кои ги има вкупно 16, и тоа: Скопско, Велешко, Тиквешко, Гевгелиско-Валандовско, Струмичко-Радовишко, Овчеполско, Кочанско-Виничко, Кумановско, Кратовско, Пијанечко, Прилепско, Битолско, Преспанско, Охридско, Кичевско и Тетовско виногорје.

Географските области на потекло погодни за производство на вино со контролирано и гарантирано потекло (ВКГП) се локалитети, месности и/или ограничени лозарски единици.

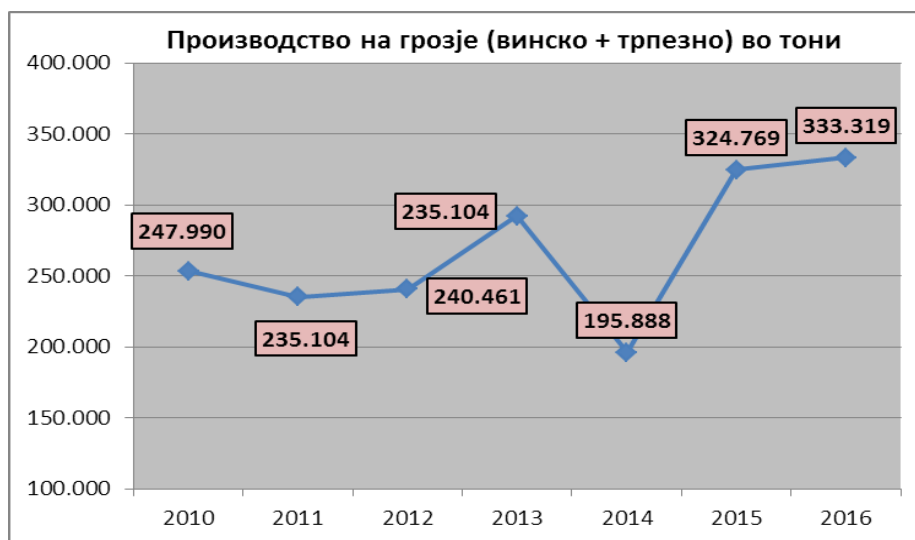
Графикон 22. Преглед на површини под лозови насади по години
(вклучено трпезно и винско грозје)

Извор: ДЗС, 2010-2016

Лозовите насади учествуваат со околу 4% од вкупното обработливо земјиште, вклучувајќи околу 30 ха матичњази за производство на лозови калемии. Во последните пет години се забележува благ пораст на површините под лозови насади, односно површините под лозови насади во 2016 година се зголемени за 9% во споредба со површините во 2010 година.

Графикон 23. Преглед на производство на грозје по години (вклучено трпезно и винско грозје)

Извор: ДЗС, 2010-2016

Производството на грозје во последните неколку години е релативно стабилно, со просечно производство од околу 250 илјади тони на годишно ниво.

Табела 26 Преглед на површини под лозја и производство на грозје, 2009-2015 година (вклуч. винско и трпезно грозје)

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Површина (хектари)	20.033	20.164	20.948	21.109	22.726	22.918	23.192
Производство на грозје (тони)	253.372	235.104	240.461	292.075	195.888	324.769	333.319

Извор: ДЗС, 2017

Во површините под лозови насади, винските сорти грозје учествуваат со 70%, од што бели сорти се 40%, а обоени 60%. Најзастапени обоени вински сорти се: Вранец, Кратошија, Каберне совинјон и Мерло, а од белите сорти: Смедеревка, Ризлинг, Шардоне, Совинјон бел и др. Од трпезните сорти на грозје доминираат: Афус-Али, Кардинал, Мускат Италија, Мускат Хамбург, Бело Зимско, Викторија, Мишел Палиери, Рибиер и др. Во лозарството вклучени се околу 25.000 фарми, од кои околу 70% се индивидуални стопанства, а 30% се земјоделски фирми. Просечните приноси на грозје изнесуваат 11,5 тони/ха.

Трпезното грозје најмногу се произведува во Вардарскиот регион. По него следат Југоисточниот и Североисточниот регион. Асортиманот на сортите на трпезно грозје вклучува неколку класи од многу рани, до многу доцни сорти на трпезно грозје.

Поради поволната клима македонското трпезно грозје има висок квалитет и значителен извозен потенцијал. Извозот е остварен во повеќе земји во коишто традиционално се извезува грозјето од Република Македонија. Во 2016 година остварен е вкупен извоз на грозје во количина од 38.595.617 тони.

Табела 27 Преглед на вкупно извезено грозје (во килограми), 2010-2016 година

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Трпезно грозје	17.148.882	18.352.046	20.476.248	23.209.822	18.914.707	25.069.548	27.415.801

Винско грозје	14.518.814	16.380.389	16.195.709	13.208.854	8.506.266	13.141.776	11.179.816
Вкупно	31.667.696	34.732.435	36.671.957	36.418.676	27.420.973	38.211.324	38.595.617

Извор: МЗШВ, 2017

Откупот на грозјето во 2016 година се движеше во рамки на просечни годишни откупени количини. Имено, од страна на винарските визби во 2016 година се откупени вкупно 125.268 тони винско грозје, што е во рамки на просечно годишно откупени количини во периодот 2010-2015 од 126.659 тони.

Табела 27. Откуп на винско грозје од домашни визби, 2009-2015 година

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Откуп (во тони)	121.120	115.542	126.857	163.125	82.481	150.831	125.268

Извор: МЗШВ, 2017

1.6.1. Регистар на лозови насади при МЗШВ

Кон крајот на 2009 и почетокот на 2010 година, МЗШВ го прошири пилот винскиот регистар, воспоставен во периодот 2004-2006 на целата територија на земјата, при што беа реализирани фотоинтерпретација и векторизација на податоците, односно беа идентификувани и дигитализирани приближно 22.000 ха под лозови насади.

Покрај ова, Регистарот на лозови насади, како дел од регистрите на постојани насади (лозов, овошен и регистер на насади под маслинки) беше интегриран и во рамките на СИЗП (LPIS), вклучително и специфичните податоци кои се однесуваат на секој поединечен регистар – површини, сорти, година на подигнување, растојание помеѓу редовите, систем за наводнување и сл.

Согласно анализата на овие веќе дигитализирани податоци во рамките на СИЗП, Секторот за лозарство, винарство и овоштарство во периодот април-јуни 2012 година изврши анализа на вкупните површините под лозови насади во Република Македонија. Согласно анализата, вкупните површини под лозови насади достигнуваат околу 33.400 ха. Доколку се има во предвид дека од вкупните лозови насади 30% отпаѓаат на трпезно грозје, вкупните површини под лозови насади со винско грозје, односно за производство на вино, во Република Македонија се околу 23.500 хектари.

1.6.2. Производство на вино

Во моментот постојат над 74 регистрирани винарски визби со вкупен капацитет за преработка на грозје во вино од над два милиони хектолитри т.е. приближно два пати поголем од годишното производство на вино. Зголемувањето на бројот на винарски визби од 28 во 2003 на 74 во 2016 (главно визби со мала и средна големина), се должи на концентрирање на производство на висококвалитетни вина во шишиња, со контрола на сортите, лозовите насади и бербата, софистицирана преработка и маркетинг технологии кои се конкурентни како на домашните така и на странските пазари.

Табела 28 Производство на вино, 2010-2016 година

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Вкупно производство на вино (илј. литри)	112.478	98.697	110.706	146.259	93.469	136.024	127.713

Извор: МЗШВ, 2017

2. Сточарско производство

Основна цел на сточарското производство е обезбедување на населението со високо квалитетни сточарски производи, млеко и месо. Во Република Македонија сточарството во најголема мерка е застапено во ридско-планинските предели во периметар на северната, западната и источната граница со широчина на појасот од 10-80 km. Овие региони се граничат со регионите за производство на поделелски култури со што се зголемува интеракцијата од аспект на искористувањето на нус производите од поделелството во исхраната на добитокот.

Нашата земја во голема мерка зависи од увезената добиточна храна како: пченка, протеини и растителни масти (соја и сончоглед, пченкарен глутен), како и комплетни мешавини или додатоци (комбинација од протеини или протеини, минерали и витамини). Македонија е нето увозник на сурово месо, колбаси и слични производи од месо и млечни производи, додека е нето извозник само на јагнешко месо, а во одредени години и на јајца.

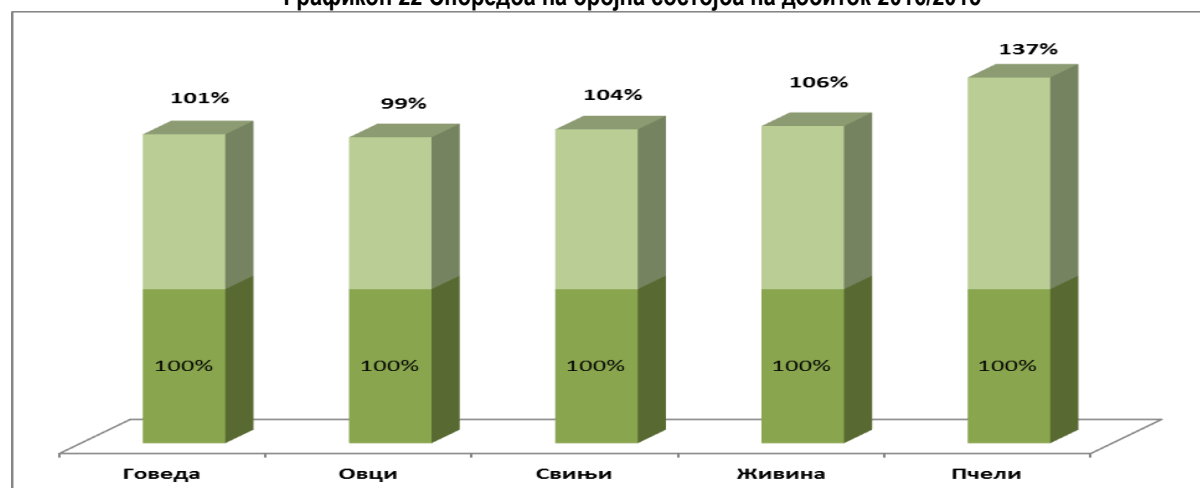
Табела 29. Бројна состојба на добиток

Вид на добиток	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Говеда	265.299	251.240	238.333	241.607	253.442	254.768
Овци	766.631	732.338	731.828	740.457	733.510	723.295
Свињи	196.570	176.920	167.492	165.053	195.443	202.758
Живина	1.994.260	1.776.297	2.201.550	1.939.879	1.761.145	1.865.769
Пчели	65.277	52.897	68.294	73.868	73.960	101.669

Извор: ДЗС, 2017

Согласно податоците на Државниот завод за статистика во 2016 година бројната состојба кај говеда се зголемила за околу 1.326 грла (+1%) во споредба со 2015 година, кај овците продолжува трендот на намалување на бројната состојба за 10.215 грла (-1%%), додека бројот на свињите се зголемил за 7.315 грла (+4%). Живинарството како гранка бележи зголемување на бројната состојба од околу 104.625 броја или 6% во споредба со 2015 година. Пчеларството како гранка бележи најголемо зголемување на бројната состојба за 27.709 пчелни семејства или за 37% во споредба со 2015..

Графикон 22 Споредба на бројна состојба на добиток 2016/2015

Извор: ДЗС, 2017

Преработувачката индустрија за месо воглавно е зависна од увозот на сировина која во најголем процент е во замрзната состојба.

2.1 Говедарство

Говедарството е основна гранка на сточарството и е најзастапено во ридско-планинските региони по должината на северната, западната и источната граница на земјата. Националната расна структура вклучува претежно млечни раси на говеда, но застапени се и комбинирани раси за месо и млеко.

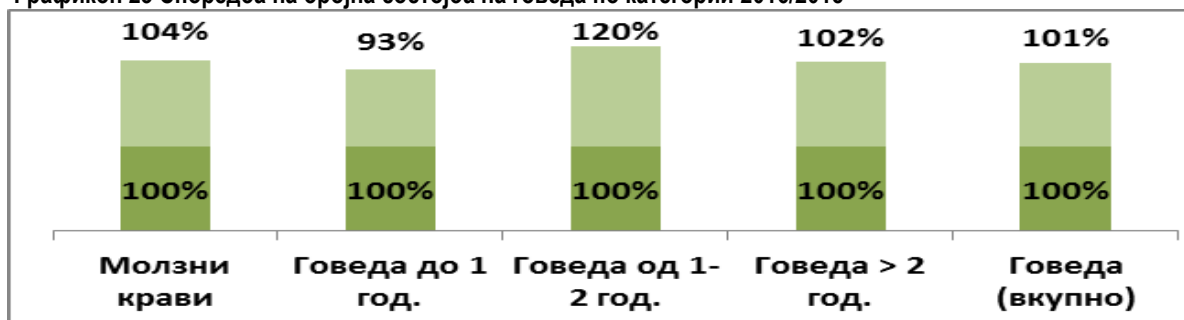
Расната структура во 2016 година не е значително променета во однос на минатата година, која главно ја сочинуваат холнштајн-фризиска раса (претежно за млеко), буша (автохтона раса која се користи за млеко, месо и во исклучителни случаи за работа во тешко достапните подрачја), сименталска раса (млеко/ месо), монтафонска раса (млеко/месо) и оберталска раса (млеко/месо).

Општата структура на одгледувачите на говеда проценета е на следниов начин:

1. Традиционални фармери, кои одгледуваат нископродуктивни 1-3 крави со ниско годишно производство на млеко од 2-3 илјади литри/крава. Ниската продуктивност се јавува поради несоодветните услови на одгледување, како и слабиот квалитет на добиточна храна. Овој тип на производители не претставува солидна основа за идното пазарно производство.

2. Семејни фарми, кои имаат 5-20 крави со годишно производство на млеко од 4-5 илјади литри/крава просечен принос. Најчесто тие се мешани фарми кои треба да претставуваат една основа за развој на говедарството.
3. Специјализирани фарми, со повеќе од 20 крави со висока продуктивност и годишно производство на млеко од над 5 илјади литри/крава. Бројот на ваквите типови на фарми е мал (само 3% од фармите). Фарми со повеќе од 50 грла се само 1% од вкупниот број. Тие треба да бидат носители на производство на квалитетен генетски материјал за преостанатите фарми (репродуктивни центри).

Графикон 23 Споредба на бројна состојба на говеда по категории 2016/2015

Извор: ДЗС, 2017

Говедарството како гранка во 2016 година се карактеризира со благо зголемување на бројната состојба во споредба со 2015 година со мали промени по одредени категории на говеда претставени во графиконот погоре, од каде се гледа зголемување на бројот на молзни крави за 4% или за околу 4.669 грла, намалување на категоријата на говеда до 1 години за 7%, зголемување на кај говедата од 1-2 година за 20% како и категоријата на говеда постари од 2 год. за 2% или целосно сточниот фонд на говеда е зголемен за 1.326 грла или 1% во споредба со 2015 година.

Табела 30. Бројна состојба на говеда и производство на млеко и месо, 2016 година

Бројна состојба					Производство		
Вкупно говеда	Молзни крави	Говеда до 1 год.	Говеда од 1-2 год.	Говеда над 2 год.	Просечна млечност по молзна крава (литри)	Производство во на кравјо млеко (илјади литри)	Производство на говедско месо (тони)
254.768	132.332	66.427	20.702	167.639	3.046	403.044	3.962

Извор: ДЗС, 2017

Производството на говедско месо е намалено за 23% или за 913 тони во споредба со 2015 година. Домашното производство на говедско месо делумно ја задоволува домашната побарувачка, така што потребите во најголем дел се надоместуваат преку увоз.

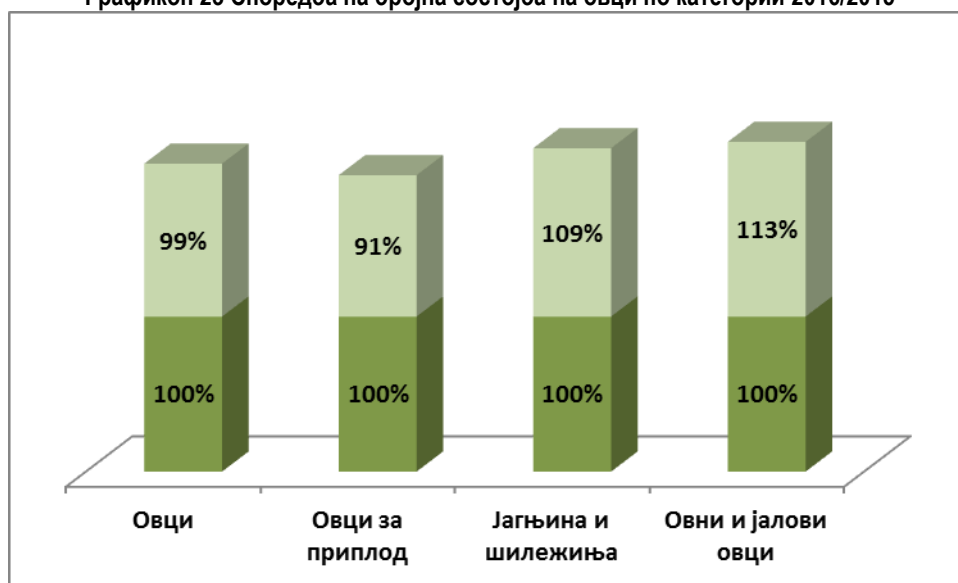
2.2. Овчарство

Еколошките чисти зони и пространи пасишта кои зафаќаат повеќе од половината од вкупното земјоделско земјиште претставуваат одлична основа за развој на овчарството. Овчарството во голема мерка се базира на мали индивидуални и семејни фарми со големина на стадо од 20 до 200 овци, а поретко со над 300 со комбинирана производна насока (млеко, месо и волна). Околу 95% од молзните овци се одгледуваат од страна на индивидуални земјоделски стопанства.

Расната структура на популацијата на овци во Република Македонија воглавно се состои од расата оплеменета „праменка“, застапена со „овчеполски сој“ и „шарпланински сој“. Во последно време се зголемува

бројноста на мелезите од расите „виртемберг“ (за производство на месо) и „аваси“ (за производство на млеко). Со оглед на доминантната можност за извоз на јагнешко месо, традиционално не постои јасно дефинирана производствена ориентација (месо–волна наспроти млеко-месо).

Графикон 23 Споредба на бројна состојба на овци по категории 2016/2015

Извор: ДЗС, 2017

Во 2016 година вкупниот број на овци изнесува 723.295 грла што претставува благо намалување од околу 10.215 грла во споредба со минатата година (-1%). Истовремено се бележи намалување на бројот на овци за приплод за околу 51.240 грла или 9%, пропратено со зголемување на категоријата на јагњина и шилежиња за 9% или околу 9.755 грла.

Генерално бројната состојба на овчарството покажува една стабилна структура од околу 740.000 овци, со нормален обрт на стадо и преминување од една во друга категорија на овци.

Табела 31. Бројна состојба на овци и производство на млеко, месо и волна

Бројна состојба на овци	
Овци	723.295
Молзни овци	529.600
Број на стрижени овци	547.803
Јагњина и шилежиња	123.426
Овци за приплод	555.932
Овни и други јалови овци	43.937
Производство на млеко, месо и волна	
Производство на овчо млеко (во илјади литри)	41.066
Просечна млечност по молзна овца (во литри)	78
Производство на овчо месо (во тони)	3.737
Производство на волна (во тони)	851
Просек по стрижена овца (во kg)	1,6

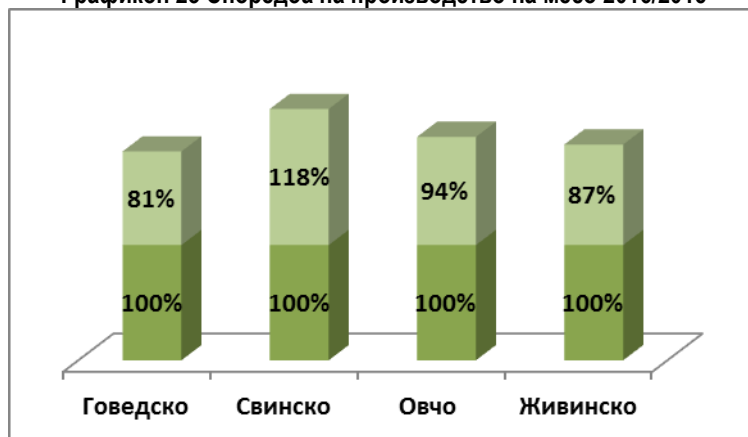
Извор: ДЗС, 2017

Вкупното производство на овчо млеко во 2016 година изнесува 41.066.000 литри и претставува зголемување од околу 1% во однос на претходната година пред се како резултат на зголеменото просечно производство на млеко по молзна овца за 1л/грло.

Најголем дел од овчото млеко се преработува во бело овчо сирење (од типот на фета) кое се продава на домашниот пазар, но и мали количества се извезуваат во соседните земји. Други домашни млечни производи се овчи кашкавал, кисело млеко и сурутка. Млечните овчи производи имаат добар извозен потенцијал поради ниските производствени трошоци и високиот квалитет. Сепак, слабата производствена технологија како и недоволната хигиена и примена на стандардите за квалитет, претставуваат значителен недостаток за развој на овие производи.

Во 2016 година вкупното производство на волна изнесува 851 тони, со просечно производство од 1,6 кг по овца.

Графикон 23 Споредба на производство на месо 2016/2015

Извор: ДЗС, 2017

Производството на месо во 2016 година изнеува 21.994 тони, што претставува зголемување од околу 3% во споредба со 2015 година. Ова незначително зголемување пред се се должи на згоеменото производство на свинско месо за 1.960 тони или 18% во споредба со 2015 година. Кај говедското месо продолжува трендот на намалено производство за 19% или 913 тони, додека кај живинското месо се бележи намалување за 13% или 220 тони. Република Македонија е нето извозник на јагнешко месо. Во 2016 година од РМ се извезени 2.532 тони на јагнешко и овчо месо, што претставува зголемување за 169 тони или за околу 7,2% во споредба со 2015 година.

2.3. Козарство

Во 2016 година регистрирани се 101.669 грла кози што претставува зголемување за 13.605 грла или околу 15% во споредба со 2015 година.

Козарството како сточарска гранка најзастапено е кај индивидуалните земјоделски стопанства (со околу 98%). Расниот состав на козите главно е од типот на балканска коза со изразено присуство на мелези од санската раса, но има и козарски фарми кои располагаат со подобрен расен состав од расата на алпина.

Вкупното производство на козјо млеко во 2016 година изнесува 19.337.000 литри. Просечниот принос на млеко на козите е 276 литри по молзна коза

Бројот на одгледувачите на кози се зголемува во резултат на побарувачката на пазарот за козјо млеко и заради неговата профитабилност. Сепак, главните проблеми со кои се соочува оваа конкурентна гранка во развој се недостатокот на примена на техничко-технолошките решенија на фармите и генерално недоволното искористување на достапните природни и други ресурси во оваа индустрија.

Пазарот за козјо млеко сè уште е слабо развиен. Цената на козјото млеко е половина од цената на овчото млеко (т.е. скоро еднаква со цената на кравјото млеко), па поради тоа, многу од фармерите на овци го мешаат козјото со овчото млеко.

Поради релативно високите цени на преработките од козјо млеко, сè повеќе фармери се опремуваат со објекти за преработка на ниво на фарма со цел производство на специјални видови на козјо (или мешано) сирење.

Производството на козјо месо, кое во најголем дел е јарешко, нема некое поголемо економско значење.

2.4. Свињарство

Согласно податоците на ДЗС регистрирани се 174.586 грла свињи, што претставува зголемување за околу 6% или 9.533 грла во споредба со 2014 година.

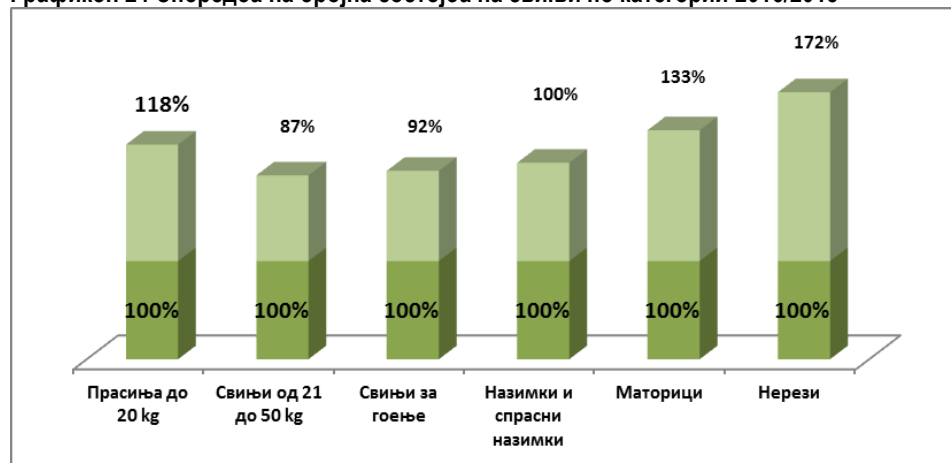
Табела 31 Бројна состојба на свињи

Категорија	2016
Прасиња до 20 kg	69.332
Свињи од 21 до 50 kg	34.127
Свињи за гоеење	70.628
Назимки и спрасни назимки	5.778
Маторици	21.706
Нерези	1.177
Вкупно свињи	202.758

Извор: ДЗС, 2017

По однос на расовиот состав застапени се ландрасите (белгиски, дански, шведски и германски) како и голем јоркшир и дурок.

Графикон 24 Споредба на бројна состојба на свињи по категории 2016/2015

Извор: ДЗС, 2017

Свињарството во 2016 година се карактеризира со зголемена бројна состојба за околу 3.8% или 7.315 грла од сите категории, кое пред се се должи на зголемениот број на свињи на маторици за 33%, како и прасиња до 20 кг. за 18%, додека бројот на свињи од 21 до 50 кг е намален за 13% и бројот на свињи за гоеење за 8% во споредба со 2015 година.

Проценето е дека голем дел од домашните потреби за сурово свинско месо се покриват од домашно производство. Недостатокот на свинско месо на домашниот пазар и месопреработувачката индустрија се покрива со увоз на свежо, разладено или замрзнато свинско месо.

2.5. Живинарство

Вкупниот број живина во 2016 година изнесува 1.761.145 броја, од кој на кокошки носилки отпаѓа 1.352.564 грла или 77%. Бројот на живина во 2015 година е намален за 178.134 броја или 9% во споредба со 2014 година. Околу 74% од живината е застапена кај индивидуалниот сектор.

Табела 31 Број на живина и производство на јајца

Показател	Вкупно	Индивидуален сектор	Деловни субјекти
Број на живина	1,761,145	1,304,658	456,487
Живина од сите видови	1,761,145	1,304,658	456,487
Кокошки носилки	1,352,762	929,387	423,177
Гоени пилиња	311,809	29,339	282,470
Производство на јајца			
Производство на јајца (во илјада парчиња)	177.522	109,977	93,406
Просек по кокошка (во парчиња)	131	118	221

Извор: ДЗС, 2017

Производството на јајца е примарна активност на македонската живинарска индустрија. Околу 33% од вкупниот број на носилки отпаѓа на деловните субјекти (големите фарми) кои во просек имаат 80 - 100 илјади носилки и просечно производство од 221 јајца/носилка. Останатиот број, отпаѓа на индивидуалните земјоделски стопанства со просечно производство од 118 јајца/носилка.

Производството на пилешко месо се базира главно од колење на кокошки-бројлери. Бројлерското производство во РМ е во почетен стадиум каде се прават обиди за заживување на овој вид на живинарско производство. Незначителното бројлерско производство повлекува одлевање на големи девизни средства за увоз на разладено свежо и замрзнато пилешко месо.

Графикон 25 Споредба на живинарско производство 2016/2015

Извор: ДЗС, 2017

Согласно податоците на ДЗС вкупниот број на кокошки носилки во 2016 година е во рамки на бројната состојба од минаната година. . Производството на јајца во 2016 година е намалено за околу 15% или за 25.861 броја, кое пред се се должи на намаленото просечно производство по носилка за околу 15%.

Последниве години тренд во живинарската индустрија претставува одгледување на ноеви, дејност која се уште е во зародиш.

2.6. Пчеларство

Пчеларството во Република Македонија претставува важна гранка во прв ред поради големото биолошко значење на медоносните пчели при опрашување на ентомофилните растенија (пред сè овошните култури), но секако и поради производството на пчелни производи (мед, восок, полен, прополис, матичен млеч и пчелин отров). Најзастапен подвид медоносна пчела е *apis mellifera macedonica* (16%) пред *apis mellifera ligustica* (13%), потоа *apis mellifera carnica* (10%), *apis mellifera mellifera* (5%) и *apis mellifera caucasica* (5%), додека преостанатиот процент (51%) припаѓа на популацијата на нови генетски форми (вкрстоски) кои не соодветствуваат со расните стандарди.

Табела 32 Број на пчелни семејства и производство на мед

Ставка	2012	2013	2014	2015	2016
Пчелни семејства	52.897	68.294	73.868	73.960	81.476
Производство на мед (во тони)	603	784	723	688	834
Просек по пчелно семејство (во kg)	11	11,5	10,0	9,0	10,0

Извор: ДЗС, 2017

Бројот на пчелни семејства во 2016 година изнесува 81.476, што претставува зголемување за околу 10% или за 7.516 пчелни семејства. Целокупното пчеларско производство е застапено во индивидуалниот сектор, каде што се остварува во просек 10 кг. мед по пчелно семејство. Годишното производство на мед во 2016 година изнесува околу 834 тони, што претставува зголемување за 146 тони или 21 % во споредба со 2015 година, што се должи на зголемениот број на пчелни семејства и незначителното зголемување на производството на мед по пчелно семејство.

Графикон 26 Споредба на пчеларско производство 2015/2016

Извор: ДЗС, 2017

Просечното годишно производство по пчелно семејство е ниско во споредба со производството од други држави, а се должи на апитехничките, одгледувачко-еколошките и на генетските фактори. Скоро целокупното производство на мед се конзумира на домашниот пазар.

2.7. Одгледување на полжави

Одгледувањето на полжави, како облик на диверзификација на земјоделското производство во руралните средини, претставува добра основа на генерирање на дополнителни приходи на семејните земјоделски стопанства, пред сè поради тоа што овој тип на земјоделско производство може да се организира на ограничена (мала) земјоделска површина, мали се инвестициски вложувања, побарувачката од година во година се зголемува особено на странските пазари како и загарантирана откупна цена преку договори.

3. Политика на квалитет и органско земјоделство

3.1. Политика за квалитет

Во однос на заедничката организација на пазарите на земјоделските производи од растително и животинско потекло, како и растенија и производи од растително потекло: жита и ориз, сточна храна и свежо овошје и зеленчук, како и производи од животинско потекло: говедско и телешко месо; живина и јајца; свинско месо, овци и кози, месо, млеко и производи од млеко и мед и други пчеларски производи се регулирани со Законот за квалитетот на земјоделските производи ("Службен весник на РМ" бр.140 / 2010, 53/2011 55/2012 и 106/13).

Прописите се целосно усогласени со прописите за квалитет во ЕУ, особено во врска со поставување и контрола на минималните стандарди, маркетинг на производи, информации за потрошувачите и пазарниот информативен систем.

Со спроведување на регулативата во форма на подзаконските акти, донесени се акти за следните групи на производи и тоа за: јајца и живина (6 подзаконски акти), житарици и ориз (8 подзаконски акти), овошје и зеленчук (3 подзаконски акти), свинско месо, овчо месо и козјо месо (8 подзаконски акти), млеко и млечни производи (5 подзаконски акти), мед и производи од пчели (3 подзаконски акти), храна за животи (3 подзаконски акти) и брашно (8 подзаконски акти).

Еден од приоритетите на МЗШВ е да ја спроведува регулативата поврзана со сирово млеко и пазарот на млеко во однос на квалитетот. Врз основа на работата на засегнатите страни и групи, измените и дополнувањата на Законот за квалитет на земјоделски производи беа предложени, а подоцна во 2016 година беа донесени во врска со воспоставување на системи за контрола на квалитетот на млекото, особено во однос на:

- Градење на систем за обука на контролори вработени во млекарници за земање мостри на млеко за контрола на квалитет.
- Овластување на институцијата за да спроведе обука на контролорите и нивно добивање сертификат. Одлучи да започне пилот проект за земање примероци од млеко за проверка за квалитет на млекото во најголемата млекарница во Македонија.
- Овластување на лаборатории кои ќе вршат анализа за утврдување на квалитетот на суровото млеко со цел земените примероци да се види дали ги исполнуваат условите предвидени со Законот за квалитет на земјоделски производи.
- Анализа за пронаоѓање прифатлив систем за контрола на квалитет и вреднување на млекото по однос на квалитет од засегнатите страни во синџирот (млеко, лаборатории за млеко).

Во однос на класирањето на земјоделски производи во согласност со Законот за квалитетот на земјоделските производи ("Службен весник на РМ бр. 140/2010, 53/2011, 55/2012, 106/13, 116/15, 149/15 и 193/15"), спроведувањето на одредбите кои се однесуваат на класификација се целосно имплементирани во однос на регулирање на пазарот на јајца и живина, пазарот на жито, ориз и брашно, делумно спроведени во делот на регулирање на пазарот на млеко, свежо овошје и зеленчук и пазарот на месо.

Уредувањето на пазарите во голема мера зависат од исполнувањето на потребните институционални и инфраструктурни услови. Што се однесува до тоа, Министерството иницираше постапка за овластување на лаборатории за анализа на квалитет на: житарици и ориз, брашно и млеко. Министерството овласти три лаборатории за контрола на квалитетот на брашното.

Врз основа на Правилникот за земјоделски информативен систем (Службен весник на Република Македонија број 79/09), МЗШВ спроведува континуирано собирање на податоци за пазарот и следење на развојот на пазарите за потребите на министерството и имплементацијата на политиките. Некои производи линии во рамките на системот за ЗПИС се класифицираат и оценуваат како што е пропишано во Законот за квалитет на земјоделски производи.

Бидејќи во изминатиот период беше постигнат позначителен напредок во спроведувањето на пазарни стандарди како дел од пакетот на ЗПО, и со ефикасна организација на администрација, градење на нејзиниот капацитет, како и поддршка за уредување на пазарите преку операторите се постигнаа минималните стандарди за квалитет на производите во следните потсектори: овошје и зеленчук, млеко,

свинско месо и живина), се планира да се обезбеди преку договор за услуги во износ од 500.000€ во рамките на ИПА II 2016 програма.

Согласно планираните активности, Секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи при МЗШВ, кој е задолжен за спроведување на одредбите од глава III од законот - Заштита на квалитетот на земјоделските и прехранбените производи со заштитена ознака за квалитет, ги изработи измените и дополнувањата на Законот за квалитетот на земјоделските производи и истите се објавени во Службен весник на РМ бр. 93/16 година.

Во 2016 година, се донесени и подзаконските акти кои произлегоа од измените и дополнувањата, а се однесуваат на водењето регистри за заштитени ознаки и регистри за корисниците на заштитените ознаки. Со донесувањето на овие акти целосно е формирана законската рамка за заштита на квалитетот на земјоделските и прехранбените производи со заштитена ознака за квалитет. Во периодот од февруари до јуни 2016 година, претставници од Секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи остварија неколку средби со заинтересирани земјоделски задруги или здруженија на производители со цел да се информираат дека непречено можат да аплицираат за заштита на квалитетот на нивните производи и дека трошоците за заштита се драстично намалени односно дека нема да претставуваат значаен дополнителен финансиски товар. Една од најважните цели на средбите беше производителите да разберат дека економскиот бенефит од заштитата на квалитетот на нивните производи е далеку поголем од иницијалните трошоци

Согласно Законот за квалитетот на земјоделските производи до сега е поднесено едно барање за заштита на земјоделски и прехранбен производ со ознака за потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет и тоа за „ОХРИДСКА ЦРЕША“

Формирана е стручна комисија за спроведување на постапка за регистрирање на заштитена географска ознака - Охридска Цреша.

По одлука од стручната комисија се изработи и донесе решение за добивање на заштитен земјоделски производ со географска ознака.

Со цел поттикнување на производителите и преработувачите да спроведуваат заштита на квалитетот на своите производи предвидени се мерки за финансиска поддршка од „Програмата за финансиска поддршка за земјоделство“ за 2016 и 2017 година, преку спроведување на јавен повик за користење на мерката кофинансирање на 50% од трошоците во процесот на заштита на квалитетот и поддршка на производителите кои користат заштитени македонски називи. Со 80% ќе се покриваат трошоците направени за воведување на заштитна ознака за квалитет, за изработка на елаборат на производот, анализи, трошоци за контрола и верификација за соодветноста на елаборатот со производот се очекува да се изработат пет нови елаборати за заштита на земјоделски и прехранбени производи со ознака за потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет.

3.2 Органско производство

Со цел поголема усогласеност со ЕУ Регулативите за органско производство, донесен е Законот за изменување и дополнување на законот за органско земјоделско производство (Службен весник на Република Македонија бр.132/2016), во согласност со изработените предлог измени во рамките на Твининг проектот за органско земјоделско производство и заштита на квалитетот на земјоделските производи.

Финансиската поддршка на органското производство продолжува и во 2016 година, согласно Националната програма за земјоделство и рурален развој 2014 – 2017 во рамки на која органското земјоделско производство се поддржува со повисоки директни плаќања во споредба со конвенционалното производство.

Освен утврдената поддршка, која е 30% повисока од висината на директните плаќања за конвенционалното производство, како во 2015 така и во 2016 година се реализираа мерки на поддршка со дополнителна поголема висина како што се: 50% за полјоделски култури, сточарско и пчеларско производство, 70% за овоштарство и лозарство и 100% за градинарско производство, како и покривање на 50% од трошоците за сертификација на органското производство.

Согласно Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2016 година, се одвоени 50.000.000 денари за финансиска поддршка за органските фармери и сите други субјекти вклучени во системот на органското земјоделско производство.

Во последните години се забележува тренд на пораст во органското производство, како во обработливите површини сертифицирани за органско производство, така и во бројот на субјекти.

Во 2015 и 2016 година, вкупно сертифицирано растително органско земјоделско производство во Република Македонија и број на оператори е како следи:

Табела 33 Капацитети под органско земјоделско производство и број на оператори

Година	Вкупно сертифицирана производан површина	Број на оператори
2015	2.631,96	481
2016	3.239,88	533

Извор МЗШВ, 2017

Табела 34 Преглед на растително и сточарско производство

Растително органско производство						
Култура	2015			2016		
Вид/култура	Во преод (ха)	Органско (ха)	Вкупно (ха)	Во преод (ха)	Органско (ха)	Вкупно (ха)
житни	187,29	417,13	604,42	358,82	579,58	938,40
фуражни	231,65	745,68	977,33	209,60	539,38	748,98
индустриски	-	-	-	-	-	-
маслодајни	82,7	20,86	103,56	10,00	32,84	42,84
овошни	220,28	179,91	400,19	178,01	244,13	422,14
лозови	49,71	26,68	76,39	11,29	6,25	17,54
градинарски	42,36	41,52	83,88	53,23	39,94	93,17
угар	103,28	539,01	642,29	171,69	230,45	402,14
Сточарско органско производство						
	2015			2016		
Вид животно	во преод	органско	вкупно бр	во преод/ха	органско	вкупно бр
говеда	1.606	1.574	3.180	1.594	1.723	3.317
овци	34.243	35.764	70.007	32.577	46.087	78.664
кози	1.235	2.777	4.012	1.278	2.864	4.142
Пчеларско производство						
Пчелни семејства	2015			2016		
	во преод	органско	вкупно бр	во преод/ха	органско	вкупно бр
	1.366	5.566	6.932	2.132	5.628	7.760

Извор МЗШВ, 2017

Податоците прикажани во табелите се базираат на евиденцијата за органското производство која се води во Одделението за органско производство (Сектор земјоделство) врз основа на доставени податоци во годишните извештаи од страна на контролните сертификациски тела.

Во растителното органско производство во 2016 година водечка култура се житните култури, па следат фуражните, овошните, градинарските, маслодајните и останати култури.

Во сточарското органско производство водечка гранка е овчарството и според состојбата во 2015 година - вкупен број изнесува 77.199 а во 2016 година вкупен број на сточарското производство изнесува 86.123.

Број на пчелни семејства во 2015 година – 6.932 пчелни семејства и во 2016 година, пчеларското органско производство бележи пораст на пчелни семејства со вкупен број од 7.760.

Во текот на 2016 година се реализираше Национална кампања за зголемување на свеста на граѓаните за користење на органската храна, преку промоција на националното лого за органски производ, со цел да стане препознатливо од страна на потрошувачите и стекнување на доверба дека означениот органски производ е навистина произведен согласно сите стандарди и строги правила на производство и дека зад него стои министерството како гаранција за неговото органско потекло.

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во соработка со Организацијата на потрошувачите на Република Македонија (ОПМ), спроведе проект за мотивирање на потрошувачите

да прават подобар избор на пазарот на храна со земање предвид на последиците врз животната средина. Во месец октомври 2016 година се промовираше порталот: <http://organskisvet.mk>, кој овозможи влијание на потрошувачката на органската храна во Република Македонија. Во соработка со Државната фитосанитарна лабораторија се спроведоа регионални презентации на конвенционалните и органските земјоделски производители на тема „ Употреба на дозволени средства за заштита на растенијата во органското земјоделско производство” .

Системот за контрола и сертификација во органското земјоделско производство во Република Македонија го спроведуваат две овластени сертификациски тела (Балкан Биосерт и Про Церт), за вршење на стручната контрола во органското земјоделско производство, а надзорот врз целиот систем на органско земјоделско производство го врши Државниот инспекторат за земјоделство и Агенцијата за храна и ветеринарство.

4. Рибарство

Вкупното производство на риби во Република Македонија се однесува на уловот од стопанскиот риболов на риболовните води и аквакултурното производство.

Рибите од риболовните води за вршење стопански и организирање рекреативен риболов (освен од водите за кои постојат посебни акти за забрана) се даваат на користење за вршење стопански риболов и организирање рекреативен риболов, по пат на концесија за период од 6 години согласно одредбите од Законот за рибарство и аквакултура („Службен весник на Република Македонија“ број 07/08, 67/10, 47/11, 53/11, 95/12, 164/13, 116/14, 154/15, 193/15 и 39/16). Аквакултурното производство го вршат одгледувачи на риби во рибнички капацитети кои се регистрирани во Регистар на одгледувачи на риби кој се води во министерството.

Производството на поважните видови риби од регистрираните субјекти во аквакултурата и производството од улов при вршење на стопански риболов според евиденциите на министерството за 2014, 2015 и за 2016 година е како следи:

Табела 35 Производството на поважните видови риби

Вид риба	2014*	2015*	2016*
	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.
Пастрмка	834.456	822205	1.142.840
Крап	355.442	381400	513.819
Сом	5.187	521	3.207
Јагула	3.869	794	905
Други	124.621	106005	130.953
Вкупно	1.323.575	1.310.131	1.791.724

Извор : МЗШВ, 2016

Податоците прикажани во табелата се базираат на евиденцијата за производство на риби која се води во Одделението за рибарство (Сектор земјоделство) врз основа на доставени податоци од рибничките капацитети кои се запишани во регистарот на одгледувачи на риби заклучно со декември 2016 година (вкупно 106) и евиденцијата за улов на риба доставена од концесионерите на рибите за вршење стопански риболов. Во аквакултурното производство, најзначајно е производството на пастрмка и крап. Порај овие видови, во рибничките капацитети се произведуваат и сом, амур и толстолобик. Со вршење стопански риболов покрај пастрмката и крапот како позначајни економски видови се изловуваат и јагулата, сомот, црвеноперката, белвицата, кострешот линишот и други .

Покрај аквакултурното производство и стопанскиот риболов, се проценува дека со вршење рекреативниот риболов на годишно ниво се изловуваат околу 120 до 140 тони од сите видови риби.

За целите на следење на производството и прометот на порибителниот материјал во Одделението за рибарство и аквакултура се води регистар на репроцентри за производство на порибителен материјал наменет за порибување на риболовните води во кој до 2016 година се запишани 5

субјекти. Заклучно со декември 2016 година година во регистарот на одгледувачи на порибителен материјал наменет за порибување на рибници се евидентирани 35 субјекти.

Според официјалната статистика, просечно домаќинство во Република Македонија во изминатиот период конзумира околу 20 кг риба и рибни производи (што резултира во околу 5-7 кг годишна потрошувачка по глава жител).

Трговската размена со групата на риби и производи од риби ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи во предвид дека земјата нема излез на море. Учеството на увозот на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2016 година беше 1,2%.

Увозот на риби и производи од риби во периодот 2015-2016 година во земјите членки на ЕУ е како следи:

Табела 36 Увоз на риби и производи од риби во периодот 2015-2016

		МК Увоз од ЕУ-28					
Тариф. ознака	Наименување	2015			2016		
		Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност	Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност
1604	Приготвени или конзервирани риби; кавијар	695	2.512	55,4%	547	2.068	47,2%
1605	Черупкари, мекотелци и други видови безрбетници, приготвени или конзервирани	49	318	7%	3	23	0,5%
0303	Риба, замрзната	680	710	15,7%	652	770	17,6%
0302	Риби, свежи или разладени	131	770	17%	223	1.198	27,4%
0307	Мекотелци со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	14	76	1,7%	10	55	1,3%
0306	Черупкари со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	6	61	1,3%	5	54	1,2%
Вкупно увоз на риби и рибни производи		1.525	4.535	100%	1.492	4.377	100%

Извор : МЗШВ, 2017

Извозот на риби и производи од риби во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 за 2016 учествува со 0,0,5% (исклучиво заради извозот на полжави свежи или конзервирани – тарифен број 0307 60 90 и 1605 58 00 00).

Извозот на риби, производи и преработки од риба во периодот 2015-2016 година во земјите членки на ЕУ е како следи:

Табела 37 Извоз на риби и производи од риби во периодот 2015-2016

		МК Извоз во ЕУ-28					
Тариф. ознака	Наименување	2015			2016		
		Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност	Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност
1605580000	Полжави други освен морски полжави, преработени или конзервирани	211	1.219	99,6%	42	70	56%
0307 60	Полжави, други освен морски полжави	8	5	0,4%	56	55	44%
Вкупно Извоз на риби и рибни производи		219	1.224	100%	98	125	100%

Извор : МЗШВ, 2017

5. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

5.2. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи

Процесот на трговска интеграција на Република Македонија започна по нејзиното осамостојување. Процесот на трговска интеграција на Република Македонија може да се подели на регионална, глобална и Европска интеграција. Процесот на регионална интеграција е означен со низата Договори за слободна трговија (ДСТ) со земјите од регионот. Глобалната интеграција ја означил влезот на Република Македонија во Светската трговска организација во 2003 година, додека процесот за Европската интеграција е дефиниран со Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Еден од принципите на системот на СТО е земјите да ги намалат трговските бариери и да дозволат трговијата да се одвива послободно. Република Македонија при преговорите во СТО се согласи на значителна либерализација кај најголем дел од производите, додека за земјоделските производи царинската заштита е задржана на задоволително ниво, поради значењето на земјоделскиот сектор. Како најчести форми за постигнување на понатамошна трговска либерализација се: формирање на преференцијални трговски договори, слободни трговски зони, царински униии и заеднички пазар (common market на пр. ЕУ).

Главни цели на регионалните договори за слободна трговија се стимулирање на растот на домашната економија, преку :

- подобар пристап на пазарот на националните извозни производи во други земји;
- привлекување и зголемување на странските директни инвестиции како и модерна технологија како придружен елемент на инвестициите
- зголемување на продуктивноста на производството и конкуренцијата како на домашниот, така и на странскиот пазар.

Договорот за Слободна трговија со Европската Унија е најзначаен преференцијален договор, поради обемот на трговската размена меѓу Република Македонија и ЕУ. Врз основа на трговскиот договор повеќето бариери за влез на македонските земјоделски производи беа отстранети, освен за вино, „baby beef“ говедско месо, шеќерот и риби и рибни производи, за кои се договорени царински квоти или постепена либерализација. Од друга страна Република Македонија, за влез на земјоделско-прехранбените производи со потекло од ЕУ:

- ги укина царинските стапки за производите кои се дефинирани како нечувствителни,
- за високо чувствителните производи договорена е примена на максимална царинска заштита, а за дел од нив се договорени бесцарински квоти.

Членот 35 на Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) пропишува дека во случај кога трета земја која пристапува кон Европската унија "консултации ќе се одржат за да се обезбеди дека се води сметка за заедничките интереси на Заедницата и Република Македонија во овој договор".

На 1-ви јули 2013 година Хрватска стана дел од Европската унија.

Консултациите предвидени во член 35 од ССА започна во декември 2012 година. Беа организирани три рунди на консултации меѓу декември 2012 и април 2013 година.

Врз основа на договореното, Протоколот кон ССА, со размена на писма, беше парафиран од двете страни во октомври 2013 година. Протоколот со Одлука на Владата на Република Македонија беше објавен во "Службен весник на Република Македонија бр.185/2013" и од македонска страна влезе во негова примена, со Одлуката на Советот на Европската унија (2014/665/EU) од 18.02.2014, од страна на Европската унија беше објавени во „Службен весник бр L276/3 и влезе во негова примена на 18.09.2014 година.

Како дел од трговските интеграции поврзани со процесот на пристапување на Република Македонија кон ЕУ, е и членството во Централно европскиот договор за слободна трговија – ЦЕФТА, како средство за регионална соработка и доказ за политичката и организациона зрелост на земјите претенденти за влез во ЕУ.

ЦЕФТА Договорот беше ратификуван на 19-ти декември 2006 година во Букурешт Романија.

5.2.1 Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи

Во 2016 година, вкупната трговска размена (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) (извоз + увоз) во споредба со 2015 година е зголемена за 6,2%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2016 година во споредба со 2015 година, беше зголемен за 6,8%, вкупниот увоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2016 година во споредба со 2015 бележи зголемување од 5,7%. Извозот на земјоделско-прехранбените производи во 2016 година во споредба со 2015 е зголемен за 9% (од €486,7 милиони во 2015 на €530,5 милиони во 2016), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2016 година во споредба со 2015, е зголемен за 2,4% (од €700,6 милиони на €718 милиони).

Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот извоз на Република Македонија во 2016 година е на истото ниво во однос на учеството во 2015 година и изнесува 12,25%, додека учеството на увозот земјоделско-прехранбени и рибни производи бележи намалување во вкупниот увоз на Република Македонија, и изнесува 11,76%.

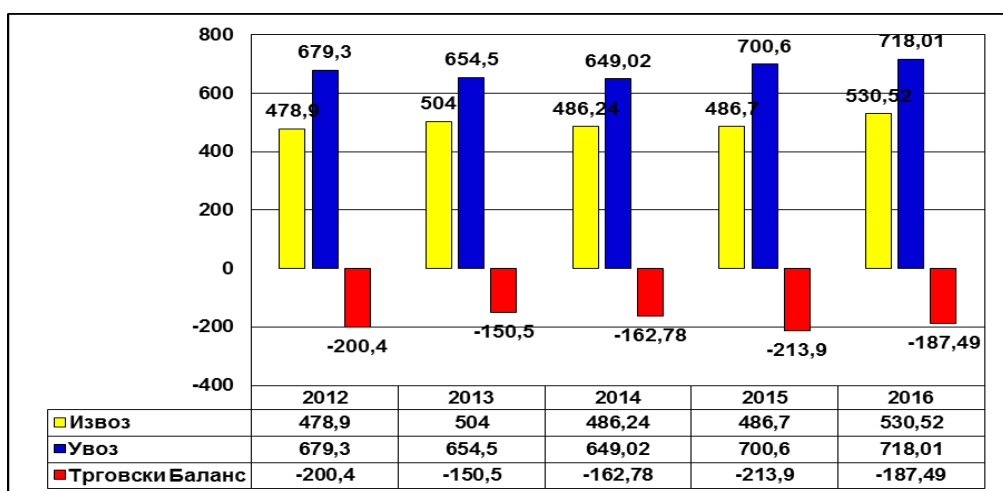
Трговскиот дефицит во 2015 година бележи пораст од 31,4% и изнесуваше €213,9 милиони, додека во 2016 година трговскиот дефицит бележи намалување од 12,3% и изнесува €187,5 милиони.

Табела 38: Вкупна трговска размена и трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2011-2016 (во милиони €)

Ставка		Вкупна трговија (индустриски + земјоделски производи)	Трговија со земјоделско- прехранбени и рибни производи	Учество на земјоделско- прехранбени и рибни производи во вкупната трговија
2012	Извоз	3.113,52	478,93	15,38%
	Увоз	5.061,76	679,36	13,42%
	Баланс	-1.948,25	-200,43	10,28%
2013	Извоз	3.211,80	504	15,69%
	Увоз	4.968,40	654,5	13,17%
	Баланс	-1.756,60	-150,5	8,57%
2014	Извоз	3.722,95	486,24	13,06%
	Увоз	5.484,96	649,02	11,83%
	Баланс	-1.762,01	-162,78	9,24%
2015	Извоз	4.051,23	486,7	12,01%
	Увоз	5.776,93	700,6	12,13%
	Баланс	-1.725,70	-213,9	12,39%
2016	Извоз	4.329,27	530,52	12,25%
	Увоз	6.106,73	718,01	11,76%
	Баланс	-1.777,46	-187,49	10,55%

Извор: Државен завод за статистика

Графикон 27: развој на Македонската тртговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2012-2016 (во милиони €)

Извор: Државен завод за статистика

5.2.2 Најзначајни партнери на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2016 година

Со влегувањето на Република Хрватска, како еден од најзначајните партнери на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени производи, во Европската унија, дефинитивно најзначајниот партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи и во 2016 година е Европската унија 28.

Вкупна вредност на трговската размена со ЕУ-28 со земјоделско-прехранбени производи во 2016 година (извоз+увоз) изнесува €613,8 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз на овие производи во 2016 година изнесува 48,8%, додека учеството на увозот од ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2016 година изнесува 49,5%.

Втор најзначаен партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи, во 2016 година, се земјите членки на ЦЕФТА 2006, со вкупна вредност на трговската размена (извоз+увоз) од €376,9 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот извоз на овие производи во 2016 година изнесува 33,6%, додека учеството на увозот од земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2016 година изнесува 27,6%. Најзначаен трговски партнер од земјите членки на ЦЕФТА 2006 е Србија со учество од 13,8% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 21,7% во вкупниот увоз на овие производи. Следи Босна и Херцеговина (со учество од 5,2% во вкупниот извоз и учество од 4,3% од вкупниот увоз) а во однос на извозот Косово треба да се смета за значаен партнер со учество од 8,3% од вкупниот извоз, додека останатите заедници членки на ЦЕФТА 2006 (Црна Гора, Молдова и Албанија) се со помало учество во трговската размена.

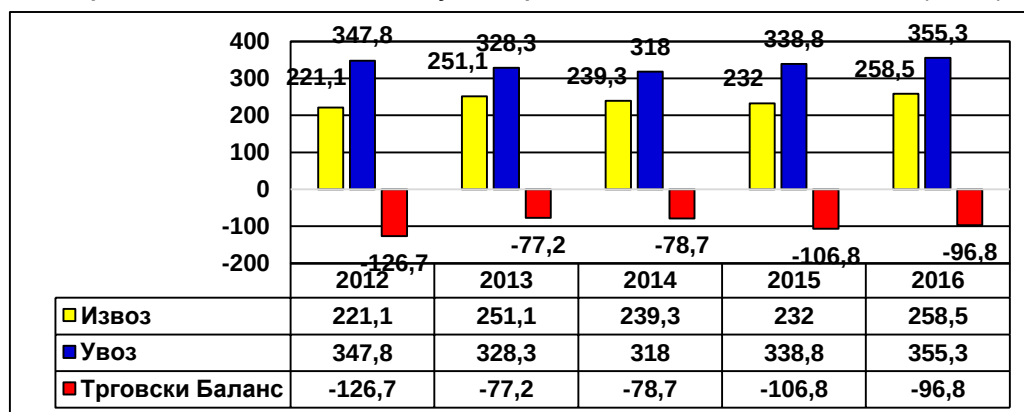
Исто така треба да се спомене и Турција која е земја кандидат за влез во ЕУ, со која Република Македонија има склучено Договор за слободна трговија и значаен трговски партнер на Република Македонија со учество од 0,5% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 3,2% во вкупниот увоз на овие производи. Најзначаен не Европски партнер во однос на извозот на земјоделско-прехранбени производи е САД, со учество од 6,2% од вкупниот извоз (заради големиот извоз на тутун). Во однос на увозот како најзначаен не европски партнер е Бразил со учество од 5,1% од вкупниот увоз, ова од причина што во 2016 година од Бразил се увезени големи количини на шеќер, живинско месо, говедско месо и кафе.

5.2.3 Трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи меѓу Република Македонија и ЕУ-28 во 2016 година

Трговската размена на Република Македонија со ЕУ-28 има просечно учество од околу 48% во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот

од 2012 до 2016 година. Во 2016 година учеството на извозот на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз изнесуваше 48,7%, додека учеството на ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи изнесуваше 49,5%.

Графикон 28: Преглед на податоците за извоз, увоз и трговски баланс со ЕУ-28 - 2012-2016 (мил. €)

Во периодот од 2012 до 2015 година, трговската размена со земјоделско-прехранбени производи меѓу Република Македонија и ЕУ-28 варираше, како во однос на извозот, така и во однос на увозот. Во 2016 година Македонскиот извоз на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 бележи зголемување за 11,4% (од €232 милиони во 2015, на €258,5 милиони во 2016), а увозот на овие производи бележи зголемување од 4,9% (од €338,8 милиони во 2015, на €355,3 милиони во 2016). Како резултат на ова, во 2016 година во споредба со 2015 година, бележиме намалување на трговскиот дефицит од 9,4% (од €106,8 милиони во 2015 на €96,8 милиони во 2016).

Најзначајна ЕУ дестинација за извоз на Македонските земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2016 година беше Германија со учество од 14,3% од вкупниот извоз во ЕУ-28, со следните производи: вино, тутун, зеленчук полуприготвен, конзервиран зеленчук, и некои други производи. Следна е Хрватска (со учество од 14,1% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со виното, бисквити и вафли, конзервиран зеленчук, тутун, како најзначајни извезени производи. Следи Грција (со учество од 13,3% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот, јагнешко месо, и различни видови на свеж зеленчук, како најзначајни извезени производи. Следна е соседна Бугарија (со учество од 10,7% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот, јаболка, свежи пиперки, како најзначајни извезени производи. Следна е Италија со учество од 9,6% од вкупниот извоз во ЕУ-28 и најзначајни извезени производи се: јагнешко месо, сушен зеленчук, печурки полуприготвени или конзервирани, зеленчук полуприготвен и конзервиран зеленчук и некои други производи. Потоа следи Белгија (со учество од 9,3% од вкупниот извоз во ЕУ-28), со тутунот како најзначаен извозен производ. Потоа е Романија (со учество од 7,1% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со бисквити и вафли, грозје, јаболки и зелка. Потоа е Полска со учество од 4,5%, Словенија со учество од 3,7% од вкупниот извоз во ЕУ-28, и тн.

Во однос на увозот во 2015 година, Бугарија, Германија Хрватска и Полска се јавуваат како најзначајни трговски партнери од ЕУ-28, со учество од 14,3%, 13,5%, 10,6% и 10% од вкупниот увоз од ЕУ-28. Најзначајни производи увезени од Бугарија се: масло од сончоглед, бисквити и вафли, тутун и некои други производи; од Германија се: свинско месо свежо, разладено или замрзнато, месо од живина, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, разни видови на сирење, екстракти од слад и друго. Од Хрватска најмногу се увезуваат: месо од живина, шеќер, чоколади, цигари, сирење, конзервирана риба и други производи. Од Полска најзначајни увезени производи се: говедско месо, свежо или разладено, месо од живина, прехранбени производи на дуго место не споменати или опфатени, чоколади, преработки од месо и некои други производи. Следна е Грција, со учество од 9,5%, а најмногу се увезува: свежо јужно овошје (портокали, мандарини, грејпфрут, лимони), месо од живина, конзервиран зеленчук (маслини), прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, храна за исхрана на животни и некои други производи. Следи Италија со учество од 7,9%, а најзначајни увезени производи се: кафе, тестенини, производи на дуго место неспомнати или опфатени. Од Австрија со учество од 7,8% од вкупниот увоз од ЕУ-28 се увезени: месо говедско, свежо или разладено, месо говедско замрзнато, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, месо

свинско, минерална вода со додаток на шеќер, и други производи. Следи Словенија е со учество од 4,8%, Шпанија со учество од 4,2%, Унгарија со учество од 3,3% и тн.

5.2.4 Анализа на трговијата со ЕУ-28 по производи

Трговската размена со групата на риби и рибни производи ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи во предвид дека земјата нема излез на море. Учесството на увозот на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2016 година беше 1,2%, додека нивниот извоз во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 учествува со 0,05% (исклучиво заради извозот на полжави свежи или конзервирани – тарифен број 0307 60 90 и 1605 58 00 00).

Слично на ова, групата на други земјоделски производи, чиј тарифни линии се после Глава 24 од Царинската тарифа, имаат незначително учество во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи со ЕУ-28, со учество од околу 0,2% од вкупниот увоз и учество од 0,6% од вкупниот извоз во 2016 година.

Согласно на ова, најголемиот дел од трговската размена во 2016 година меѓу Република Македонија и ЕУ-28, односно учество од 98,8% во вкупниот увоз и учество од 99,9% од вкупниот извоз, отпаѓаат на земјоделско-прехранбените производи со тарифни линии меѓу Глава 1 и 24 од Царинската тарифа. Најголемиот дел од ова отпаѓа на трговијата со примарни земјоделски производи (со учество од 81,6% од вкупниот извоз и учество од 63,9% од вкупниот увоз) и на преработените земјоделски производи кои учествуваат со 17,7% во вкупниот извоз и со 34,5% во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи.

5.2.5 Анализа на извозот од Република Македонија во ЕУ-28 по производи

Назначајни извезени Македонски земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во 2016 година се: непреработен тутун (со учество од 28,9% од вкупниот извоз), бисквити и вафли (со учество од 10,8%); виното (со учество од 10%), конзервиран зеленчук (со учество од 6,7%), јагнешко месо (со учество од 5,1%), замрзнат зеленчук (со учество од 4,2%) и разни видови на зеленчук свеж или разладен (со учество од 4,5%).

Зголемениот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од Република Македонија во ЕУ-28 во 2016 година споредено со 2015 од 11,4% (од €232 милиони во 2015, на €258,5 милиони во 2016), е резултат на промената на извозот на следните производи:

1. **зголемен извоз** на: пред се на тутунот за 23,3% (од €60,5 милиони на €74,6 милиони); вино за 26,3% (од €20,5 милиони на €25,9 милиони); Други живи растенија (вклучувајќи ги нивните корења), резници, калем-гра-н-чиња и калеми; мицелиум за 104,4% (од €4,5 милиони на €9,2 милиони); зелка за 59,4% (од €6,4 милиони на €10,2 милиони); бисквити и вафли за 4,5% (од €26,6 милиони на €27,8 милиони); јаболка за 40% (од €3,5 милиони на €4,9 милиони); грозје за 34,6% (од €2,6 милиони на €3,5 милиони) и некои други производи.

2. од друга страна се забележува **намален извоз на**: домати за 33,3% (од €3 милиони на €2 милиони); јагнешко месо за 9,2% (од €11,9 милиони на €10,8 милиони); краставици и корнишони (од €3,9 милиони на €2,7 милиони); сладолед за 40,7% (од €2,7 милиони на €1,6 милиони); Черупкари, мекотелци и други водни без'рбетници, приготвени или конзер-вирани (од €1,2 милиони на €0,07 милиони) и некои други производи.

5.2.6 Анализа на увозот во Република Македонија од ЕУ-28 по производи

Зголемениот увоз во 2016 година во споредба со 2015 за 4,8% (од €338,8 милиони во 2015, на €355,3 милиони во 2016), беше како резултат на **зголемениот увоз** на: тутун (од €4,8 милиони на €13,6 милиони); прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени за 9% (од €27,7 милиони на €30,2 милиони); алкохолни пијалоци за 18,6% (од €5,9 милиони на €7 милиони); чоколади за 11,4% (од €16,7 милиони на €18,6 милиони); шеќер (од €0,3 милиони на €3,4 милиони); Агруми, свежи за 22,3% (од €6,7 милиони на €8,2 милиони); сирење за 27,8% (од €10,4 милиони на €13,3 милиони); Живи животни,

вид говеда (од €0,9 милиони на €2,3 милиони); бисквити и вафли за 16,2% (од €11,1 милиони на €12,9 милиони) и некои други производи.

Во однос на увозот во 2016 се забележува **намалениот увоз** на следните производи: маслени погачи и други резидуи за 83,3% (од €6,1 милиони на €1 милиони); масло од сончоглед за 53% (од €27,7 милиони на €22,5 милиони); месо од живина за 7,4% (од €25,5 милиони на €23,6 милиони); Месо говедско, замрзнато за 21,8% (од €7,8 милиони на €6,1 милиони) и некои други производи.

Најголемо учество во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2016 година имаа следните производи: прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени (со учество од 8,5%), месо од живина (со учество 6,6%), масло од семе од сончоглед (со учество од 6,3%), чоколади и други прехранбени производи што содржат како (со учество од 5,2%), месо свинско свежо, разладено или замрзнато (со учество од 4,7%), тутун (со учество од 3,8%), сирење (со учество од 3,7%), бисквити и вафли (со учество од 3,6%) и тн.

5.2.7 Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

Табела 39: Преглед на трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи по земји -2015 и 2016 (мил. €)

Ставка	Извоз				Увоз				Трговски баланс	
Земја	2015		2016		2015		2016			
	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %	2015	2016
Албанија	21,4	4,40%	19,6	3,69%	4,1	0,60%	4,4	0,61%	17,3	15,2
Бисна и Херцеговина	27,4	5,60%	27,6	5,20%	26,7	3,80%	30,6	4,26%	0,7	-3
Србија	76,9	15,80%	73,5	13,85%	155,1	22,10%	155,8	21,70%	-78,2	-82,3
Косово	38,7	8,00%	44,2	8,33%	6,6	0,90%	5,3	0,74%	32,1	38,9
Црна Гора	12,1	2,50%	13,1	2,47%	1,1	0,20%	1,2	0,17%	11	11,9
Молдова	0,5	0,10%	0,5	0,09%	0,9	0,10%	1,1	0,15%	-0,4	-0,6
ЦЕФТА- Вкупно	177	36,40%	178,5	33,65%	194,5	27,80%	198,4	27,63%	-17,5	-19,9
ЕУ-28-Тотал	232	47,70%	258,5	48,73%	338,8	48,40%	355,3	49,48%	-106,8	-96,8
Турција	3,1	0,60%	2,4	0,45%	21,1	3,00%	23,1	3,22%	-18	-20,7
Бразил	0,3	0,10%	1,6	0,30%	35,8	5,10%	36,8	5,13%	-35,5	-35,2
САД	28,9	5,90%	33,1	6,24%	7,6	1,10%	4,9	0,68%	21,3	28,2
Останати	45,4	9,30%	56,4	10,63%	102,8	14,67%	99,5	13,86%	-57,3	-43,1
ВКУПНО, цел свет	486,7	100%	530,5	100%	700,6	100%	718	100%	-213,9	-187,5

Извор на податоци: ДЗС, 2017

Табела 40 Вкупно извоз, увоз и трговски биланс на земјоделско-прехранбени производи според групи на производи од Царинската тарифа за 2016 година

Ставка		ИЗВОЗ			УВОЗ			Трговски баланс
		2016			2016			2016
Тарифна ознака	Наименовање	Количина во Тони	Вредност во 1.000 ЕУР	учество %	Количина во Тони	Вредност во 1.000 ЕУР	учество %	
01	Живи животни	215	779	0,1%	982	4.014	0,6%	-3.234
02	Месо и други кланични производи за јадење	2.889	12.997	2,4%	61.312	94.747	13,2%	-81.750

03	Риби, черупкари, мекотелци и други водни без'рбетници	354	899	0,2%	5.180	10.270	1,4%	-9.372
04	Млеко и производи од млеко, живински птичји јајца, природен мед	6.871	6.700	1,3%	36.098	41.761	5,8%	-35.061
05	Производи од животинско потекло на друго место неспоменати	144	204	0,0%	1.508	1.794	0,2%	-1.590
06	Живи дрвја и други растенија, луковици, корења, сечено цвеќе	6.435	12.087	2,3%	9.655	6.770	0,9%	5.317
07	Зеленчук, корења и грутки за јадење	152.663	68.430	12,9%	23.643	13.243	1,8%	55.187
08	Овошје и јатчесто овошје, кори од агруми или од дињи и лубеници	170.624	56.298	10,6%	70.033	40.448	5,6%	15.850
09	Кафе, чај, мате-чај и мирудии	1.327	4.003	0,8%	9.513	24.149	3,4%	-20.146
10	Жита	15.558	4.737	0,9%	131.160	24.066	3,4%	-19.329
11	Производи на мелничката индустрија, слад, скроб, инулин, глутен од пченица	989	648	0,1%	76.773	20.723	2,9%	-20.075
12	Маслодајни семиња и плодови, индустриски или медицински растенија	3.491	2.444	0,5%	17.681	20.858	2,9%	-18.414
13	Шелак, гуми, смоли и други растителни сокови и екстракти	31	164	0,0%	187	1.876	0,3%	-1.712
14	Растителни материјали за плетарство	0	0	0,0%	291	62	0,0%	-62
15	Маснотии и масла од животинско или растително потекло и производи од нивно разлагање	21.714	18.563	3,5%	68.369	59.164	8,2%	-40.601
16	Преработки од месо, риби, черупкари или мекотелци	5.298	10.000	1,9%	11.495	32.385	4,5%	-22.385
17	Шеќер и производи од шеќер	3.765	7.901	1,5%	93.175	44.007	6,1%	-36.106
18	Какао и производи од какао	4.464	10.023	1,9%	12.077	40.782	5,7%	-30.759
19	Производи врз база на жита, брашно, скроб или млеко, слатки производи	35.310	61.872	11,7%	25.638	44.543	6,2%	17.329
20	Производи од зеленчук, од овошје, од јатчесто овошје	38.110	46.627	8,8%	20.837	28.909	4,0%	17.719
21	Разни производи за исхрана	11.503	20.772	3,9%	20.868	61.864	8,6%	-41.092
22	Пијалаци, алкохоли и оцет	102.528	59.743	11,3%	61.563	35.334	4,9%	24.409
23	Приготвена храна за животни	6.137	790	0,1%	60.148	23.186	3,2%	-22.396
24	Тутун и производи за замена за тутун	29.372	118.602	22,4%	8.497	38.530	5,4%	80.071
Други земјоделски производи над 24 Глава од Царинска тарифа		3.963	5.235	1,0%	3.010	4.530	0,6%	706

Вкупно Извоз и Увоз на земјоделско-прехранбени производи со ЦЕЛ СВЕТ	623.755	530.518	100%	829.695	718.014	100%	-187.496
---	----------------	----------------	-------------	----------------	----------------	-------------	-----------------

Извор на податоци: ДЗС,

Обработка: МЗШВ

VII. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА

Општи цели на политиката за безбедност на храна во Република Македонија се да обезбеди заштита на здравјето на луѓето и заштита на потрошувачите преку имплементација на стандардите на Европската унија.

Системот за контрола на безбедност на храната во Република Македонија е одговорност поделена меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) и Министерството за здравство (МЗ) на следниов начин:

- Агенција за храна и ветеринарство (АХВ)
- Фитосанитарна управа (ФУ),
- Управа за семе и саден материјал (УССМ), и
- Државен инспекторат за земјоделство (ДИЗ) во рамките на МЗШВ.

Главен напредок и реформа во системот на безбедност на храната беше постигнат со донесувањето на Законот за безбедност на храната („Службен весник на РМ“ бр.157/2010 од 08.12.2010). Агенцијата за храна и ветеринарство на Република Македонија започна со работа на 1-ви Јануари 2011 година како самостоен орган на Владата на РМ надлежна за креирање и спроведување на политиката за безбедност на храната, храната за животни и прашања од областа на ветеринарството.

Формирањето на Агенција за храна и ветеринарство како независен орган на Владата на Република Македонија се покажа како најприфатлив организациски модел на системот за безбедност на храна во Република Македонија според критериумите и високите стандарди на Европската Унија.

Агенцијата за храна и ветеринарство ги обединува контролните системи во единствен /интегриран/ систем за контрола на храната во Република Македонија класифицирани во 11 области и тоа :

- контролен систем за здравствена заштита на животните (Control sistem for animal health);
- контролен систем за храна од животинско потекло (Control system for food of animal origin);
- контролен систем за увоз на храна од животинско потекло (Control system for imports of food of animal origin);
- контролен систем за храна за животни и исхрана на животните (Control system for feedingstuff and animal nutrition);
- контролен систем за ТСЕ и нус производи од животинско потекло (Control system for tse and animal byproducts);
- контролен систем за ветеринарно-медицински препарати и резидуи (Control system for veterinary medicines and residues);
- контролен систем за генерална безбедност на храната (Control system for general food hygiene);
- контролен систем за увоз на храна од растително потекло (Control system for imports of food of plant origin);
- контролен систем за пестициди (Control system for pesticides) и
- контролен систем за благосостојба на животните (Control system for animal welfare).

Детални податоци за актуелната состојба како и други дополнителни информации поврзани со работењето односно надлежностите на Агенцијата за храна и ветеринарство се достапни на web страната на Агенцијата (www.fva.gov.mk).

1. Фитосанитарна политика

2.1 Фитосанитарна управа

Тековна состојба

Во текот на 2016 година, Фитосанитарната управа продолжи со реализација на своите редовни активности кои произлегуваат од Законската регулатива од областа на здравјето на растенијата и тоа:

- Регистрација на производители, преработувачи, увозници и дистрибутери на растенија и растителни производи за упис во фито-регистарот;
- Регистрација на правни субјекти кои вршат термичка стерилизација на дрвен материјал за пакување кој се користи во меѓународната трговија, согласно меѓународниот фитосанитарен стандард ISPM бр.15;
- Дodelување на јавни овластувања на правни субјекти кои вршат давање на јавни услуги од областа на здравјето на растенијата и тоа: дезинфекција, дезинсекција и дератизација, спроведување на едукативни активности од областа на здравјето на растенијата, како и за издавање на пасоши за растенија за садниот материјал опфатен во пилот проектот за пасоши на растенија;
- Изработка на годишната мониторинг програма за следење на здравствената состојба на земјоделските култури во Република Македонија, преку вршење на здравствени прегледи и земање на примероци за лабораториска анализа;

Со цел подобрување на соработката и размената на информации помеѓу надлежните органи, потпишан е Меморандум за соработка помеѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и Државниот инспекторат за земјоделство (ДИЗ) и истиот претставува документ за подобро функционирање на фитосанитарниот систем во Република Македонија.

Во текот на 2016 година, се воведо пилот шема на системот за пасоши на растенија, со поддршка на италијанските експерти во рамките на IPA твининг проектот: MK 10 IB AG 01 "Institutional strengthening of the capacities of Competent Authorities for implementation of the acquis for food safety, veterinary and phytosanitary policy". Во првата фаза од пилот шемата за издавање на пасоши за растенија беа опфатени вкупно 13 расадници кои произведуваат саден материјал од јаболка, цреша и винова лоза. Во рамките на проектот се одржаа и обуки за засегнатите чинители вклучени во овој систем. Здравствените прегледи заради издавање на пасоши, во првата фаза ги спроведуваа овластените научни институции (Факултетот за земјоделски науки и храна), во соработка со внатрешните фитосанитарни инспектори.

Во рамките ИПА 2010- „Натамошно закајнување на капацитетите на надлежните служби во областа на безбедноста на храната, ветеринарната и фитосанитарната политика“ во 2016 година реализирани се голем број експертски мисии каде е скенирана моменталната состојба во сите надлежни органи од фитосанитарниот систем и дадени се иницијални насоки за понатамошно развивање на системот.

Во рамките на споменатиот проект, како и преку поддршка на ГД САНТЕ и ЕППО беа реализирани повеќе обуки и работилници на стручни теми од областа на здравјето на растенијата.

Воедно, преку Твининг проектот MK10 IB OT 02 „Натамошно јакнење на организациски и институционални капацитети за евро-интегративни процеси“, беа реализирани две експертски мисии преку кои е спроведен скрининг на текстот на Законот за здравјето на растенијата и степенот на негова усогласеност со одредбите на релевантната ЕУ Директива 2000/29 ЕЕЦ, како и „Листите на штетни организми, растенија, растителни производи и други објекти и предмети“ и нивната сообразност со Анексите на споменатата Директива. Генералната оценка беше позитивна и беа дадени препораки за одредени измени и подобрувања на содржината на националниот Закон и Листите.

Правна рамка

Во текот на 2016 година беа изработени неколку подзаконски акти кои произлегуваат од Закон за здравјето на растенијата, кои се усогласени со релевантните ЕУ Директиви и меѓународни фитосанитарни стандарди и тоа:

1. Наредба за спроведување на посебен надзор за утврдување на присуството на цистеликите нематоди кај компирот *Globodera palida* (Stone) и *Behrens Globodera rostochiensis* (Wollenweber) Behrens, одредување на распространетоста и во случај на појава, мерки кои треба да се преземат за да се спречи ширењето и контролата* (Директива 32007L0033); 2. Наредбата за спроведување на меѓународниот стандард за барања/услови за утврдување на подрачја со ниска распространетост на штетен организам (Усогласена со меѓународната фитосанитарна мерка ISPM 22); и 3. Наредба за спроведување на меѓународниот стандард за упатства за утврдување и признавање на еднаквоста на фитосанитарни мерки (Усогласена со меѓународната фитосанитарна мерка ИСПМ 24).

Ревидирана е содржината на новиот Закон за производи за заштита на растенијата и истиот е усогласен со одредбите на Регулативата 1107/09/ЕЕЦ, почитувајќи ги препораките од експертските мисии во рамките на твининг проектот IPA 2010. Имајќи ја во предвид комплексноста на оваа проблематика, се очекува во наредниот период Законот да биде доставен во владина процедура за негово усвојување.

Во рамките на твининг проектот ИПА 2010 е ревидирана драфт верзијата на Фитосанитарната стратегија 2016-2021 година, со заедничко учество на сите засегнати страни, а со поддршка на италијанските партнери од проектот. Со овој стратешки документ се дефинираат стратешките цели од фитосанитарниот систем за 5 (пет) години и истата се очекува во наредниот период да биде донесена од Владата на Република Македонија.

Институционална рамка

Во 2016 година, во рамките на твининг проектот се отпочнати иницијалните активности за воспоставување на Фитосанитарен информативен систем -ФИС. Активностите се со поддршка на твининг проектот ИПА 2010, преку кој се инсталирани информатички модули за примена на GIS (Geographic Identification System), кој овозможува информатичко поврзување на Фитосанитарна управа и Државен инспекторат за земјоделство. Целта на овој систем е обележување (мапирање) на парцелите во кои е спроведен инспекциски надзор, за да се добие појасна слика за фитосанитарниот статус во Република Македонија.

Преземањето на активности фокусирани на воспоставување и ефикасно спроведување на мониторинг програмите од областа на здравјето на растенијата, преку детална анализа на структурата на производство во производните региони во Република Македонија и проектирање на бројот на здравствени прегледи кај земјоделските култури на местата на производство, складирање и на граничните премини.

Подобрен е степенот на соработка помеѓу надлежните органи во фитосанитарниот систем (ФУ, ДИЗ и ДФЛ), за решавање на одредени итни ситуации при увоз, извоз и трговија на земјоделски производи.

Овластените даватели на јавните услуги кои се вклучени во издавањето на пасоши за растенија во регистрираните расадници се исто така дел од фитосанитарниот систем во Република Македонија.

Соработката со меѓународните организации, особено со Европската организација за заштита на растенијата ќе се реализира и истата е од особен интерес во насока на размена на информации за статусот на штетни организми на територијата на Европа.

Развојот и надградувањето на Фитосанитарниот информативен систем (ФИС) е обемна активност која во наредниот период ќе се одвива етапно според насоките кои ги даваат меѓународните експерти.

Исто така, доколку постои потреба за спроведување на одредени активности од Законот за здравјето на растенијата, Фитосанитарната управа преку јавен конкурс во наредниот период даде јавни овластувања на Давателите на јавни услуги кои ќе бидат овластени за следење на развојот на штетните организми, интервенирање во случај на ненадејни појави на карантински штетни организми, издавање на пасоши за растенија, вршење на дезинфекција, дезинсекција и дератизација и други активности.

Учеството на обуки на вработените лица од надлежните органи претставува приоритет и во наредниот период заради потребата од надградба на знаењата и стручно усовршување на меѓународни обуки (GD SANCO, TAIEХ, EFSA и т.н.).

Воведувањето на IPM (интегрирано управување со штетници) претставува значајна активност и тоа преку следење и прогноза на климатските параметри, со што се одредува препорака за оптимална примена на пестициди кај одредени земјоделски култури. На тој начин во пракса ќе се имплементираат одредбите од ЕУ Директивата 128/2009 ЕЕЦ за одржлива употреба на пестициди.

Исто така, доколку постои потреба за спроведување на одредени активности од Законот за здравјето на растенијата, Фитосанитарната управа преку јавен конкурс и во наредниот период ќе додели

јавни овластувања на Давателите на јавни услуги кои ќе бидат овластени за следење на развојот на штетните организми, интервенирање во случај на ненадејни појави на карантински штетни организми, издавање на пасоши за растенија, вршење на дезинфекција, дезинсекција и дератизација и други активности.

2.2 Управа за семе и саден материјал

Осврт на постигнати и очекувани резултати

За реализација на планираните активности на Управата за семе и саден материјал за 2016 година од страна на Владата на Република Македонија донесена е Програма за семе и саден материјал во 2016 година во износ од 2.000.000,00 денари и објавена во Службен весник на РМ бр. 2/2016.

Управата за семе и саден материјал во 2016 година согласно законските надлежности ги реализира следниве активности:

- издаде 60 решение на снабдувачи – правни лица кои се запишани во Регистарот на снабдувачи на семенски материјал за производство, подготовка за трговија, увоз, трговија на големо и трговија на мало;
- издаде 62 решенија на снабдувачи – правни лица кои се запишани во Регистарот на снабдувачи на саден материјал за производство, подготовка за трговија, увоз, трговија на големо и трговија на мало;
- снабдувачите пријавија 8 сорти од земјоделски растенија за запишување во Национална сортна листа и истите се поставени за испитување во овластени правни лица;
- издадени се 3.492.249 контролни марки - етикети за увезениот семенски и саден материјал кој се става во трговија во нашата земја;

Во Република Македонија се организира производство на сертифициран семенски и саден материјал соодветно произведен и етикетиран со официјална етикета. Од страна на снабдувачите произведен е сертифициран семенски материјал од следниве житни култури: пченица 5.117.300 кг., јачмен 1.709.805 кг., и тритикале 57.7000 кг.

За дополнителна контрола на семето земени се 92 мостри за постконтрола на семенски материјал и истите се дадени за испитување на опитни полиња во овластени правни лица за испитување на идентитет и чистота на сортата.

Исто така од страна на снабдувачите произведен е сертифициран саден материјал од следниве земјоделски растенија:

- Винова лоза (лозови садници 256.000 броја, калем гранки 7.505.500.000 број, ожилени калеси 68.500 броја, резници 200.000 броја) и
- Овошни растенија (овошни садници 420.000 броја, вегетативни подлоги 42.000 броја, изданоци 212.000 броја, калем гранки 42.500 броја, семе 143 кг. окуланти 72.000 броја, овошни семеници 9.200 броја и избојци 82.000 броја).

2. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ)

I. СТАТУТАРНИ ДОЛЖНОСТИ И УСЛУГИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР

Државната фитосанитарна лабораторија (ДФЛ) во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) со статус на биро врши специјализирани лабораториски тестови на растенија, растителни производи и други објекти и предмети во лабораторија, со цел дијагностицирање и детерминирање на штетни организми, микотоксини, испитување на физичко-хемиските својства на фитофармацевтските производи, анализа на активна супстанца, синергисти, антидоти, коформулант, основни супстанции и адитиви кои се користат во прехранбената индустрија и во производство на храна за животни, резидуи од пестициди во примарни земјоделски производи и нивни преработки, биогениамини и органски киселини, храна и храна за животни од растително потекло, примарни земјоделски производи и нивни преработки од растително потекло во конвенционално и органско производство, анализа на семенски и саден материјал, анализа на ГМО во растенија и растителни производи и друго.

I.1 Лабораториски анализи

Во текот на 2016 година во ДФЛ се спроведени вкупно 3178 лабораториски анализи. Постигната е 100% ефикасноста на ДФЛ, што значи дека сите примероци кои се донесени во ДФЛ од страна на инспекторските служби, сертификациски тела и приватни оператори и компании со храна од растително потекло се анализирани.

Секторот за растителни болести и штетни организми прими 1300 примероци над кои спроведе 1553 анализи за присуство на растителни вируси, бактерии, габи, фитоплазми, инсекти и нематоди. Од вкупниот број кај 12 примероци беа идентификувани позитивни наоди.

Секторот за семе, саден материјал и сортна чистота зема и прими вкупно 135 примероци над кои спроведе 537 анализи за квалитетни својства на семето. Во истиот сектор беа примени 85 примероци за одредување на квалитет кај овошјето и зеленчукот согласно Законот за квалитет ("Службен весник на РМ" бр.140/10, 53/11) и подзаконскиот акт "Правилник за минимални стандарди за квалитет на овошје и зеленчук наменети за преработка и специфични пазарни стандарди за квалитет на овошје и зеленчук наменети за конзумација" ("Службен весник на РМ", бр.91/11). Вкупно СССМСЧ спроведе 622 анализи.

Во Сектор за аналитичка хемија и испитување на ѓубриња вкупниот број на извршени лаб. анализи во 2016 година изнесуваше 1003.

Р.бр.	Вид на анализа	Број
1	Анализа на ПЗР	80
2	Анализа на резидуи од пестициди	915
3	Анализа микотоксини	4
4	Анализа на нитрати	1
5	Дитиокарбамати	3
Вкупно		1.003

II. СТАТУС НА АКРЕДИТАЦИЈА НА ЛАБОРАТОРИЈАТА

Вкупниот број на акредитирани методи и организми до крајот на 2016 година изнесуваше 111, што значи дека во 2016 година ДФЛ акредитираше 77 нови методи и организми и тоа:

Секторот за семе, саден материјал и сортна чистота го зголеми бројот на постоечки акредитирани методи за 18:

1. Пресметковна процедура за одредување содржина на сок
2. Пресметковна процедура за одредување на растворливи суви материи со рефрактометар во Brix⁰

3. Пресметковна процедура за одредување на маса изразена во (g)
4. Пресметковна процедура за одредување на пречник изразен во милиметри (mm)
5. Пресметковна процедура за одредување на цврстина изразена во килограми (kg)
6. Метод за определување на процент на влага во брашното со FOSS Infratec1241 Denmark
7. Метод за определување на процент на пепел во брашното со FOSS Infratec1241 Denmark
8. Метод за определување на процент на протеини во брашно со FOSS Infratec 1241 Denmark
9. Метод за определување на процент на влажен глутен со FOSS Infratec 1241 Denmark
10. Метод за определување на влага во житарки со FOSS Infratec 1241 Denmark
11. Метод за одредување на протеини во семе од житарки - со FOSS Infratec 1241, Denmark
12. Метод за определување на седиментација по Zeleny со инструмент FOSS Infratec 1241, Denmark
13. Метод за определување на протеини во ориз со FOSS Infratec 1241, Denmark
14. Метод за определување на влага во ориз со FOSS Infratec 1241, Denmark
15. Определување содржина на масла, протеини и влага (на мелени зрна и на цели зрна) со FOSS Infratec1241 Denmark
16. Метод за определување на протеини и влага во сточен грашок со FOSS Infratec1241 Denmark
17. Метод за определување на масла и влага во маслодајна репа со FOSS Infratec1241 Denmark
18. Метод за определување на протеини, влага и масла во соја со FOSS Infratec1241 Denmark

Секторот за растителни болести и штетни организми го зголеми бројот за **41** нови акредитирани методи и организми и тоа за:

1. Имунофлуоресцентен тест (ИФ тест) за докажување на бактеријата *Clavibacter michiganensis* subsp. *insidiosus*
2. DAS-ELISA метода за докажување на *Xanthomonas arboricola* pv. *Corylina*
3. PTA-ELISA метода за докажување на *Xanthomonas fragariae*
4. PTA-ELISA метода за докажување на *Pantoea stewartii* subsp. *Stewartii*
5. PCR метод за докажување на бактеријата *Xanthomonas arboricola* pv. *pruni*
6. Имунолошка метода за квалитативно докажување и идентификација на *Xanthomonas oryzae* pv. *Oryzae*
7. Имунолошка метода за квалитативно докажување и идентификација на *Xanthomonas campestris* pv. *Vesicatoria*
8. Имунолошка метода за квалитативно докажување и идентификација на *Chrysanthemum stem necrosis tospovirus*
9. DAS-ELISA метода за докажување на *Grapevine fanleaf nepovirus*
10. DAS-ELISA метода за докажување на *Potato virus A*
11. DAS-ELISA метода за докажување на *Potato virus M*
12. DAS-ELISA метода за докажување на *Potato virus S*
13. DAS-ELISA метода за докажување на *Potato leafroll polerovirus*
14. DAS-ELISA метода за докажување на *Tomato black ring nepovirus*
15. DAS-ELISA метода за докажување на *Cherry leaf roll nepovirus*
16. DAS-ELISA метода за докажување на *Grapevine leafroll associated closterovirus 1,3*
17. TAS-ELISA метода за докажување на *Strawberry latent ringspot nepovirus*
18. DAS-ELISA метод за докажување на *Septoria tritici*
19. DAS-ELISA метод за докажување на *Septoria nodorum*
20. PTA-ELISA метод за докажување на *Botrytis cinerea*
21. DAS-ELISA метод за докажување на *Pythium* spp.
22. DAS-ELISA метод за докажување на *Phytophthora spec.*
23. DAS-ELISA метод за докажување на *Rhizoctonia solani*
24. Молекуларен метод за дијагностицирање на *Phytophthora ramorum*
25. PCR метод за докажување на *Phytophthora fragariae*
26. PCR метод за докажување на *Fusarium graminearum*
27. Молекуларен метод за детекција на компировите цистични нематоди *Globodera rostochiensis* и *Globodera pallid*
28. Квалитативен метод за екстракција, докажување и идентификација на *Aphelenchoides besseyi*

29. Квалитативен метод за екстракција, докажување и идентификација на *Ditylenchus destructor* и *Ditylenchus dipsaci*
30. Баерманов метод за докажување на *Bursaphelenchus xylophilus*
31. Баерманов метод за докажување на *Meloidogyne chitwoodi* и *Meloidogyne fallax*
32. Баерманов метод за докажување на *Meloidogyne enterolobii*
33. Работна процедура за докажување на фитоплазмата „*Ca. phytoplasma solani*“ (Potato Stolbur phytoplasma) кај компир и останатите видови од фамилијата Solanaceae
34. Работна процедура за докажување на фитоплазмата „*Ca. phytoplasma solani*“ (Stolbur) кај винова лоза
35. PCR метод за докажување на фитоплазмата „*Ca. phytoplasma ulmi* (Elm phloem necrosis)
36. Идентификација на *Spodoptera littoralis* со макроскопирање и микроскопирање
37. Идентификација на *Thrips palmi* со микроскопирање
38. Идентификација на *Ephestia elutella* со макроскопирање и микроскопирање
39. Идентификација на *Lasioderma serricorne* со макроскопирање и микроскопирање
40. Макроскопска и микроскопска детекција на *Quadraspidiotus perniciosus*
41. Макроскопска и микроскопска детекција на *Tuta absoluta*

Секторот за аналитичка хемија и анализа на ѓубриња го зголеми бројот на постоечки акредитирани методи за 18 и тоа за:

1. Определување на Вкупни афлатоксини со ензимска-имуно анализа (Елиса тестови)
2. Охратоксин А со ензимска-имуно анализа (Елиса тестови)
3. Прехранбени производи – Определување на содржина на нитрати и/или нитрити
4. Слободен сулфур диоксид
5. Вкупен сулфур диоксид
6. Вкупна киселост (како винска киселина)
7. Редуцирачки шеќер
8. Определување на pH
9. Прехранбени производи – Определување на патулин во овошни сокови и пире од овошје за доенчиња и мали деца
10. Прехранбени производи - Определување на патулин во јаболков бистар и матен сок и пире
11. „Храна од растително потекло-Определување остатоци од пестициди со помош на GC-MS и/или LC-MS/MS
12. „Храна од растително потекло-Определување остатоци од пестициди со помош на GC-MS и/или LC-MS/MS
13. Определување содржина на сирови влакна - Метод на одредување и пресметување по Kürschner-Hanak
14. Определување содржина на азот – Дел 1: Метод по Kjeldahl
15. Определување содржина на масти по Soxhlet
16. Определување на етил естри на слободните масни киселини
17. Определување содржина на редуцирачки и вкупни шеќери
18. Определување содржина на сол – Дел 1: Определување на содржина на натриум хлорид

Сите постоечки и ново акредитирани методи се во согласност и корелација со потребите на мониторинг програмите кои се подготвуваат од страна на Фитосанитарната управа, но и според потребите на клиентите.

III. ДОЛГОРОЧНО УЧЕЊЕ И НАПРЕДОК ВО КАРИЕРАТА

1. Сектор за аналитичка хемија и анализа на ѓубриња

- Тренинг за ELISA метода за анализа на микотоксини: Афлатоксини Тотал и Охратоксин А и подготовка на примероци за анализа, ДФЛ-Скопје, 03.03.2016,
- Соработка со ЕУ Референтна лабораторија за контрола на пестицидни формулации, TAIEХ Студиска посета, 04.07. – 08.07.2016,

- Инсталација на инструмент Ханна, ДФЛ-Скопје, 27.07.2016,
- Инсталација на инструмент Agilent GC/MS/MS, ДФЛ-Скопје, 05-11.08.2016,
- 24ти Конгрес на хемичари и технолози, Охрид, 11-14.09.2016,
- Класични методи за анализа, ТМФ УКИМ Скопје, 12-16.09.2016,
- Експертска мисија – Поставување на стандардни процедури и постапки за анализа на остатоци од пестициди Captan и Folpet и нивните метаболити во храна од растително потекло со користење GC/MS/MS – Valentina Panto, ДФЛ-Скопје, 24-28.10.2016,
- Методи за анализа на микотоксини и други контаминенти во храна, Darmstadt, Германија, 09-11.11.2016,
- Напреден тренинг за работа со инструментите GC/MS/MS и ICP/MS за методи за анализа на резидуи од пестициди и други контаминенти во храна, Agilent Technologies – Waldbornn, Германија, 30.11-03.12.2016,
- Инсталација на инструмент Wine Scan SO2, ДФЛ – Скопје, 23.12.2016.

2. Сектор за растителни болести и штетни организми

- Експертска мисија за: *Phytophthora ramorum*, *Monilinia fructicola* и *Synchytrium endobioticum*, обука за бактериологија, ДФЛ, Скопје, 15.02.-18.02.2016,
- Теренска обука за Систем за растителни пасоши, TWINNING проект, 23.02-25.02.2016,
- Пет дневен курс за *Xanthomonas oryzae pv.oryzae*, *Xanthomonas campestris pv. vesicatoria* и *Clavibacter michiganensis subsp.insidiosus*, молекуларна идентификација на *Phytophthora ramorum* и за детекција на инсекти кај градинарски култури и тутун Централна лабораторија за карантин на растенијата, Софија, Бугарија, 22.02.-26.02.2016,
- Пасоши кај растенија, TWINNING проект, 25.04.-26.04.2016,
- Детекција на растителни бактерии, детекција на *Tomato yellow leaf curl begomovirus* и детекција на разни растителни болести, Лабораторија за растителна заштита Болоња, Италија, 23.05.-27.05.2016,
- Учество во експертска мисија во рамките на Твининг проектот за активноста 3.2.10 во областа на нематологија и ентомологија, ДФЛ, Скопје, 30.05. - 02.06.2016,
- Детекција на растителни бактерии, детекција на *Peripo mosaic potexvirus* и Детекција на растителни габи, Централна лабораторија за карантин на растенијата, Софија, Бугарија, 13.06.-17.06.2016,
- Обука за детекција на фитоплазми, имплементација на напредни аналитички методи за нематологија Лабораторија за растителна заштита Болоња, Италија, 25.07- 29.07.2016,
- Методи за детекција и идентификација за нови карантински штетници, Централна лабораторија за карантин на растенијата, Софија, Бугарија, 26.09-30.09.2016,
- Фитосанитарна стратегија, МЗШВ, Скопје, 20.10. -21.10.2016,
- Дијагностика на бактерии и вируси во сектор за растенија, Clermont Ferrand, France, 28.11.-02.12.2016.

3. Сектор за семе, саден материјал и сортна чистота

- Експертска мисија за земање на мостри од партија семе и тестирање на семето, ДФЛ, Скопје, 06.07.2016-08.07.2016,
- Експертска мисија за маркетинг на семенски и материјал за размножување, МЗШВ, 19.-21.07.2016,
- Студиска мисија за земање на примероци од партија семе и испитување на семе, Централната лабораторија на Извршната Агенција за признавање на сорти, апробација и семеконтрола на Р. Бугарија, 17-19.10.2016.

4. ДРУГИ КОМПЕТЕНЦИИ

ДФЛ спроведе успешни меѓулабораториски тестирања за:

1.	Nitrate content in vegetable and vegetable processing with HPLC method – baby food	Central Laboratory for Chemical Testing and Controls (CLCTC) in Sofia; 20.01.2016
2.	Ochratoxine A with enzyme immunoassay – red pepper	Central Laboratory for Chemical Testing and Controls (CLCTC) in Sofia; 29.12.2016
3.	Aflatoxin Total with enzyme immunoassay – hazelnut	Central Laboratory for Chemical Testing and Controls (CLCTC) in Sofia; 28.12.2016
4.	Aflatoxin Total with enzyme immunoassay – pistachio	Central Laboratory for Chemical Testing and Controls (CLCTC) in Sofia; 28.12.2016
5.	Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method" – Endive-Dithiocarbamates	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 03.03.2016
6.	Plant Protection Products (pesticides) Determination of the a.s. Fenazaquin in all formulation where this active substance is present.	CIPAC Collaborative Trial for the method for active substance Fenazaquin 693/_/M; June 2016
7.	Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method" – Apple-Dithiocarbamates	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 28.06.2016
8.	Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method" – Licorous wine	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 28.06.2016
9.	Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method" – Pear	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 28.06.2016
10.	Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method" – peach	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 04.11.2016
11.	Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method" – French beans	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 04.11.2016
12.	Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method" – Red wine	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 04.11.2016
13.	Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method" – grape	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 24.11.2016
14.	Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method" – cabbage	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 24.11.2016

Државен инспекторат за шумарство и ловство

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2015 година ги реализираше своите поставени работни задачи и цели согласно „Програмата за работа на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2014 година“. Активностите и нивната динамика беа поставени во насока на доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи, делувајќи превентивно, со цел да се спречат сите негативни влијанија и злоупотреби спротивни на законот.

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2015 година вршеше инспекциски надзор над примената на законите и поблиските прописи од областа на шумарството и ловството, во работењето кај

правните и физичките лица, јавните претпријатија и здруженија на граѓани кои вршат дејности од овие области.

Реализирани активности во 2015 година

Своите активности Државниот инспекторат за шумарство и ловство ги спроведуваше преку инспекциски надзори и инспекциски постапки и за таа цел ги користеше прописите согласно законите, решаваше по доставените пријави, преставки и предлози од страна на органите на државната управа, јавните установи, правните лица, здруженија и физички лица, како и од страна на другите органи, постапуваше по нив, превземаше мерки во рамките на своите овластувања, како и ги информираше другите органи кои имаат овластувања за состојбите и проблемите во соодветната област за превземање мерки во нивна надлежност.

Државните инспектори за шумарство и ловство извршија 4.322 инспекциски надзори кај правни и физички лица (3.224 од редовни надзори, 383 од контролни надзори и 715 од вонредни надзори) од кои 2.056 инспекциски надзори во ЈП „Македонски шуми“, 154 инспекциски надзори во Јавни установи, 1.304 инспекциски надзори на правни субјекти што се бават со промет на дрва, 181 инспекциски надзори на физички лица, 567 инспекциски надзори на корисници на дивечот дадени по пат на концесија и 60 инспекциски надзори на правни субјекти кои се бават со производство и промет на репродуктивен шумски саден материјал.

Државните инспектори за шумарство и ловство, има составено 4.322 записници кај правни и физички лица (3.224 од редовни надзори, 383 од контролни надзори и 715 од вонредни надзори).

Од извршените надзори за констатираните неправилности донесени се 577 решенија (496 од редовни надзори, 4 од контролни надзори и 77 од вонредни надзори) од кои 564 решенија за отстранување на неправилности и 13 решенија за времено запирање на работите.

За непостапување по донесените решенија и за непочитување на одредбите од законите, како и за непостапување по доставените платни налози и покани за наплата на глоба, поднесени се вкупно 57 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежните судови и прекршочната комисија.

Поради констатирани неправилности на државните инспектори за шумарство и ловство во инспекциската постапка, а согласно Законот за прекршоците, Законот за шумите, Законот за шумарската и ловна инспекција и Законот за ловството, издадени се вкупно 63 платни налози од кои 11 по Законот за шумите и 52 по Законот за ловството.

За констатираните злоупотреби, непочитувањето на законите и поблиските прописи и сторената штета на Република Македонија, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство - Државниот инспекторат за шумарство и ловство има поднесено 11 кривични пријави од областа на шумарството со основно сомневање дека сториле кривично дело.

Во извештајниот период, Државниот инспекторат за шумарство и ловство постапуваше по вкупно 24 доставени претставки и доставени се вкупно 24 во писмена форма до подносителите на преставките.

Активност на Државниот инспекторат за шумарство и ловство по закони

Согласно Законот за шумите, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 3.692 прегледи (2.720 од редовни надзори, 329 од контролни надзори и 643 од вонредни надзори), при што, заради констатираните неправилности донесени се 547 решенија, поднесени се 11 барања за поведување на прекршочна постапка до основните судови. По овој закон издадени се вкупно 11 платни налози, а заради неплатени платни налози поднесени се вкупно 11 барања за поведување на прекршочна постапка до основните судови.

Согласно Законот за ловството, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 574 прегледи (448 од редовни надзори, 54 од контролни надзори и 72 од вонредни надзори), а по констатираните неправилности донесени се 30 решенија, поднесени се 46 барања за поведување на прекршочна постапка до Комисијата за водење на прекршочни постапки од областа на ловството. По овој закон издадени се вкупно 52 платни налози, а заради неплатени платни налози поднесени се вкупно 46 барања за поведување на прекршочна постапка до прекршочната комисија.

Согласно Законот за репродуктивен шумски саден материјал, во текот на извештајниот период извршени се вкупно 56 прегледи (56 од редовни надзори, 0 од контролни надзори и 0 од вонредни надзори).

Согласно други закони поврзани со оваа проблематика, во текот на извештајниот период не се извршени инспекциски надзори.

Извршената анализа над работењето на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2015 година покажа дека оваа инспекциска служба има намален број на инспекциски надзори за 18,44 %, а зголемен број на донесени решенија за 5,10 % во споредба со 2014 година (5.119 инспекциски надзори и 549 донесени решенија).

VIII. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ

1. Земјоделско земјиште

Сектор за регистрирање управување унапредување и продажба на земјоделско земјиште

Со Законот за земјоделското земјиште („Службен весник на Република Македонија“ бр.135/07, 18/11, 148/11, 95/12, 79/13, 87/13 106/13, 164/13, 39/14, 130/14, 166/14, 72/15, 98/15, 154/15, 215/15, 7/16 и 39/16) се уредуваат користењето, располагањето, заштитата и пренамената на земјоделското земјиште. Земјоделско земјиште, во смисла на овој закон, се нива, градина, овоштарници, лозја, маслинарници, други долгогодишни насади, ливади, пасишта, мочуришта, трстици, рибници, нива под оранжерији, нива под помошни објекти, нива под објект за примарна обработка на земјоделски производи, како и земјиште во функција за потребите на користење на оранжериите, помошните објекти и објектите за примарна обработка на земјоделски производи, како и друго земјиште кое се користи или не се користи (необработливо земјиште), а кое со примена на агротехнички и агромилиоративни и хидромелиоративни мерки може да се оспособи за земјоделско производство. Според податоците од Агенција за катастар на недвижности, вкупното обработливо земјоделско земјиште во државна сопственост на територијата на Р. Македонија изнесува 169.380 ха. За успешното раководење со распределбата на земјоделското земјиште во државна сопственост одговорен е Секторот за регистрирање управување унапредување и продажба на земјоделско земјиште. Во 2016 година овој сектор вклучува 22 вработени во 4 одделенија и тоа: одделение за регистрирање на земјоделското земјиште, одделение за управување, одделение за унапредување и одделение за продажба на земјоделско земјиште .

Табела 47. Преглед на корисници на државно земјоделско земјиште 2014-2016

Категорија Корисник	2014		2015		2016	
	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)	Корисници	Површина (ха)
Правни Физички лица Индивидуални земјоделци	86	1 322	316	3 517	249	1 213

Извор: МЗШВ, 2017

3. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство

2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор

2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор

Согласно член 56 од Уставот на Република Македонија, шумите, се прогласени за добро од општ интерес при што уживаат и посебна заштита. Шумите како природно богатство, покрај економската, имаат и значајна социјална и општокорисна функција. Сите активности на стопанисување со шумите (одгледување, користење и заштита) се регулирани со Законот за шумите („Службен весник на РМ“, бр.64/09, 24/11, 53/11, 25/13, 79/13, 147/13, 43/14, 160/14, 33/15, 44/15, 147/15, 7/16 и 39/16).

На шуми и шумско земјиште во Р. Македонија отпаѓаат 1.159.600 ха (45% од целокупната територија), од кои вкупната површина под шума изнесува 955.300 ха (37% од територијата). Од 1970 година до денес површината е зголемена за повеќе од 140.000 ха преку пошумување на голини и ерозивни земјишта воглавно заради заштитна функција.

Според потеклото, шумите се класифицирани како:

- Високостеблени - зафаќаат помалку од 30% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 61,6% во вкупната дрвна резерва и
- Нискостеблени - зафаќаат 70% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 38,4% во вкупната дрвна резерва.

По состав, шумите се 82% лисјарски, 12% четинарски и мешани 6%. Вкупната дрвна маса изнесува 74.343.000 м³, а вкупниот годишен прираст 1.830.000 м³ со просечен годишен прираст од 2,02 м³ по хектар. Планираниот годишен сечив етат (планирана годишна дрвна маса за сеча) изнесува околу 1.300.000 м³.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 90,14% од вкупната површина под шуми, а по дрвна резерва нивното учество е 92,2%. Шумите во приватна сопственост зафаќаат 9,86% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва. Стопанисувањето со шумите во државна сопственост во Р. Македонија го вршат ЈП „Македонски шуми,“ (во чиј состав се наоѓаат 30 подружници - шумски стопанства) и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

2.2. Управување и стопанисување со шумските ресурси

Според „Стратегијата за одржлив развој на шумарството во Република Македонија“, усвоена од страна на Владата на РМ, Секторот за шумарство и ловство при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е одговорно за креирање и спроведување на политиките за одржливо управување со шумските ресурси. Преку „Програмата за проширена репродукција на шумите“, се врши пошумување на голини и ерозивни земјишта, нега на шумски култури со прореди, мелиорација на деградирани шуми, санирање на опожарени шумски површини, обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост и друго.

Во Р. Македонија има 50 расадници за производство на шумски саден материјал наменет за пошумување и за хортикултурно уредување и озеленување, од кои 20 расадници се на ЈП „Македонски шуми“.

Табела 67. Реализирани мерки и активности по „Програмата за проширена репродукција на шумите“

Активност	2012	2013	2014	2015	2016	Вкупно
1. Пошумување на голини и ерозивни земјишта (ха)	73,33	62,30	54,28	/	71,54	261,45
2. Нега на шуми и шумски култури со прореди (ха)	100,85	40,00	60,00	/	40,00	240,85
3. Мелиорација на деградирани шуми (ха)	/	/	/	/	/	/
4. Санирање на опожарени шумски површини (ха)	/	/	/	/	/	/
5. Обезбедување шумски саден материјал за пошумување на	14.220	25.246	10.092	/	/	49.558

земјиште во приватна сопственост (бр.на садници)						
---	--	--	--	--	--	--

Извор: МЗШВ – Сектор за шумарство и ловство

Стопанисувањето со шумите во државна сопственост го врши ЈП „Македонски шуми“ во чиј состав се наоѓаат 30 подружници (шумски стопанства) и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

Заштита на шумите

Во 2016 година Република Македонија се соочи со релативно голем број на пожари. Согласно податоците од ЈП „Македонски шуми“ и Јавните установи национални паркови „Пелистер“, „Галичица“ и „Маврово“, на територијата со која стопанисуваат претпријатијата, настанати се вкупно 150 пожари, при што е опожарена површина од 3.584,90 ха и изгорена е дрвна маса во количина од 17.573,70 м³.

Сите овие шумски пожари беа резултат на човечки активности, т.е. палење на стрништа во земјоделството, незаконско проширување на површините под пасишта за штета на шумите, невнимателно ракување со оган од несовесни граѓани и што е најкритично - случаи со намерно подметнување на пожар со познати /непознат сторител итн.

Центарот за управување со кризи во меѓувреме, согласно нејзините законски надлежности во делот на пожарите, преку апликација до JICA – Јапонската агенција за меѓународна соработка имплементира проект во својство на национален координатор со наслов „РАЗВОЈ НА ИНТЕГРИРАН СИСТЕМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНО ПРЕДУПРЕДУВАЊЕ ОД ШУМСКИ ПОЖАРИ“.

Иако координатор во овој процес е ЦУК-Центарот за управување со кризи, клучен чинител (обезбедување на ресурси, податоци, експертиза итн.), но и корисник на проектот и неговите производи/аутпути е МЗШВ и шумарскиот сектор во целина (ЈП „Македонски шуми“, ЈУ Национални паркови, Шумарски факултет итн.), но секако и целокупниот Систем за управување со кризи.

Генерална цел е подобрување на Системот за управување со кризи и механизмите на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, преку зајакнување на техничките и оперативните капацитети на клучните субјекти кои се инволвирани во мерките и активностите на превенција, рано предупредување и справување со шумски пожари и пожари на отворен простор.

На веб базираната апликација од MKFFIS (*Macedonian Forest Fire Information System*) развиена од страна на проектот може да се пристапи од страна на јавноста на следниот линк <http://mkffis.cuk.gov.mk>

Следејќи ги појавите кои се јавуваат во природните и новоподигнатите шумски насади од аспект на заштита на шумите и шумските култури, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, организира известувачко-дијагнозно прогнозна служба во шумарството (ИДП Служба) на Република Македонија. За подобро функционирање на ИДП Службата, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство како центар го има определено Шумарскиот факултет во Скопје, Катедра за заштита на шумите и дрвото, како центар на службата.

На крајот на секоја година, врз основа на податоците добиени од терен од сите субјекти кои стопанисуваат со шумите (без оглед на намената), сопствените согледувања од терен и резултатите од лабораториските анализи и испитувања, Центарот за ИДП Службата на крајот на годината изготвува детален извештај за присуството на штетни инсекти, растителни болести и други причинители на оштетувања во природните и новоподигнатите шумски насади за тековната година.

Согласно деталниот извештај, во текот на 2016 година здравствената состојба на шумите е на задоволително ниво, освен повеќегодишниот проблем со нападот од боров четник. Боровиот четник од генерацијата 2016/17 година е повторна закана да изврши јаки дефолијации на 13.000 ха борови култури во Р. Македонија. Од среден до јак напад е констатиран во регионите на Каменица, Винаца, Кочани, Штип, Радовиш, Свети Николе, Велес, Неготино, Кавадарци, Прилеп, Битола, Скопје, Куманово и Крива Паланка, каде се заканува голобрст во пролетта 2017 година. На оваа површина во горе споменатите региони треба да се преземат мерки за авиоуништување на гасениците од боровиот четник од почетокот на септември до почетокот на октомври 2017 година. Непреземањето на предложените мерки за авиотретирање може да доведе до пропаѓање не само на поединечни садници, туку и на цели комплекси од борови шумски насади.

На одделни микро локалитети од црнборови култури има констатиран напад од црвеникавата борова оса (*Neodiprion sertifer* Geoffr.). Освен во боровите култури напад од црвеникавата борова оса е забележан и во природните црнборови насади во Бродско на планината Даутица.

Во листопадните шуми состојбата е добра. Со исклучок на пренамножувањето на жолтомешката (*Euproctis chrysorrhoea* L. во одделни региони од Западна Македонија.), која има тенденција на проширување на поголема површина во 2017 година, како и на губарот (*Portetria* (*Lymantria*) *dispar* L.), чија популациона густина има тренд на проградација т.е. зголемување. Од сите овие штетници кои се појавуваат во дабовите шуми во 2016 година, зголеменото е присуство на жолтомешката во Демирхисарско, Скопско, Кичевско, Бродско, Ресенско и на губарот во Прилепскиот, Кавадаречкиот, Радовишкиот и Струмичкиот регион. Оттука и потребата за понатамошно следење на динамиката на абунданцата на овие дефолијатори.

Растителните болести се присутни со мал и среден интензитет и се едни од факторите за сушење на дабот, на питомиот костен (рак по кората), на боровите, за појавата на црвенило и опаѓање на игличите и гранките на боровите, сушење на елата и дивата фоја. Секако се врши мониторинг и на паразитските и полупаразитските растенија, со цел да се контролира нивната состојба на терен.

Според досега изнесеното се наметнува потребата ИДП Службата внимателно да ја следи состојбата на потенцијалните економски штетени инсекти и растителни болести во наредната 2017 година, кои се закануваат да ги загорзат природните и новоподигнатите шумски насади кај нас, за навремено преземање на мерки за превентивна заштита на шумите во Р. Македонија.

2.3. Меѓународни активности во однос на шумарството

- Учество на семинар за службени лица од земјите во развој за спроведување и управување со Законот за шумите, одржан во период од 24.04 - 18.05.2016 во Кина, а во организација на Амбасадата на Народна Република Кина;
- Учество на шест сесии на тема „Зајакнување на капацитетите за спроведување на НАТУРА 2000“, во текот на 2016 година;
- Имплементиран е проект „Зајакнување на националната подготвеност за шумски пожари“, финансиски поддржано од Организацијата за храна и земјоделство при Обединетите Нации (FAO UN).

2.4. Ловство и ловен туризам

Република Македонија го зафаќа централното подрачје на Балканскиот полуостров кое е испреплетено со речни долини, котлини и високи планини, кои достигнуваат до 2.800 м н.в. и сето тоа овозможува услови за развивање и негување на ловот и ловниот туризам како профитабилна стопанска дејност.

Во Р.Македонија востановени се вкупно 266 ловишта, од кои 122 се за крупен, а 144 за ситен дивеч. Од нив четири се државни ловишта за крупен дивеч: „Јасен“, „Јасен I“ – Скопје, „Лешница“-Тетово и „Полаки“-Кочани и едно ловиште за ситен дивеч „Трубарево“ – Скопје, кое е наменето за наставно - научни цели. Исто така, во 2016 година изготвени се записници и исплатени награди за уништени 179 волци (штетен дивеч).

4. Управа за водостопанство

Водостопанството е комплексен збир на дејности од јавен интерес од кои зависи вршењето на дејностите и на другите стопански гранки.

Водостопанството како стопанска гранка која управува, планира и ги користи водните ресурси претставува клучна област низ чиј развој се реализираат сите стратешки планови за развој на државата.

Оваа гранка е директно поврзана со земјоделството и производството на храна, обезбедување на здрава вода за пиење на населението, обезбедување на технолошка вода за сите индустрии, регулирање на режимот на водите, одбраната од поплави и другите штетни дејства на водите, антиерозивната заштита, заштита на квалитетот на водата, или воопштено поврзана е со сите активности што ги презема човекот.

Управувањето со водите подразбира мерки и активности за рационално и ефикасно користење на водите, одржлив развој на водните ресурси, заштита на водите и заштита од нивното штетно дејство.

Во услови на недоволна обезбеденост со вода за различни намени, стратешка цел на нашата држава е да се обезбеди достапност до доволни количества на вода за пиење, за производство на храна, за потребите на земјоделството, индустријата и за други намени.

3.1 Закон за водостопанство

Со донесувањето на новиот Закон за водостопанство (Службен весник на РМ 51/2015) престанаа да важат Законот за водостопанствата и Законот за водните заедници. Со новиот закон се централизира управувањето со системите за наводнување и одводнување преку формирање на АД Водостопанство на Република Македонија во државна сопственост и подружници, односно постоечките водостопанства прераснаа во подружници. Со централизацијата ќе се овозможи поголема контрола од страна на државата во поглед на детектирање на проблемите и превземање на мерки за нивно надминување, како и остварување на соодветни стратегии, програми и активности за инвестиционо вложување во системите со цел поголема искористеност на изградените системи, но инвестирање и во нови системи за наводнување/одводнување. Со укинувањето на Законот за водни заедници, истите престанаа да постојат.

АД Водостопанство на Република Македонија во државна сопственост во својот состав ги има следните подружници:

Табела 1 Подружници на АД Водостопанство

Рб.	Подружница (ХМС)
1	Тиквеш - Кавадарци
2	Брегалница - Кочани
3	Скопјско Поле – Скопје
4	Прилепско Поле – Прилеп
5	Берово – Берово
6	Кумановско-Липковско Поле – Куманово
7	Струмичко Поле – Струмица
8	Радовишко Поле – Радовиш
9	Битолско Поле – Битола
10	Полог – Гостивар
11	Јужен Вардар - Гевгелија
12	Црн Дрим - Охрид

Извор: МЗШВ, 2017

3.3 Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување

Системи за наводнување

Со Водостопанската основа е оценето дека од обработливата земјоделска површина од околу 577.000 ха, со изградените хидромелиоративни системи и доколку се изградат нови хидромелиоративни системи, реално може да се обезбеди наводнување на околу 400.000 ха, односно 69% од вкупната обработлива земјоделска површина.

Според техничката документација, врз основа на која се градени системите, беше предвидено да се обезбеди наводнување на 163.693 ха плодно земјиште, но изградените основни објекти (брани, акумулации, пумпни станици, магистрални канали и др.) во средно сушна година можат да обезбедат наводнување на 144.894 ха земјоделско земјиште.

Според времето, динамиката, изворите на финансирање и другите услови за изградба, карактеристични се три периоди во изградбата на хидромелиоративните системи за наводнување и тоа: до 1958 година; од 1958 до 1975 и од 1975 година до денес. Во првиот период изградени се 27 ХМС со

кои се опфатени 19.026 ха., во вториот период се изградени системите кои опфаќаат површина од 68.448 ха. и 46 помали системи, кои обезбедуваат наводнување на 39.514 ха. Во третиот период беа изградени 14 нови системи, како и повеќе од 25 системи со мали акумулации. Со овие системи се обезбеди наводнување на 40.918 ха.

Табела 61. Сумарна табела за наводнувани површини во 2016 година

Рб.	Подружница/ЈП	Површина(ха)
1	Брегалница - Кочани	8,311
2	Тиквеш - Кавадарци	7,759
3	ЈП Стрежево - Битола	6,981
4	Радовишко Поле - Радовиш	753
5	Струмичко Поле – Струмица	1,591
6	Јужен Вардар - Гевгелија	354
7	Кумановско-Липковско Поле - Куманово	559
8	Прилепско Поле – Прилеп	888
9	Скопско Поле	72
	Вкупно	27,268

Извор: МЗШВ, 2017

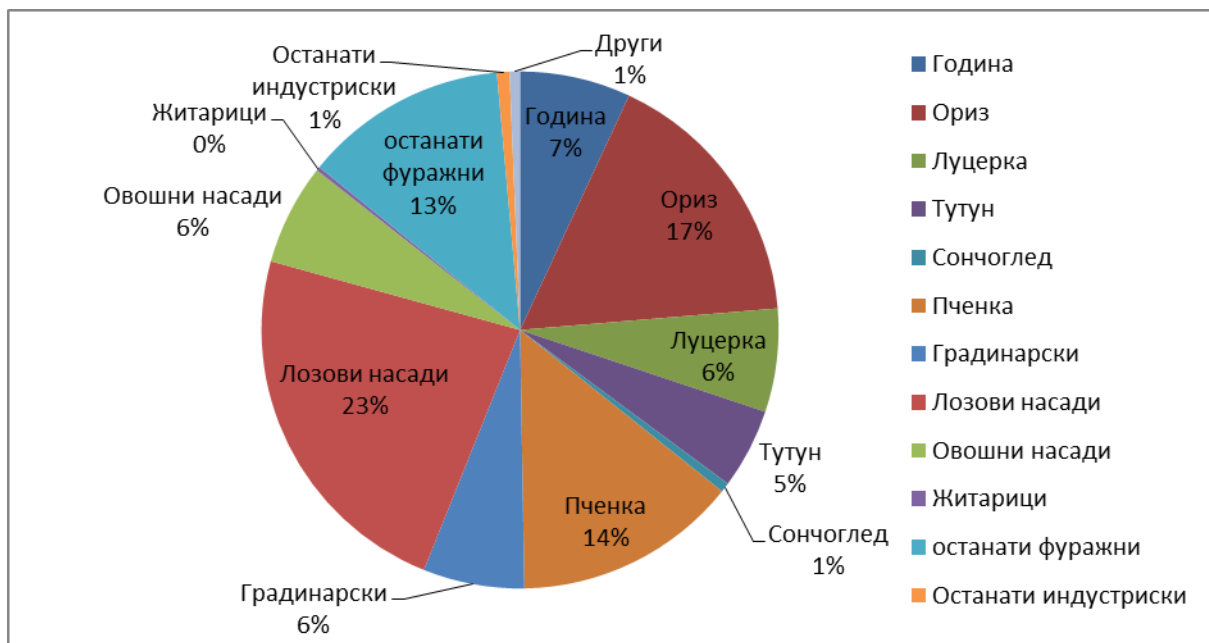
Во текот на сезоната за наводнување 2016 година наводнувани се околу 27.268 ха земјоделски површини во рамки на системите за наводнување.

Табела 62. Структура на наводнуваните култури во Република Македонија во 2016 година

година / култура	Ориз	Луцерка	Тутун	Сончоглед	Пченка	Градинарски	Лозовинасади	Овошинасади	Житарици	Фуражни	Други индустриски	Останати	Вкупно
2016	4,871	1,880	1,457	174	3,822	1,794	6,756	2,262	71	3,767	228	186	27,268
2015	4.453	2.255	1.360	193	3.493	1.608	6.624	2.652	383	4.062	219	124	27.433
2014	3.849	2.128	1.738	94	3.105	1.330	3.886	2.193	141	1.927	136	43	20.575
2013	4.092	2.801	2.308	222	4.323	1.742	7.634	2.572	508	1.052	88	194	27.537
2012	4.244	2.844	1.985	294	4.523	2.066	7.705	2.172	753	428	71	221	27.309
2011	4.204	2.090	1.643	176	3.394	1.915	7.019	2.161	576	1.383	235	200	24.996

Извор: МЗШВ, 2017

Графикон 47. Учество на наводнуваните култури во сезоната за наводнување 2016 година

МЗШВ: Управа за водостопанство, 2017 година

Системи за одводнување

Во Република Македонија хидромелиоративните системи за одводнување се градени заради заштита и одводнување на земјоделски, комунални и други земјишта и заради уредување на режимот на водите, заштита на населби, сообраќајници и друго.

Со системите за одводнување се опфатени 82.195 ха. Изградбата на овие системи е во два периода. Во првиот период до 1958 година изградени се 1.052 ха системи за одводнување, а во вториот период од 1958 година до денес изградени се 81.143 ха или вкупно 82.195 ха. Во “Скопско Поле” со системите за одводнување се одводнуваат 6.600 ха, во “Пелагонија” 30.000 ха, во “Струшко Поле” 2.680 ха, во “Струмичко Поле” 9.000 ха, во “Кочанско Поле” 6.000 ха, во “Овче Поле” 1.700 ха и во “Преспанско Поле” 1.800 ха.

3.4. Капитални проекти во водостопанството

Обезбедување на доволни количини на вода за населението и наводнување на земјоделски површини е еден од приоритетите на Управата за водостопанство. Владата на Република Македонија усвои Акциски план за инвестиции во водостопанската инфраструктура за период 2015 – 2025 година во чии рамки се спроведуваат капитални проекти, како и проекти за модернизација и рехабилитација на системите за наводнување. За таа цел во рамки на оваа програма се реализираат следните капитални инвестиции:

ХС “Лисиче”. Хидромелиоративниот систем “Лисиче” е повеќе наменски објект. Тој ќе се користи за водоснабдување на населението во градот Велес, водоснабдување на околните села што гравитираат на системот, снабдување на индустријата со технолошка вода, наводнување на 4100 ха плодна земјоделска површина, ревитализација на езерото “Младост”, обезбедување на билошки минимум на реката “Тополка” и за подобрување на микро климата во регионот. Досега од почетокот на изградбата на овој хидросистем изградени се зафат на река Тополка, доведен цевковод со должина од 20 км, филтер станица и браната со придружните објекти. Наводнувањето треба да обезбеди профитабилност на објектот. Акумулациониот простор на браната Лисиче проектиран е за потребите на вода за наводнување на 4100 ха, односно 2/3 од акумулираните води.

ХС “Злетовица”. Со цел да ја подобри лошата состојба со водоснабдувањето во североисточниот дел на Македонија, Владата на Република Македонија во 2001 год. го промовираше развојот на повеќенаменскиот проект “Злетовица” за да му обезбеди сигурно и стабилно водоснабдување на овој регион, како проект од врвен национален приоритет. Основната и приоритетна намена на овој проект (1 фаза од реализација) е долгорочно да го реши проблемот со водоснабдување на преку 100.000 жители кои живеат во општините: Пробиштип, Штип, Свети Николе, Кратово, Карбинци и Лозово како и водоснабдување на индустријата во тие општини. Овој проект се реализира во три фази: фаза 1 Водоснабдување, фаза 2 Систем за наводнување и фаза 3 Објекти за производство на електрична енергија. Од страна на Европската Инвестициона Банка во 2011 година се додели грант за подготовка на техничка документација за фаза 2 – наводнување и фаза 3 – електрика. Изработката на техничката документација е во тек и треба да биде завршена до крајот на 2017 година. Фазата 2 е предвидена за наводнување на 4.500 ха обработлива земјоделска површина. Фазата 3 од овој повеќенаменски проект е изградба на три мали хидроцентрали по течението на река Злетовица со инсталирана моќност од 15 MW и планирано годишно производство на електрична енергија од 48 GWh.

Наводнување на Јужната долина на Вардар. Со реализација на првата фаза од овој Проект опфатени сечетиринезависни системи, и тоа систем Миравци со површина од 570 ха, систем Удово со површина од 605 ха, систем Негорци со површина од 630 ха и систем Паљурци со површина од 1,127 ха. Со првата фаза од Проектот, која завршикон крајот на 2008 година, со систем за наводнување беа опфатени вкупно 2,932 ха во регионот на Гевгелија, Валаново и Богданци.

Во тек е реализација на активности од втората фаза на Проектот кој ќе опфаќа рехабилитација/модернизација и проширување на постоечки и нови системи за наводнување во следниве системи: систем Миравци со 423 ха, систем Негорци/Прдејци со 456 ха, систем Гевгелија со 393 ха, систем Грчиште со 250 ха, систем Паљурци со 750 ха, систем Кованци со 52 ха и систем Валаново со 1,500 ха, или вкупно ќе бидат опфатени околу 3.900 ха.

Изградба на брана на Оризарска река. Со изградба на брана на река Оризарска, водата од акумулацијата се предвидува да се користи за водоснабдување на населението преку регионалните водоснабдителни системи на Кочани и Винаца, за наводнување на земјоделски површини во Кочанско Поле од околу 1.500 ха како и за производство на електрична енергија преку изградба на две хидроцентрали со моќност од 2852 kW. Оризарска Река е десна притока на река Брегалница, една од поголемите од серијата водотеци од Осоговскиот планински масив, а во Брегалница се влева во близина на село Грдовци во Кочанската Котлина. Се работи на изградба на пристапен пат до браната.

ХС Конско. Водата во акумулацијата Конско ќе се користи за водоснабдување на населението на градот Гевгелија и околните населби, наводнување на земјоделски површини во гевгелиско-валандовско-богданскиот регион од околу 4.200 ха систем за наводнување капка по капка, производство на електрична енергија и обезбедување на дополнителни количини на вода за хидро системот “Спас на Дојранско езеро”, кои се претходно усогласени со можностите на системот. Реката Конска се формира на падините на паланината Кожуф и е десна притока на реката Вардар.

ХМС Равен – Речица, Полог. Со изградба на ХМС Равен – Речица во регионот на Полог – Гостивар, ќе се овозможи наводнување на околу 6.000 ха земјоделски површини кои до сега немале можност да бидат наводнувани или се наводнувале делумно. Со проектот се планира изградба на зафат на реката Вардар кај село Равен, возводно од Гостивар, а водата ќе се доведува преку главен доведен канал со должина од 26 км и мрежа за наводнување.

Изградба на Брана на река Слупчанска. Со изградба на брана на река Слупчанска се планира да се обезбедат количини на вода во вкупниот систем Глажња - Липково за водоснабдување на населението во општините Куманово и Липково, наводнување на постојните околу 6.500 ха земјоделски површини и обезбедување на вода за нови околу 1.300 ха. Обезбедените количини се неопходни во вкупниот биланс на овој регион, а ќе се користат преку постоечкиот систем и планираните нови објекти со оваа инвестиција.

Во текот на 2016 година, Управата за водостопанство преку користење на средства од Програмата за финансиска поддршка за земјоделството, ги реализираше следните активности:

- Продолжување со работи на изведба на пристапниот пат на Брана „Речани“ на Оризарска Река,
- Спроведена постапка за јавна набавка за изработка на техничка и планска документација и изградба на брана на река Слупчанска,

- Завршено со работите за рехабилитација на Десниот магистрален канал Кочани до Злетовска река во ХМС Брегалница,
- Реализација на работите за рехабилитација на Десниот магистрален канал делница Свети Николе до Каратманово во ХМС Брегалница,
- Изработена е техничка документација за подобро енергетско користење на пумпна станица Страиште – Валандово,
- Изработена е физибилити студија за каналска мрежа за наводнување и одводнување во населено место Горно Лакочереј – Охрид,
- Изработени се подлоги за проектирање и подготовка на техничка за рехабилитација и санација на два постојни зафати за наводнување од Тајмишка Река и Зајашка Река во атарот на селата Зајас, Драгомиште и Зајас Џума,
- Подготовка на тендерска документација за изработка на Физибилити Студија за рехабилитација на пумпна станица, потисен цевковод и систем за наводнување Дебар, за наводнување на околу 1000 ха,
- Завршена е со дислокација на дел од коритото на река Рибница, на потег ограда на Аеродром Охрид до приклучок во заеднички канал со мрежа за одводнување на Аеродром Охрид,
- Завршено е со реахбилитација и санација на Канал за наводнување Центар Жупа,
- Завршено е со рехабилитација на канал за наводнување простанати 1000 метри во с.Галате,
- Завршено е со рехабилитација на канал за наводнување Здуње - Врапчиште во должина од 8 км,
- Се работи на санација на брана Пишица во општина Пробиштип.

Хидросистем Злетовица

- Стопанисување со објектите од Фаза I-водоснабдување и тоа: брана Кнежево со придружни објекти, зафати и доводни цевководи за водоснабдување до општините
- Редовно одржување на системот за квалитетно водоснабдување на корисниците
- Пратење на квалитетот на испорачана сива вода до корисниците
- Работи за изработка на техничка документација за Фаза II-наводнување и Фаза III-енергетика од проектот ХС Злетовица од страна на избраниот консултант

Хидросистем Лисиче

- Изведба и монтажа на бетонски скали и метална ограда на бетонска брана Отовица,
- Инјектирање во контролно – инекциона галерија,
- Санација на оштетен армирано бетонски канал.

Наводнување на Јужно Вардарска долина

- Подготовка на тендерската документација за избор на изведувач на системот за наводнување Валандово,
- Подготовка на тендерската документација за избор на надзор за изведба на системот за наводнување Валандово,
- Избор на изведувач за поправка на пумпна станица од систем за наводнување Негорци/Прдејци,
- Избор на изведувач за надзор за изведба на системот за наводнување Валандово./

5. Управа за хидрометеоролошки работи

4.1 Климатски подрачја во Република Македонија

Поаѓајќи од искуствата на повеќето климатски класификации и адекватниот пристап за територијата на Република Македонија ги разликуваме следните похомогени климатски подрачја³

1. Субмедитеранско подрачје (50 – 500 м),
2. Умерено – континентално – субмедитеранско подрачје (до 600 м),
3. Топло континентално подрачје (600 – 900 м),
4. Ладно континентално подрачје (900 – 1100 м),
5. Подгорско – континентално – планинско подрачје (1100 – 1300),
6. Горско – континентално планинско подрачје (1300 – 1650 м),
7. Субалпско планинско подрачје (1650 – 2250 м),
8. Алпско планинско подрачје (под 2250 м).

Субмедитеранското подрачје зафаќа мали површини кои се целосно земјоделски. Ограничено е на најјужниот дел на Вардарската Долина (Гевгелиско – Валандовскиот регион до Демир Капија), потоа во Дојранско и југозападниот дел на Струмичко, а се карактеризира со најблагопријатни климатски и педолошки услови за производство на раноградинарски култури, производство на винова лоза, овошни култури и др.

Континенталното – субмедитеранското подрачје. Заедно со првата зона, континенталното – субмедитеранското подрачје зафаќа површина од 897.000 ха или 34,9 % од територијата на Република Македонија. Се простира во деловите покрај Повардарието, од Демир Капија се до северната граница (Демиркаписко, дел од Тиквеш, Велешка и Скопска котлина), помали делови околу реката Пчиња, деловите околу долното и средното течение на Црна река, Брегалница и нејзините притоки. Се карактеризира со студени и влажни зими и топли, сушни лета каде што постојат поволни климатски и почвени услови за земјоделско производство.

Топлото коонтиненталното подрачје зафаќа површина од околу 704.000 ха или 27,4 % од површината од нашата земја. Се простира на деловите од Полошката, Кичевската, Дебарската, Струшката, Охридската и Преспанската котлина како и Пелагонија. Претставува преоден регион меѓу медитеранската и континенталната клима, односно подрачје каде доминира топлата континентална клима со слабо влијание на медитеранот (што се манифестира преку медитеранскиот плувиометриски режим). Тоа се подрачја каде што се застапени житните култури, овошките и виновата лоза.

Ладното континентално подрачје зафаќа површина од 342.000 ха или 13,3 % од површината на државата, и тоа во суштина е понискиот дел од планините, каде рељефот е планински со геолошки супстрат од компактни карпи. Според климатските показатели ова подрачје е постудено и повлажно од предходното во кое доминира студената континентална клима со извесно влијание на планинската клима.

Подгорско континенталното планинско подрачје зафаќа површина од 250.000 ха или 9,7 %. Ова е подрачје на климазоналната заедница на буковата шума.

Горско континентално планинско подрачје зафаќа површина од 10,4 % или 269.000 ха. Тоа е подрачје на горска букова шума, распространета на целата површина од Р. Македонија, каде релјефот е исклучително планински.

Субалпско планинско подрачје со површина од 97.000 ха или 3,8 % од површината на земјата со широка распространетост на неколку шумски заедници и тоа претежно четинари (ела, смрча, молика и кривуљ).

Алпско планинско подрачје се протега на височини над 2.250 м. и има површина од 13.000 ха или 0,5%, и овде нема шумски растителни заедници. Тоа е подрачје на високопланински тревни заедници и тоа на планините: Кожуф, Ниџе, Баба, Дешат, Кораб, Шар планина и Јакупица. Врнежите од дожд во овие региони варираат меѓу 500 и 800 мм.

³ Според Ѓ. Филиповски, Р. Ризовски и П. Ристевски во Карактеристики на климатско-почвените зони во Република Македонија, Скопје, МАНУ 1996 год.

4.2 Агromетeорoлoшкa aнaлизa нa вpeмeнскитe уcлoви вo Рeпубличa Мaкeдoнијa вo пeриoдoт јaнуaри-дeкeмври 2016 гoдинa

Анализата на влијанието на временската состојба врз земјоделските култури во производната 2016 година, е направена врз основа на податоци од оригиналната документација на Управата за хидрометеоролошки работи. Во агрометеоролошката анализа се опфатени 7 станици распоредени во различни климатолошки региони во Републиката, при што се опфатени подрачја со медитеранска и изменето медитеранска клима (Гевгелија, Струмица, Демир Капија и Скопје), како и подрачја со континентална клима (Прилеп, Битола и Штип).

Во анализата се земени параметрите: средно месечна температура на воздухот, средномесечна минимална температура, средномесечна максимална температура, месечни суми на врнежи и релативна влажност на воздухот, параметри преку кои најсликовито може да се опишат карактеристиките на годината. Споредбите со повеќегодишните (триесетгодишни) просеци се правени со просекот (1971/2000).

Трендот на покачување на температурите на воздухот продолжува и во текот на оваа година, изразена преку сите температури, како средномесечните, така и кај средно месечните минимални и максимални температури каде отстапувањата кај средномесечните температури се движат од 0,8 во Скопје до 1,6 во Гевгелија и Битола, или кај средномесечните максимални овие отстапувања се поголеми и достигнуваат вредности и до 2,3 °C во Битола и над 20 °C во Штип, со што јасно се гледаат движењата на овие параметри во двете најголеми житници во Републиката. Кај средномесечните минимални температури овие отстапувања се помали и истите се во границите од 0,6 °C во Демир Капија до 1,5 °C во Битола, при што сите отстапувања се позитивни, односно сме имале повисоки минимални температури во споредба со многугодишниот просек. Ваквите податоци на минималните температури покажуваат дека месеците каде минималните температури се поизразени биле потопли, што се одрази и на условите на презимување кое е спроведено без некои поголеми потешкотии за културите.

Количествата на врнежи со исклучок на Гевгелија и Штип на сите останати места се надпросечни, но доколку се видат податоците од табелите дека отстапувањата во Гевгелија и Штип се во границите од 3,8 до 5,2 мм. што е занемарливо количество, слободно може да се каже дека на овие две мерни места и Демир Капија каде имаше 3,1 мм повеќе врнежи од просечните, се оценуваат како врнежи во границите на просечните. Отстапувањето во Скопје од 241,7 мм повеќе врнежи од просечните, се должи на нестабилноста која ја зафати овој дел на котлината во текот на Август месец и поплавите во Скопскиот регион (Стајковци и останатите населби околу) во делот кон Скопска Црна гора кога наврнаа за краток период над 130 мм, или околу 100 мм. во еден ден.

Ваквите врнежи кои најчесто се пропратени со невреме и ветер, за кратко време даваат големи количества на дожд кои во овој случај допринесоа за појава на ерозија и деградирање на земјоделското земјиште во овој регион кој важи за еден од градинарските региони кој ја „храни“, скопската котлина со градинарски производи, со што штетите се од подолготраен карактер и ќе се осекаат и во наредниот период.

Штети беа предизвикани и кај земјоделските култури затекнати во тој период на нивите, штети кај овошките и виновата лоза, како од ветерот и дождот, уште повеќе и од ерозивниот материјал кој беше нанесен од повисоките околни планини и ридови.

Нерамномерниот распоред на врнежите што е вообичаена негативна појава кај нас при што добиваме врнежи повеќе и од просечните, но истите се недоволно искористени од страна на земјоделските култури, заради неможноста истите да ги прими почвата, со што голем е процентот на оттекување на овие води, и во оваа година е јасно изразен, со надпросечните врнежи во март и мај месец и отсуството на врнежи во текот на декември месец, но сепак крајните годишни суми се во границите на просечните или нешто поголеми.

Високи и надпросечни врнежи се забележани и во текот на септември месец, особено во регионите каде виновата лоза е основна култура, со што покасните сорти грозје беа затекнати со оваа состојба, со што нивото на шеќерните единици беше намален, за разлика од периодот пред тоа, каде беа забележани одлични приноси со добар квалитет. Врнежите во текот на месеците јуни и јули ја отежнаа жетвата на есенскиот јачмен и есенската пченица, но сепак се постигнаа одлични приноси исто така со добар квалитет на зрното. Од аспект на полјоделското житарско производство оваа година беше оценета како една од породните години во изминатиот период.

Врнежите од дожд во есенскиот период го одложија почетокот на есенската сеидба, или истата се изведуваше со потешкотии поради преголемата влажност во почвата, но сепак планираните површини беа посеани. Раната појава на врнежи од снег и формирањето на снежна покривка во Пелагонија, ги затекна есенските посеви во ниски фази на развој, додека отсуството на врнежи во декември месец дополнително го отежна презимувањето.

Негативни отстапувања, односно пониска релативна влага во воздухот имаме на сите мерни места во Републиката, односно имавме пониска влага во воздухот за 1 % во Скопје до 9 % во Гевгелија и Струмица.

Ваквите отстапувања немаат никакво негативно влијание врз земјоделските култури, напротив условите за појава на болести и ширење на штетници се намалени, бидејќи еден од оптималните услови за оваа појава е висока релативна влажност на воздухот.

Појавата на првите есенски мразеви немаат никакво негативно влијание врз земјоделските култури заради фактот дека се појавија касно во есента, при што не направија поголеми штети кај културите, бидејќи истите беа во најголем дел веќе прибрани.

Табеларен приказ на метеоролошките параметри даден е во продолжение, каде актуелните вредности за 2016 година, се споредени со многугодишните просеци.

СРЕДНОМЕСЕЧНА МАКСИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА ВО °C

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	10.5	17.0	16.7	24.2	24.9	32.3	34.4	33.8	28.5	20.4	16.0	11.4	22.5	20.6	1.9
Битола	7.6	15.3	14.0	22.5	21.6	29.0	31.2	29.5	23.6	18.0	11.4	6.2	19.2	16.9	2.3
Демир Капија	8.2	15.6	15.8	23.8	24.1	31.5	34.2	32.5	27.4	19.5	13.5	7.2	21.1	19.3	1.8
Струмица	7.0	15.9	15.5	23.6	23.5	30.6	32.8	32.1	27.4	19.8	13.8	8.8	20.9	19.0	1.9
Прилеп	7.1	14.4	12.9	21.8	20.7	27.9	29.9	29.1	23.5	17.3	11.1	6.3	18.5	16.8	1.7
Скопје	6.4	14.4	14.4	22.9	22.4	30.8	32.0	30.5	25.8	18.0	11.4	6.6	19.6	18.3	1.3
Штип	7.5	15.5	14.6	23.4	22.6	30.4	32.7	31.7	27.0	19.4	13.2	7.3	20.4	18.3	2.1

СРЕДНОМЕСЕЧНА МИНИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА ВО °C

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	0.0	6.0	5.9	9.7	12.1	17.3	19.9	19.1	14.6	11.4	4.5	-0.2	10.0	8.6	1.4
Битола	-2.9	3.1	2.7	7.0	8.9	13.5	15.2	14.6	11.4	7.3	1.9	-4.6	6.5	5.0	1.5
Демир Капија	-1.2	5.4	4.7	9.0	10.7	15.9	18.0	17.2	13.1	9.4	3.3	-4.3	8.4	7.8	0.6
Струмица	-3.2	3.6	3.9	7.8	10.2	15.3	17.3	16.3	12.2	8.5	2.6	-4.2	7.5	6.2	1.3
Прилеп	-2.2	3.4	3.0	8.0	9.3	14.7	16.4	15.5	11.8	7.5	2.2	-4.0	7.1	6.0	1.1
Скопје	-2.5	4.0	3.9	8.8	10.9	16.6	18.5	17.1	13.4	9.2	2.7	-3.4	8.2	7.2	1.0
Штип	-2.3	4.9	4.1	8.4	10.6	16.1	17.4	16.5	12.6	8.9	3.0	-4.3	8.0	7.3	0.7

СРЕДНОМЕСЕЧНА ТЕМПЕРАТУРА ВО °C

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	4.7	10.8	10.8	16.5	18.6	25.2	27.3	26.2	20.5	15.0	9.2	5.1	15.8	14.2	1.6
Битола	1.9	8.5	8.1	14.8	15.4	21.7	23.5	21.9	16.8	12.0	5.9	0.2	12.6	11.0	1.6
Демир Капија	3.4	10.7	10.2	16.6	17.7	24.3	26.1	24.5	19.6	14.3	8.2	0.9	14.7	13.5	1.2
Струмица	1.4	9.3	9.6	15.5	17.0	23.5	25.6	24.2	19.1	13.4	7.2	1.2	13.9	12.6	1.3
Прилеп	2.0	8.4	7.5	14.6	15.2	21.5	23.1	22.0	16.9	11.7	6.1	0.7	12.5	11.2	1.3
Скопје	1.6	8.5	8.8	15.5	16.5	23.2	25.0	23.1	18.6	12.9	6.5	1.2	13.4	12.6	0.8
Штип	2.3	9.9	9.0	15.8	16.7	23.4	25.0	23.7	19.0	13.7	7.5	0.9	13.9	12.6	1.3

МЕСЕЧНИ СУМИ НА ВРНЕЖИ во мм.

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	63.2	22.1	172.7	34.6	102.8	26.0	9.1	31.6	86.6	66.9	28.6	0.0	644.2	649.4	-5.2
Битола	52.1	32.1	97.2	32.0	95.9	27.2	23.6	56.1	136.1	55.4	67.8	10.0	685.5	608.9	76.6
Демир Капија	44.6	18.7	123.9	41.4	78.9	24.3	36.5	66.5	45.2	23.0	36.4	0.0	539.4	536.3	3.1
Струмица	61.3	23.5	135.3	52.5	96.2	38.3	18.7	18.7	31.4	64.3	53.3	0.0	593.5	547.2	46.3
Прилеп	50.5	38.3	72.4	35.8	68.6	41.7	34.2	19.6	92.4	39.6	40.8	2.8	536.7	517.5	19.2
Скопје	41.6	23.1	75.9	20.3	66.5	33.3	67.6	130.7	75.4	69.5	79.0	0.0	682.9	441.2	241.7
Штип	36.3	24.8	95.2	56.3	64.4	48.0	21.6	12.5	28.1	29.3	39.8	0.0	456.3	460.1	-3.8

СРЕДНОМЕСЕЧНА РЕЛАТИВНА ВЛАГА НА ВОЗДУХОТ во %

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	68	71	67	63	61	53	47	47	65	77	75	53	62	71	-9
Битола	72	66	66	56	62	56	53	56	69	73	76	68	64	69	-5
Демир Капија	75	71	68	59	63	57	54	57	66	73	74	68	65	68	-3
Струмица	79	72	67	61	62	56	52	55	64	73	76	66	65	74	-9
Прилеп	76	70	69	56	63	58	55	56	68	76	76	66	66	68	-2
Скопје	77	73	69	60	65	58	53	58	66	74	77	68	67	68	-1
Штип	75	69	68	60	65	58	53	55	63	69	73	66	64	67	-3

Оваа година според агрометеоролошката оценка останува запомнета како над просечна година, повторно со зголемени температури на воздухот и со зголемени количества врнежи кои не предизвикаа поголеми отстапувања на приносите кај поголемиот дел од земјоделските култури, со исклучок на житните култури каде имаше и надпросечни приноси.

IX. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ**1. Образование во биотехничките науки**

Македонскиот образовен систем, во надлежност на Министерството за образование и наука, помина низ реформи кон модернизирање на наставниот план и образовните активности. Во 2004 година Владата усвои национална Програма за развој на образованието за периодот од 2005 до 2015 година, за сеопфатна реформа на оваа област заснована на процесите на демократија, децентрализација, автономија, плурализам, мултикултура и глобализација, како и меѓународни образовни стандарди на знаење и вештини и по принципите на доживотно учење.

1.1 Земјоделски средни училишта

Земјоделските, ветеринарните, прехранбените, шумарските и дрво преработувачките насоки се присутни во државните средни училишта. Најголемиот број на ученици кои посетуваат настава во средните земјоделски училишта се од руралните средини.

1.2 Високо образование во земјоделството

Македонскиот систем за земјоделско високо образование вклучува неколку образовни институции: Факултет за земјоделски науки и храна - Скопје, Факултет за ветеринарна медицина - Скопје, Шумарски факултет - Скопје (сите во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје); Факултет за биотехнички науки – Битола (во состав на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола); Земјоделски Факултет (во состав на Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип) и Факултетот за прехранбена технологија и исхрана (во состав на Тетовскиот државен универзитет).

Системот на развој вклучува соработка со образовни институции од аспект на зајакнување на студиската програма, размена на студенти, стипендирање на домашни студенти за понатамошно образование во странство, итн.

Образовните активности на факултетите, главно се финансирани преку Министерството за образование и наука, и делумно од сопствени приходи. Овие промени треба да го обезбедат потребниот број на нови специјализирани професионалци, потребни во активностите на индивидуалните фарми, малите и средните претпријатија од индустријата за храна, како и за научно-истражувачка работа во специјализирани институции.

Најголем дел од запишаните студенти, студираат на државниот универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а потоа на Земјоделски факултет во Штип и Универзитетите во Битола.

Табела 46. Вкупен број на студенти на дел од факултетите во системот на високото образование во 2015/2016

Факултет	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	627	677	677	562	635
Факултет за ветеринарна медицина во Скопје	169	132	132	152	144
Факултет за биотехнички науки во Битола	305	344	344	287	277
Ветеринарен факултет во Битола	/	/	101	73	80
Шумарски факултет во Скопје	229	188	188	218	221
Земјоделски факултет во Штип	680	661	661	555	556
Факултет за прехранбена технологија и храна во Тетово	55	58	58	/	85
Факултет за прехранбена технологија и храна во Охрид				105	277
Вкупно	2.065	2.060	2161	1.952	1.998

Извор: ДЗС, 2016

Согласно податоците од табелата подолу вкупно 181 наставници и соработници се вклучени во високо образовниот процес на земјоделските, шумарските, ветеринарните и прехранбените факултети во Р. Македонија. Факултетот за земјоделски науки и храна во Скопје како најголема високо образовна институција од областа вклучува 70 (наставници и соработници) или 30% од вкупниот број на наставно научен кадар во системот на високо образование од областа.

Табела 47. Вкупен број на наставници во системот на високото образование во учебната 2014/2015 година

Факултет	Наставници	Соработници	Вкупно
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	66	2	68
Факултет за ветеринарна медицина во Скопје	21	19	40
Факултет за биотехнички науки во Битола	16	4	20
Ветеринарен факултет во Битола	12	13	25
Шумарски факултет во Скопје	19	/	19
Земјоделски факултет во Штип	19	8	27
Факултет за прехранбена технологија и храна во Тетово	11	11	22
Вкупно	196	47	

Извор: ДЗС, 2015

Вкупниот број на дипломирани студенти од областа на био-техничките науки во 2016 година изнесува 237, што претставува намалување од 46% во споредба со бројот на дипломирани студенти во 2014 година.

Табела 48. Вкупен број на дипломирани студенти во областа на биотехничките науки во 2016

Година	Дипломирани
2009	327
2010	264
2011	211

2012	244
2013	238
2014	338
2015	237
2016	249

Извор: ДЗС, 2017

2. Наука и истражување

Согласно општествените и економските промени, ставен е приоритет на развој на производствен модел за подобрување на количеството и квалитетот на земјоделското производство.

Покрај научно-истражувачката работа во рамките на факултетите, институции за истражување и развој, кои исто така спроведуваат истражувања за поддршка на развојот на земјоделството и шумарството, се следниве: Земјоделски институт, Институт за сточарство (интегриран со Факултетот за ветеринарна медицина) во Скопје, Институт за тутун во Прилеп и Хидро биолошкиот Институт во Охрид. Истражувачките институции во земјоделството во моментот имаат вработено околу 300 лица, од кои околу 40% се со високо образование, магистри и доктори на науки.

Сите јавни истражувачки активности, вклучувајќи и земјоделство, се финасираат преку Министерството за образование и наука, при што покрај платите на лицата со научни титули, по пат на јавен конкурс се финансираат и програмите за научно-истражувачка дејност.

Според Законот за високо образование (член 22), научните институти во состав на универзитетот како негови единици, може да вршат и високо-образовна дејност (втор и трет циклус универзитетски студии) во научната област за која се основани, доколку се акредитирани за вршење на овој овид студии и имаат решение за почеток со работа, утврдено со статутот на универзитетот.

Земјоделскиот институт, главно, остварува четири дејности: научно-истражувачка, образовна, издавачка и апликативна дејност. Научно-истражувачката работа е насочена кон изнаоѓање техничко-технолошки решенија и кон нивна апликација во производството. Добиените сознанија за генетската варијабилност на домашните популации и интродуираните сорти од поважните поледелски, градинарски, лозови и овошни видови, овозможуваат научно-истражувачката работа да биде насочена кон создавање нови повисокоприносни и поквалитетни генотипови од целокупното земјоделско растително производство. Како резултат на досегашната селекциска работа, Институтот креирал и му се признаени многубројни сорти кај поледелските култури и се јавува како соработник на специјалистички, магистерски и докторски теми, но и советодавни услуги за производителите.

Институтот за сточарство има развиено електронско означување и систем на следливост и за да се прошири оваа активност даден е предлог да се формира централна канцеларија со компјутери и оператори на бази на податоци за да ги внесуваат деталите на редовна неделна основа за секоја фарма.

Ветеринарен институт и Факултет за ветеринарна медицина- ветеринарни лаборатории - согласно Законот за ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Управата за ветеринарство. До крајот на 2010 година, бројот на акредитираните методи изнесуваше 75 (7 од областа на испитување на болести кај животните, а останатите од другите области биологија, микробиологија, биохемија, прехранбени производи, пијалаци, вода, добиточна храна). Анализите се вршат во следните лаборатории: Институт за храна - (Лабораторија за микробиологија на храна, Лабораторија за квалитет за храна, Лабораторија за резидуи и контаминенти, лабораторија за контрола на квалитет на млеко) и Ветеринарен Институт (лабораторија за серологија, лабораторија за ТСЕ) од страна на соодветно обучен персонал. Лабораториите целосно се реконструирани и добро опремени со калибрирана опрема и контролирана средина. Бројот на вработени што ги вршат испитувањата според акредитираните методи во досегашните услови е доволен. Во иднина, според потребите нивниот број ќе биде зголемен. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија. Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМС претставува гаранција за клиентите дека резултатите од испитувањата се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи.

Институтот за тутун од Прилеп, како еден од најстарите институти на Балканот (87 години постоење) преку својата научно-истражувачка и апликативна дејност во сите сегменти на производството, преработката и одржување на сортноста и квалитетот на ситнолистниот ароматичен тутун од ориентален тип, допринесува тутунот да биде водечки земјоделски производ во извозот на Република Македонија.

Институтот располага со сопствено опитно поле за производство на сортно семе, оранжерија, комплетна лабораторија, метеоролошка станица и библиотека.

3. Советодавни и консултативни услуги

За разлика од порано кога советодавните услуги во земјоделскиот сектор беа главно во надлежност на институциите од јавниот сектор, како што е Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) и научно-истражувачките институции, моментно различни категории на обезбедувачи на совети во земјоделството го заземаат своето место во советодавните услуги во земјата. Во услови на ограничени буџетски средства кај јавните институции, субјектите од индивидуалните стопанства, здруженијата на земјоделци и меѓународните донаторски организации, иако сè уште со ограничен обем на понуда на услуги, недоволно диверзифицирани методи и целни групи и лимитирани ефекти во задоволувањето на потребата за совети, сè повеќе се наметнуваат како значаен фактор во советодавната дејност.

3.1 Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)

Јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, обезбедуваат специјализирани високостручни советодавни услуги, базирани врз научно-истражувачка и апликативна дејност. Советодавната димензија претставува рамка за трансфер на достигнувањата од научно-истражувачки и апликативен карактер на факултетите и институтите, директно до корисниците или често пати во рамки на проектни активности, преку соработката со МЗШВ, во делот на истражувачки, но и на применети истражувања за потребите на министерството.

Податоците собрани преку редовното работење, како и за соодветни намени, бараат соодветно систематизирање, натамошна обработка, анализа и толкување на обработените податоци и добиените резултати. Во таа насока, јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, со својот капацитет можат да придонесат кон создавање на услови за натамошно креирање на аграрната политика на земјата.

3.2 Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)

Во контекст на одржливиот развој на земјоделството, земјоделскиот советодавен сервис има многу важна улога. Задачите и надлежностите на советодавните услуги се широки и холистички во содржината и обемот, така што функционираат и надвор од земјоделскиот трансфер на технологии.

За таа цел, јавниот советодавен сервис практикува повеќе проактивна и партиципативна улога со што советодавците претставуваат „брокери“ на знаење и информации, иницирајќи и олеснувајќи го взаемното значење и непристрасниот трансфер базирани на знаење меѓу земјоделските истражувачи, науката и примарните производители.

Во насока на тоа, Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) е институција која во континуитет креира и испорачува висококвалитетни совети за потребите на земјоделските стопанства во функција на практична примена на најсовремените научни и технички сознанија насочени според потребите на пазарот.

АПРЗ е основана со Закон за основање на Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството („Службен весник на РМ“ бр. 3/98 од 22.01.1998 година) со поддршка од Проектот од Светска банка, а во согласност со Стратегијата за развој на земјоделството на РМ. Согласно позитивната законска регулатива, како и врз основа на фактичката состојба, Националната советодавна служба - АПРЗ функционира како орган на државната управа, има својство на правно лице и е самостојна во својата работа.

АПРЗ преку системот на давање на советодавни услуги на земјоделските стопанства (ЗС), има за цел да овозможи трансфер на знаења и информации, како и нивна имплементација кај ЗС во насока на подобрување на квалитетот и квантитетот на земјоделското производство со економска оправданост, конкурентност на македонските пазари во ЕУ и пошироко, одржлив развој на земјоделството во

руралните подрачја, како и поддршка во развојот и реализацијата на аграрната политика со одржување на база на податоци од ЗС преку теренски посети на ЗС.

АПРЗ се издвојува со своја специфика во реализацијата на активностите со останатите министерства и агенции, особено со МЗШВ, во делот на постојаната присуност на советниците на терен кај ЗС. Советниците во АПРЗ преку постојани и континуирани средби со земјоделците, покрај размената на информации даваат квалитетни, навремени, стручни совети во секторот земјоделство и помагаат во правилна распределба и аплицирање на средствата од Програмите на Владата на РМ за поддршка во земјоделството, што резултира со директна и индиректна поддршка и резултат во:

- Подобрување на едуцираноста и неформално образование кај ЗС;
- Интеграција во ЕУ;
- Постигнување зголемен економскиот раст, вработеност, пораст на животниот стандард, конкурентност, квалитет на живеење.

Во насока на компатибилност со стратешките цели и приоритети на Владата на РМ и нивно ефикасно реализирање, АПРЗ е устроена како Национална советодавна служба со следните специфики:

- Со активностите АПРЗ продуцира рамномерен развој на руралните подрачја со непосредни активности од страна на советниците, балансирајќи ја севкупната ситуација во сферата на советодавните услуги.
- Активностите на националната советодавна служба и нивните советодавни услуги се карактеризираат со непристрасност и непрофитабилна ориентираност.
- Преку националната советодавна служба државата добива реални, непристрасни, веродостојни и точни информации од теренот, кои што информации и податоци се нужни за градење на стратегија во земјоделскиот сектор и негова поддршка во развојот. Овие информации наменски може да ги користат сите државни институции, но и сите правни и физички лица во реализацијата на своите потреби.
- Глобалната поставеност во земјоделскиот сектор, МЗШВ го става во улога на креатор на севкупните политики во тој сектор, а АПРЗ е имплементатор на таквите политики, особено во советодавната сфера. Непосредниот контакт на советодавецот со земјоделецот кој што се темели на взаемна долгогодишна доверба, е основен атрибут на организационата и функционална поставеност на АПРЗ и претставува нејзина исклучителна засебност и оригиналност.
- АПРЗ директно помага во процесот на креирање на политики со што овозможува самите политики да бидат што е можно пореални и да ја отсликуваат потребата од теренот. Советникот кој што е во постојан контакт со земјоделците добива изворни информации за состојбите од теренот, а таквите информации чија што релевантност е неспорна, можат да бидат искористени од страна на МЗШВ во креирање на реални политики во земјоделскиот сектор.

Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството во 2012 година доби сертификат за имплементиран Систем за управување ИСО 9001:2008 во АПРЗ од сертификационата кука ТУВ Австрија, врз основа на спроведената реформа во Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, со посебен акцент на имплементација на советодавни услуги за користење на подобрени земјоделски технологии, менаџмент практики и информации врз основа на специфициран систем на податоци, следејќи ги промените во глобалната економија, а во насока на поголема транспарентност во процесот на известување и носење на одлуки, што пак претставува системска алатка за менаџирање на процесите.

4. Систем на обуки (неформално образование)

Значаен услов за побрз развој на земјоделското производство, како и руралниот развој, претставува добро поставен и ефективен систем на неформално образование за земјоделците и руралното население во Република Македонија. Законот за образование на возрасните кој ја регулира понудата на образовните услуги од неформален тип, преку адекватен систем на акредитирање, е усвоен во 2008 година. Од друга страна, стратегијата за образование на возрасни 2010-2015, која ги поставува идните планови за развој на човечките ресурси беше донесена од Министерството за образование и наука на Република Македонија, во 2010 година.

Оваа Стратегија, исто така, ќе претставува основа за неформално и доживотно образование во областа на земјоделството.

До сега, придонес во неформалното образование на различни учесници во земјоделството имаат дадено Фондацијата Агро-центар за едукација АЦЕ, основана од Земјоделскиот институт во Скопје, во 2006 година, како и независниот Центар за применето истражување и континуирана едукација ЦИПОЗ, основан во рамките на Факултетот за земјоделски науки и храна – Скопје, во 2002 година. Во рамките на АЦЕ, се реализирани голем број на проекти и обуки во различни области во земјоделството, руралниот развој, заштита на животната средина и слично. ЦИПОЗ, во текот на својата работа има реализирано значајни активности и резултати на полето на истражувањето, трансферот на знаење, како и примена на модерна технологија (програми и семинари за обука). Покрај горенаведените, и високообразовните институции учествуваат во неформалното образование на сите засегнати страни во земјоделскиот сектор, преку организирање на различни работилници и семинари на различни теми. Особено значаен придонес во неформалното образование за земјоделците имаат и други институции, меѓу кои и Федерацијата на фармери на Република Македонија.

X. КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ

Институција/организација	Интернет-страница	Телефон (+389/2)
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	www.mzsv.gov.mk	3 134 477
МЗШВ Сектор за анализа на земјоделска политика	www.zpis.gov.mk	3 241 824
МЗШВ Сектор шумарство		3 124 290
МЗШВ Сектор земјоделство		3 161 710
МЗШВ Сектор за рурален развој		3 124 333
МЗШВ Управа за ветеринарно здравство		3 112 210
МЗШВ Управа за семе и саден материјал		3 226 417
МЗШВ Управа за заштита на растенија		3 112 210
МЗШВ Управа за водостопанство		3 111 792
Државен земјоделски инспекторат		3 121 462
Земјоделски пазарен информативен систем ЗПИС	www.zpis.gov.mk	3 134 477 лок.414
МЗШВ Управа за хидрометеоролошки работи	www.meteo.gov.mk	3 097 103
Влада на РМ Сектор за европски прашања (СЕП)	www.sep.gov.mk	3 239 165
Министерство за животна средина и просторно планирање	www.moepp.gov.mk	3 066 930
Државен завод за статистика	www.stat.gov.mk	3 295 668
Агенција за поддршка на развојот на земјоделството	www.agencija.gov.mk	047/228 330
Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	www.ipardpa.gov.mk	3 228 849
Факултет за земјоделски науки и храна	www.fznh.ukim.edu.mk	3 115 277
Факултет за ветеринарна медицина	www.fvm.ukim.edu.mk	3 240 700
Федерација на фармери	www.ffrm.gov.mk	3 012 303